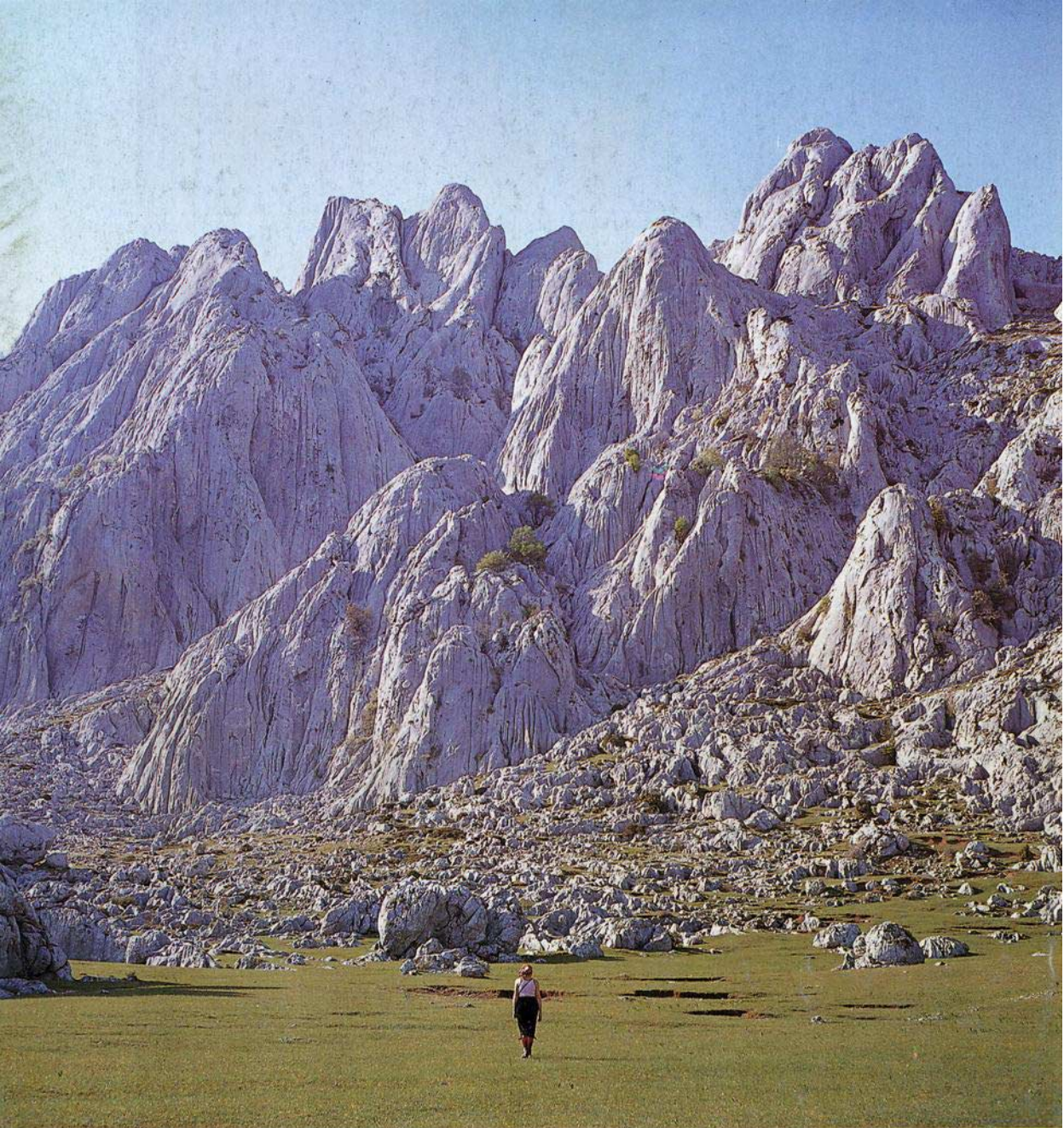

HRVATSKI

**9-10
1994**

PLANINAR

HRVATSKI PLANINAR CROATIAN MOUNTAINEER

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 86
Volume 86

Rujan–listopad 1994
September–October 1994

Broj 9–10
Number 9–10

SADRŽAJ

Vlado Božić: Jamski sustav Lukina jama — Trojama	193
Marko Pavković: Biciklom na žumberačko slavlje	195
Krešimir Kedmenec: Orlove stijene	196
Dr. Srećko Božičević: Zaboravljene zanimljivosti Medvednice	198
Vladimir Jagarić: Iz planinarske prošlosti Samoborskog gorja	202
Marko Vukelić: Kosinj pod Velebitom — planinarsko izletište	203
Miljenko Haberle i Damir Kuzmanić: Pohod na Mont Blanc	205
Pavao Jurčić: Sam s planinom	209
Prof. Mira Šincek: I bi dan i bi noć pod Storžičem	210
Antun Željko Matišin: E-6 naš način	211
Alan Čaplar: S planinarskom školom	213
Želimir Kantura: Na Gorščicu preko Pečovja	217
Josip Mihovilović: Čudesan vidik sa Žbevnice	221
Željko Poljak: U planinu nikad bez zaštitnih očala	222
Antun Tiljak: Borba Zagreba za šumu na Medvednici	224
Dr. Željko Poljak: Pokušaj periodizacije povijesti hrvatskog planinarstva	225
Željko Poljak: Kulmerovo doba hrvatskog planinarstva	227
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	232
In memoriam	233
Predlažem	235
Novim i nepoznatim stazama	236
Zaštita prirode	238
Publicistika	239
Vijesti	239

Slika na naslovnoj stranici:

Tulove grede i Dolac pod Tulom na Velebitu

Foto: Z. Smerke

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-41 000 Zagreb, A. Cesarca 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Jakša Kopic, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krunoslav Milas, Tomislav Pavlin i prof. Josip Šintić

Godišnja pretplata za drugo polugodište 1994. 30 Kuna (za inozemstvo 15 DEM), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. Pretplata je moguća u dvije polugodišnje rate

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-41 000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 041/448-774 (8-14 sati). Izlazi u šest dvobroja godišnje. Prvi broj izašao

1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

SLOG I PRIJELOM: ELEMENT, Zagreb, Republike Austrije 11

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvorica boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/9201 od 16. 3. 1992)

Jamski sustav Lukina Jama — Trojama

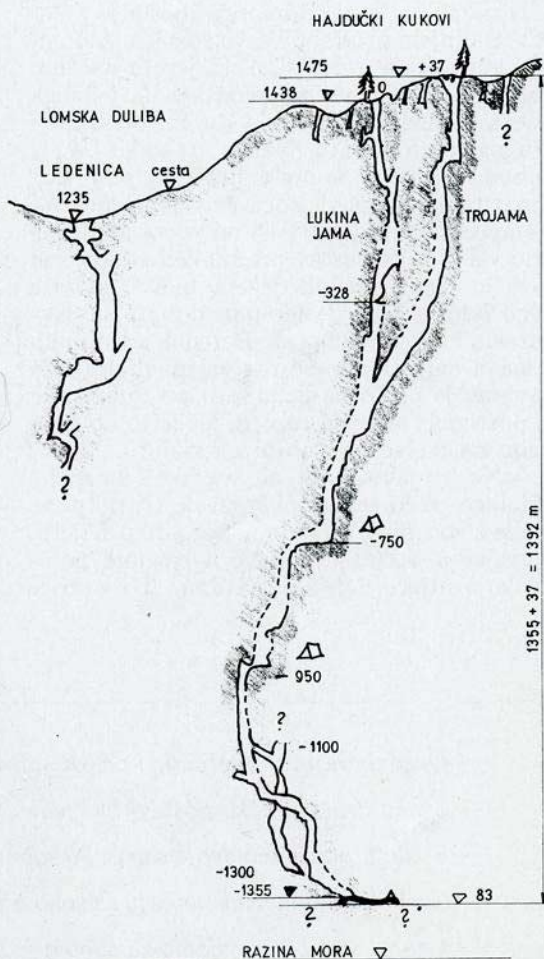
Tri nova svjetska rekorda

VLADO BOŽIĆ, Zagreb

Uspjeh što ga je ovoga ljeta postigla speleološka ekspedicija "Lukina jama 94" iznenađujuće je velik i značajan. Svi članovi ekspedicije i svi simpatizeri hrvatskih speleologa priželjkivali su i ove godine neki novi rezultat istraživanja, ali, iskreno govoreći, s nevjericom, jer je već prošlogodišnji uspjeh bio fantastičan (dubina -1355 m i 11. mjesto po dubini u svijetu). Ovogodišnja je želja speleologa bila da otkriju neku novu jamu koja se spaja s Lukinom, ali na većoj nadmorskoj visini, i da što dublje zarone u sifonima na dnu. Dogodilo se da su se obje želje ispunile i da je otkriven jamski sustav koji se trenutno nalazi na 8. mjestu u svijetu po dubini. Taj uspjeh i nije tako slučajan.

Vođa ekspedicije, koju je i ove godine organizirala Komisija za speleologiju HPS na sjevernom Velebitu od 30. srpnja do 13. kolovoza, bio je opet Branko Jalžić, član SO HPD "Željezničar" iz Zagreba. On je najozbiljnije shvatio svoj dobrovoljni zadatak te je pripreme za ekspediciju počeo voditi odmah nakon završetka prošlogodišnje. Osnovan je Ekspedicijski odbor od članova SO "Velebit" i SO "Željezničar" iz Zagreba koji se sastajao cijelu godinu svakog četvrtka, postavljao sebi zadatke, analizirao učinjeno te tražio i prikupljao materijalna i financijska sredstva (opremu, hranu, novac, itd.). Obavljeno je nekoliko izviđačkih istraživanja radi utvrđivanja stanja snijega i leda u jamama (u ožujku i početkom srpnja) i opremanje gornjeg dijela Lukine jame radi što bržeg početka glavnog dijela ekspedicije (koncem srpnja).

Prvi veliki uspjeh postignut je već u prethodnici ekspedicije, u tjednu prije stvarnoga njezina početka. Dvije speleološke ekipe počele su istraživati jame otkrivene još prošle

godine, ali nisu bile istraživane zbog opasnosti da kamen odronjen prilikom spuštanja slučajno ne dospije u Lukinu jamu. Ekipa

zagrebačkih speleologa istražila je jamu duboku samo –199 m bez mogućnosti daljeg prolaženja, dok je ekipa gostujućih speleologa iz Slovačke bila bolje sreće. U jami Trojama uspjela je spustiti se gotovo 600 m i spojiti se s Lukinom jamom! Ulaz u Trojama (jama s tri ulaza) nalazi se na 37 m većoj nadmorskoj visini od nižega ulaza u Lukinu jamu, pa je tako otkriven jamski sustav Lukina jama — Trojama. Spajanjem tih dviju jama sustav je postao dubok 1387 m (1350 + 37) i svrstao se na osmo mjesto po dubini na svijetu.

Točnim geodetskim snimanjem terena u neposrednoj okolini Lukine jame otkriven je još jedan ulaz u Lukinu jamu, ali taj je samo 7 m viši nego dosadašnji, tako da Lukina jama ima sada tri ulaza, kao i Trojama, pa cijeli sustav ima čak 6 ulaza (sva su tri ulaza u Trojama na istoj nadmorskoj visini).

Daljnjem produbljivanju sustava pridonijelo je ronjenje u dva sifonska jezera na dnu. Preronjen je dio potopljenog kanala jednoga jezera u dužini od 50 m i dubini od 6 m, i drugog samo 10 m u dužinu i također 6 m u dubinu. Ronjenje je prekinuto zbog premalog kapaciteta ronilačkih boca i strašne hladnoće (temperatura vode je +4), no i ovaj je uspjeh vrlo velik jer je sustav produbljen za još 5 m (ove je godine razina jezera bila 1 m viša nego lani). Tako je ukupna dubina sustava narasla na –1392 metra. Poredak najdubljih jama u svijetu nije se ronjenjem promijenio i sustav je ostao na 8. mjestu po dubini, ali je postignut svjetski rekord, jer je to do sada uron na najvećoj dubini na svijetu.

No, za javnost su, ali svakako i za speleobiologe, veću senzaciju izazvale tri potpuno bijele životinje, do sada nepoznate u svijetu, dugačke 3–4 cm, otkrivene u strmom potoku koje utječe u jezero na dnu. Uz otkriće

nepoznatog kukca prošle godine, ovogodišnje otkriće u Lukinoj jami biolozima daje naslutiti da u dubinama Velebita mogu očekivati i druga iznenađenja.

Ove su godine članovi ekspedicije iz jame iznijeli i gomilu primjeraka kamenja, mulja i vode, tj. obavljeno je sustavno uzorkovanje stijena radi izrade točnoga geološkog profila jame, uzorkovanje vode svih vodotoka i jezera, uzorkovanje tla (taloga) i mjerenje temperature zraka i vode duž cijele dubine jame. Ponovno su izmjerene dubine jame i smjerova pružanja jamskih kanala, čime je potvrđena prošlogodišnja konstatacija da je Lukina jama **najvertikalnija duboka jama na svijetu** — ronjenje u sifonima obavljeno je točno ispod ulaza u Lukinu jamu.

Velik je uspjeh ovogodišnje ekspedicije i snimanje filma o toj jami. Snimao je alpinist Stipe Božić. Spustivši se do dna jame (dubina od ulaza –1349 m), on je ostvario **jedinstven svjetski rekord**: najveću visinsku razliku koju je ikada ostvario čovjek svojim nogama i rukama — ukupno 1023¹ metar.

Unatoč raznim opasnostima na ovakvim istraživanjima, ovogodišnja je ekspedicija prošla tek s nekoliko lakših nezgoda i ozljeda. Nesreće su izbjegnute zahvaljujući velikom oprezu, ali i sreći.

Ekspedicija je ostvarena uz veliku pomoć četrdesetak sponzora (tvrtki i pojedinaca) te mnogobrojnih prijatelja, koji su donacijom opreme, hrane, potrošnog materijala, novca i raznim uslugama omogućili da se o hrvatskim speleolozima i tajnama Velebita sazna nešto više. Za sve postignute uspjehe zaslužno je 113 sudionika speleološkog logora i 24 gosta, koji su svaki na svoj način doprinijeli uspjehu ekspedicije, na što svi mogu biti ponosni.

- *Organizirajmo skupljanje i odvoz smeća iz okoline planinarskih kuća*
- *Svako društvo neka postavi bar jedan spremnik za smeće uz stazu u svojoj planini*
- *S izleta ponesimo svoje smeće sa sobom u dolinu*
- *Najbolji planinari ostavljaju za sobom planinsku prirodu čišćom nego što su je zatekli*
- *Otpaci što ih ostavljamo za sobom jednom će nam se vratiti kao kazna*
- *Ostavite svaku nadu da ćete zaštititi prirodu vi koji u nju puštate obrazovane, a neodgojene pojedince*

Biciklom na žumberačko slavlje

MARKO PAVKOVIĆ, Zagreb

U nedjelju, 18. srpnja 1993. na najvišem vrhu Žumberačkog gorja, Svetoj Geri, zbilo se povijesni, svečani događaj: blagoslov obnovljene Kapele Sv. Ilije. Sagrađena u 15. stoljeću, prkosila je košmarima povijesti i planinskim viorima da bi na kraju ipak morala biti nanovo otkrivena, otkopana, izbavljena iz smrtnog zagrljalja šume.

Toga nedjeljnog jutra, kapelno zvono je radosno brencalo. Izletnici, planinari, hodočasnici... svi su željeli makar jednom povući uže i tako podijeliti svoje veselje s okolnim pašnjacima, šumama, ljudima... s Domovinom koja je slavila.

A nas dvojica, Damir i ja, pošli smo u subotu poslijepodne biciklima. Išli smo "starijom karlovačkom". Sunce je pržilo a cesta isijavala jaru. U Krašiću kratak odmor i "najbolje pivo u životu". Nastavili smo dalje, u unutrašnjost Žumberka. Dan je dug, a gdje nas uhvati mrak tamo ćemo i zanoćiti. Pribić, Kostanjevac... ostadoše za nama. Poslije odvojka za Kalje: uspon od 7%. Damir je odjurio na trkačem biciklu, usprkos pozamašnom "samaru" na leđima. Žumberčani, baka i djed, prijateljski i veselo odzdraviše mi s traktora. Mileći strminom, pade mi na pamet Cervantes i njegovi slavni junaci. Prvi koji juri naprijed i drugi koji ga uporno i vjerno slijedi. Poslije, dok smo se slatko smijali ovoj dosjetki, Damir je dodao da bismo po biciklima i mogli biti nalik toj dvojici, iako bi po stasu prije bilo obratno. Damir je niži i deblji od mene i nema bradu, ali smo obojica čelavi i proćelavi.

U Oštrcu nam rekoše da je do Sošica još sedam kilometara, da je cesta do Sv. Gere završena, da je sutra gore slavlje... i da su ljudi u ovom kraju mirni te možemo bez bojazni prenoćiti na nekoj livadi. Tako i uradismo. Šator uz šumu, zbog rose, i počela je poznata, nikad istrošena priča. Zvijezdama osuto nebo, Škorpion, Kola Velikog Medvjeda, Kasiopeja, Mliječni put... Puhovi

su igrali svoju noćnu predstavu, a komarci nisu dopuštali da sparinu šatora mijenjamo sa svježinom noći.

U šest već smo bili na kotačima. Prije sedam stigismo u Sošice koje su još drijemale. Kod odvojka za Sekuliće, na česmi, kušali smo pravu žumberačku vodu. Na kraju mjesta, kod zadnjih kuća, prestaje asfaltirana cesta. Sad moj brdski bicikl ima prednost. Ali, unatoč zlomoćnih, tankih polutabulara, Damir se nije pokolebao.

Kraj potoka, gdje se odvaja cesta za Vodice, kampirali su planinari iz Kutine. Uskoro smo sustigli još trojicu koji su u subotu krenuli s Japetića.

Makadamska cesta kojom smo se uspinjali naglo je postala "nekorištena", "neutabana" a sitna prašina, koju su nedavni graditelji posuli da popuni i sjedini izlomljeno kamenje što čini cestu, nije još pronašla svoje stalno mjesto. Nakupljena u debelim slojevima, pogotovo u ostrim zavojima, dodatno je otežavala kretanje. Popeli smo se na bilo s kojeg se ukazala Sveta Gera i TV toranj koji se nad njom kočoperi. Nakon kraćeg spusta do podnožja vrha, izgurali smo bicikle zadnjim serpentinama i zadnjim snagama.

Od Sošica do Sv. Gere trebalo nam je malo više od sata. Bili smo zadovoljni jer nije šala uspeti se biciklima na 1178 metara visine s teretom koji smo vukli i po još neuhodanoj cesti, a pogotovo zato jer su nam jučer u Oštrcu rekli da od Sošica do Svete Gere ima 26 kilometara. Malo su pretjerali.

Dok smo na livadi ispod vrha doručkovali i odmarali se, povećao se broj novopridošlih. Gostioničari su kamionima i traktorima zauzeli atraktivna mjesta i postavljali svoje nomadske šankove. Pristizali su hodočasnici automobilima, autobusima, pješice. Osim nas dvojice, nitko nije došao biciklom. Sa sjeverozapada, iz Slovenije, helikopter je nervozno dolijetao i isto tako odlijetao, ne prelazeći zračnu granicu.

Prošetali smo cestom i proplankom, sjeveroistočno od vojnog objekta. Miniran je, kažu, prije nekoliko dana. Prvi jutarnji planinari, koji prođuše blizu ograde, dočekani su i otpraćeni nepovjerljivim očima. Zašto se boje oni unutra? Kao da očekuju invaziju napadača prurušenih u hodočasnike! Na cesti ispod objekta: promenade. Dvoje, muškarac i žena, svađaju se: "Kaj je to vaše, to je naše!"

Vratili smo se Kapeli Sv. Ilije i njenoj sestrici Kapeli Sv. Jere, kako je nazva prečasniki Nikola Kekić, grkokatolički svećenik. Jera je slovenski oblik imena Gera, a Gera je skraćenica imena Gertruda.

Slovinci su također očistili ostatke zidova svoje kapele. Iza apside, uz ruševinu zida, raste stablo jarebice koje u svojim kvrgavim granama, što nekad bijaše korijenje, čuva uglavljen temeljni kamen.

Bilo je 11 sati. Skupilo se mnoštvo svijeta, mnogo poznatih lica iz kulture, politike. I kardinal Kuharić je stigao. Prepoznajem slikara-lutalicu Matiju Pokrivku.

Kardinal je blagoslovio Kapelu, najviši sakralni objekt zagrebačke nadbiskupije, a

zatim je služio koncelebriranu sv. misu. Za oltarom, koji postaviše ispred Kapele na otvorenom, bili su uz kardinala svećenici Hrvati i Slovenci. Kod mise je aktivno i skladno sudjelovao puk: Hrvati, Žumberčani grkokatoličkog i rimokatoličkog obreda te Slovenci, Gorjanci. Okupljeni oko istog Stola, slaveći zajedničkog Nebeskog Oca, pokazali su da ih dnevna politika nije zavadila ni udaljila, usprkos napetostima i sitnim ekscesima.

Nakon mise, ignorirajući poznate proštenjarske specijalitete, nas četvero (bicikli i mi), krenusmo kući. Istim putem, jer su nam, upućeni u prilike, savjetovali da ne idemo preko Slovenije. Spuštanje do Sošica bilo je nezaboravno, u gustim oblacima prašine što su je dizali brojni automobili. Rijetki su, pretičući nas, pažljivo usporavali. Većina bi projurila mimo nas, bezobrazno dajući gas.

U Sošice stigismo kao mlinari. Pogledali smo nazad. Gore u brdima, iznad šume, visoko se dizao prašnjav oblak.

Na istoj, jutrošnjoj česmi, umili smo se i nastavili povratak kući.

Orlove stijene

KREŠIMIR KEDMENEĆ, Zagreb

Istočni dio Gorskog Kotara nema izražajnih i viših vrhova (osim Kleka), no zato posjeduje zacijelo najljepši vidikovac, 569 metara visoke Orlove stijene nedaleko od Vrbovskog. Orlove stijene su zapravo sjeverni rub goranske visoravni, koja se od Risnjaka postepeno spušta u Pokuplje, nedaleko od jedina dva izraženija vrha toga dijela Gorskog kotara, Lovnika (902 m) i Litorića (873 m).

Pristup Orlovim stijenama moguć je iz dva smjera. Prvi počinje na cesti Karlovac-Rijeka kod zaseoka Prisike, odakle na sjever vodi široka, dijelom asfaltirana šumska cesta, čiji je početak popriječen rampom. Nakon 1 km desno se odvaja krak za Lovnik, a nakon

još 5,5 km, po glavnoj šumskoj cesti, stižemo do lovačke kuće "Litorić". Još 4,5 km i evo nas na šumovitoj zaravni, gdje treba nakon raskrižja po dobro markiranom dijelu šumske ceste produžiti do parkirališta neposredno pred vidikovac.

Moja supruga Andrea i ja odlučili smo se za drugu varijantu. Iz sela Brod Moravice uputili smo se po uskoj, ali asfaltiranoj cesti preko zaselaka Mala Draga i Velika Draga do zaseoka Razdrto (9 km), što pješice traje oko dva sata. Ova mala, slabo napućena ali uzorno uređena naselja pomalo podsjećaju na alpska sela u Austriji, kako po arhitekturi tako i po čistoći. Vjerojatno to nije bez

razloga. Naime, tijekom 17. i 18. stoljeća ovi su krajevi, došavši pod vlast austrijskih feudalaca, djelomično naseljeni što njemačkim, što slovenskim pučanstvom s druge strane rijeke Kupe. Iako su se doseljenici pohrvatili, nekadašnji način života je ostao.

Od zaseoka Razdrto, koje je najbliže vidikovcu, ima još pola sata hoda do Orlovih stijena. Nedaleko od zaseoka dolazi se, po stazi bolje markiranoj nego šumska cesta iz Prisike, do već spominjanog parkirališta. I tada iz guste, uglavnom mlade šume izbijamo na rub 300 metara strme stijene, odakle je nenadan i duboko upečatljiv prizor: duboko u sutjesci teče rijeka Kupa, modra i zelena, ovisno o osunčanosti ili sjeni okolnih strmina. Pogled s jedne strane seže od kočevskih planina, Podgrada u Sloveniji i do Risnjaka u središnjem dijelu Gorskog kotara.

Vidikovac je prvi puta bio uređen još prije Drugog svjetskog rata, a 1957. godine obnovila ga je Sumarija Vrbovsko, tako da betonska ograda i terasa omogućuju siguran boravak. Uz ovu ljepotu, na žalost, opet nalazimo i trag nekulturnog ponašanja nekih od prijašnjih posjetitelja — razbijene pivske boce i slomljen stup na kojem se nalazi metalna kutija za planinarski žig. Žiga nema, netko ga je otudio.

*Gore: pogled s Orlovih stijena u dolinu Kupe
Dolje: vidikovac na Orlovim stijenama*

Foto: K. Kedmenec

Iako smo supruga i moja malenkost već treći put na Orlovim stijenama, tek sada smo (uskršnji ponedjeljak ove godine) uspjeli vidjeti svu ljepotu ovog dijela Hrvatske. Prethodna dva puta sve je bilo u magli.

Zaboravljene zanimljivosti Medvednice

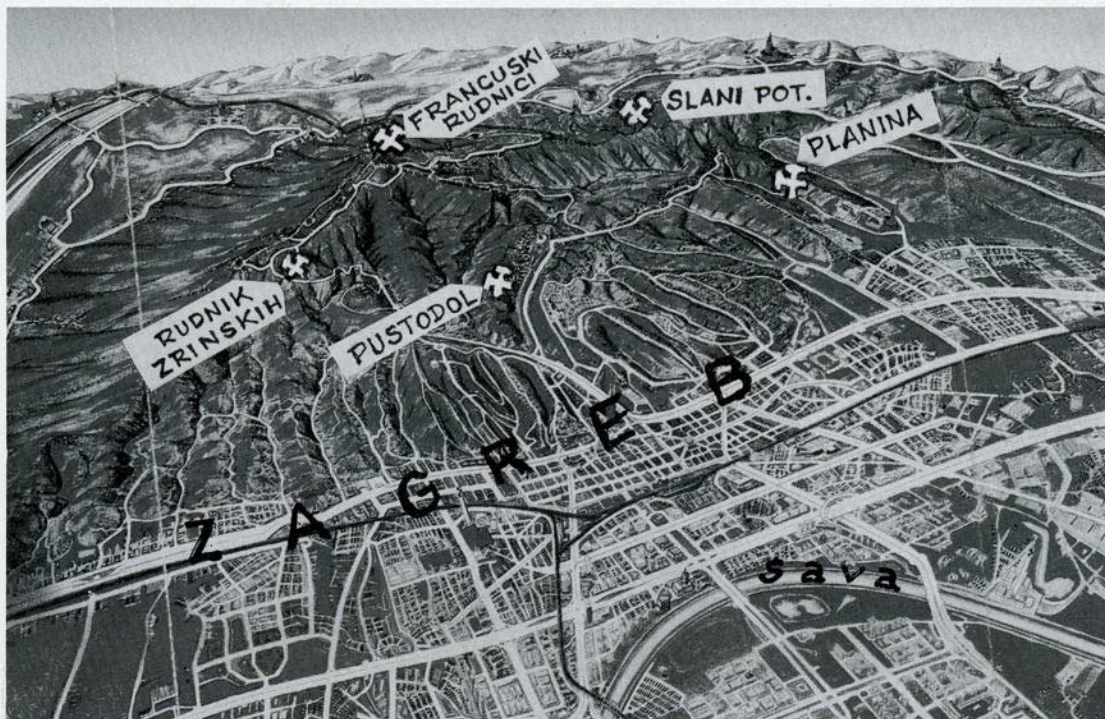
Dr. SREĆKO BOŽIČEVIĆ, Zagreb

Na policama naših knjižnica naići ćemo još i danas na brojne knjige stručnoga i popularnog sadržaja u kojima piše kako je naša domovina "bogata" raznim rudama — sve od najskupljeg blještavog zlata do crnog ugljena i žućkaste ilovače za naše brojne ciglane. Istina je da se nekada zlato vadilo iz naplavina pijeska u dravi, ali ne na kilograme već na djeliće dekagrama i grama, istina je da u nas postoje i rudnici ugljena, ali oni su već pri kraju svojih iskoristivih količina ili pak posvema napušteni, a žućkasta ilovača nije baš na svakom mjestu dobra za izradu cigle i crijepa. Tako isto mogli bismo nabrajati još

za neke druge rude, ali to prepustimo našim stručnjacima rudarstva.

Zanimljivo je da je i naša Medvednica zabilježena u tim knjigama pri nabranju pojedinih ruda, kao na primjer srebra, željeza, bakra, soli i još nekoliko zanimljivih minerala. Sve je to točno, ali vrlo daleko od količina dovoljnih za pravu industrijsku eksploataciju.

Mnogi planinari znaju za rudnik olovnog sjajnika ili galenita, odnosno za rudnik Zrinskih u tzv. Rudarskom vrtu kod planinarskog doma "Grafičar", te za francuske rudnike ili

Gore: Rudnik Zrinskih ljeta 1991.

Dolje: Rudnik danas, nakon uređenja novog pristupa. Usporedi oznake istih detalja na obje slike
Foto: Dr. S. Božičević

još prije nekoliko godina pokazuje i naša fotografija, no sada je situacija mnogo drugačija. Još je prije desetak i više godišta ovdje je bio vidljiv ulaz u rudnik, istina, nizak, ali prolazan za one najznatijeljnije.

Imao sam sreću da s nezaboravnim planinarom Vladimirom Horvatom još davne 1954. godine uđem u tada prohodne kanale i izradim nacrt od nekoliko stotina metara dužine iskapanih hodnika te da prikupim uzorke olovnog sjajnika. Taj se sjajnik tada, a još više nekoliko godina prije toga, prilično često tražio uz sam ulaz za tadašnje radio-aparate "ručne izrade", tzv. detektore. Jedan takav složio sam i ja. Otvor rudnika bio je kao ukopan u udubljenu kosinu padine, ona se poslije godinama pomalo urušavala, sve do izgleda koji prikazuje priložena fotografija (vidi moj članak: "Tragom napuštenih rudnika po Medvednici", "Priroda" br. 9-10, 1985/86, str. 251-253). U prvom dvobroju ovog godišta HP nalazi se prikaz s ponovnog otvaranja odnosno završetka prve faze uređivanja ovog rudnika, kojom je prilikom posvećen i kip zaštitnice rudara, Sv. Barbare.

rudnike grofa Cariona ispod Sljemenskih ski-jaških žičara, dok je poneki od njih možda i bio na otvorima napuštenih rudnika u pustodolu, te u gornjoj planini ili kod izvora slanog potoka u istočnom dijelu Medvednice.

Za one koji o njima dovoljno ne znaju, neka ovaj članak bude pobuda da se upute i do njih te da ih prema svom interesu i upoznaju. U ovoj seriji o zaboravljenim zanimljivostima Medvednice sada upozoravam i na neke od tih pojava jer bi i one bez sumnje mogle postati pravo neočekivano otkriće za mnoge stanovnike Zagreba, a ujedno biti i dio stranica poučne knjige o geološkoj prošlosti planine Medvednice — tih "zelenih pluća" milijunskog grada Zagreba.

5. RUDNICI ZRINSKIH

Nalaze se naznačeni i kao rudarski vrt u gotovo svim novijim planinarskim vodičima uz, ponegdje, i samo ovakav tekst: "u šumi 200 m jz. od doma (odnosi se na dom "Graficar") nalaze se zarasli u vegetaciji ostaci starog rudnika galenita". Kako je to zaista izgledalo

Ponovno moram spomenuti da je za to "otkriće" i uređenje napuštenog rudnika za- služna Šumarija Zagreb sa svojim ravnateljem ing. Herbertom Krauthackerom. On je u tiši- ni medvedničkih šuma uz samo malu pomoć stroja kopača, koji je neko vrijeme radio na uređivanju obližnje trase šumskog puta, i za svega nekoliko sati izvadio i pomaknuo neko- liko ovećih kamenih blokova. Ispod njih se opet pojavio ulaz u stari rudarski rov, ali i do tada nepoznat ulaz u donju etažu rudarskih kanala znatne širine.

Od obližnjega planinarskog doma "Grafi- čar" postavljen je u zemlju ukopan električni kabel, pa je unutrašnjost rudarskih kanala zasjala u blistavom svjetlu žarulja.

Radnici "Šumarije" izradili su i postavili jaka drvena vrata za gornji (stari) i donji (no- vo otkriveni) dio rudnika, očistili hodnike od nanešenog i obrušenog materijala, osigurali silaz u donji dio rudnika i postavili ograde oko čitavoga ulaznog dijela rudnika.

Prema planovima grupe koja vodi brigu oko uređivanja rudnika (u koju su uključeni pojedini aktivni planinari, članovi Planinars- kog saveza i stručnjaci geološkog i rudarskog instituta), predviđeno je da se ovaj rudnik uredi kao isključivo edukativan ili obrazovan prostor s raznim detaljima iz prošlosti našeg rudarstva. Tako se predviđa postavljanje ma- keta (lutaka) rudara kako kopaju i buše u hodnicima, predviđa se i postavljanje alata koji se nekada upotrebljavao u rudniku, a na vidljiva će se mjesta postaviti primjerci galenita izvađenog iz sada nedostupnih dije- lova rudnika. Geodeti iz Instituta za geološka istraživanja izradili su geodetske snimke po- vršinskog i podzemnog dijela rudnika, pa se sada prema njima mogu izrađivati predviđena i zamišljena rješenja.

Tako je već sada rudnik postao nešto stvarno i opipljivo za sve one koji žele doživ- jeti pravi izgled jednog rudnika, što svakako ne bi smjeli propustiti učitelji i profesori za- grebačkih malih i velikih đaka kada u svojim razredima drže predavanja o izgledu rudni- ka. Nešto novo tu mogu naučiti i studenti rudarstva. Među mineralima u rudarskom vrtu otkrivene su najbrojnije žice i gnijezda galenita (u kome prema Pilarovoj analizi ima 485 g srebra u toni rude, količina koja je u vrijeme grofova Zrinskih očito zadovolja- vala tadašnje potrebe). Dalje su na ovom

prostoru otkriveni još siderit, kremen, kalcit, sfalerit i halkopirit, a mogu se naći i kris- tali dolomita, cerusita, wulfenita i dendriti manganskih ruda, za poznavaoce geologije i mineralogije prilično zanimljivih detalja! Na primjeru rudnika Zrinskih ponovno se po- tvrdila korist suradnje sa "Šumarijom" koja namjerava svoju korisnu i zanimljivu poučnu stazu, što počinje kod Lagvića, zaokružiti i obogatiti novim i zanimljivim sadržajem ka- kav je i unutrašnjost rudnika uz planinarski dom "Grafičar".

6. FRANCUSKI ILI CARIONOVI RUDNICI

Horvatov neumoran duh pronašao je na zagor- skoj strani Medvednice već znatno zarušene otvore napuštenih rudarskih okana na prostoru Bistranske Gore ispod športskih žičara, a u smjeru lugarnice na Oštrici. Nakon francu- ske revolucije ovamo je došao francuski grof Henri Carion s namjerom da vadi galenitnu rudu radi dobivanja srebra. U pet do sada otkrivenih rudnika prema nađenim tragovima mineralnih nakupina očito je riječ o premalim količinama, pa su rudarski radovi prekinuti i rudnici napušteni. Horvat je otkrio i uredio pristupe od donje skijaške žičare do najbolje očuvanog prvog rudnika i dalje uz oznake na stablima uputio posjetioca do još četiri manja rudnika, dok je planinar Tomislav Jutrović pronašao i otvorio i peti "francuski" rudnik u blizini šumarske ceste što vodi prema Oštrici.

Prema analizi naših mineraloga u ovim se rudnicima mogu naći uz tragove galeni- ta još pirit, dolomit, kalcit, siderit, malahit, azurit, kremen i halkopirit. Pronađemo li sve te minerale imat ćemo zanimljivu zbirku. Sada, kada se obnavlja i uređuje lugarnica na Oštrici i kada glavna i okolne zgrade dobivaju nove krovove i preuređuju se za nove namje- ne, u Šumariji Zagreb obećavaju da će izraditi još jednu "poučnu stazu" radi razgledanja i ovih rudnika, te urediti i osigurati i njihove ulaze. Vjeruju da će to omogućiti skijaškim žičarama rad i izvan zimske sezone spuštajući posjetitelje do tog dijela Medvednice.

Prema svemu onom što su šumari do sada uradili ne sumnjamo da će se i ovaj dio "zaboravljenih zanimljivosti Medvednice" vratiti iz nezaslužnog zaborava.

7. OSTALA RUDARSKA OKNA

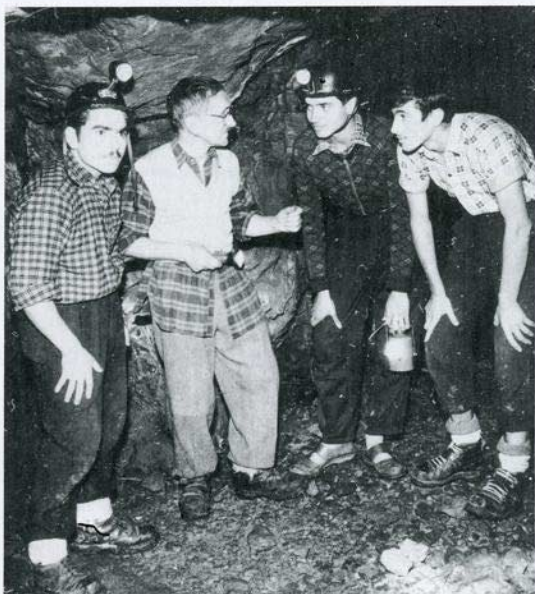
Dokaz izuzetne i zanimljive geološke građe Medvednice svakako su i ostaci ili tragovi rudarenja i na drugim dijelovima ove planine, što bi se također moglo otrgnuti zaboravu. Spomenimo prvo Zagrepčanima najbližu lokaciju, dolinu Pustodol kod Gračana, odakle je od zaseoka Pristavščine, prema vrhu Medvednice još godine 1328. vodila i prva cesta. Tako spominje B. Gušić u svom vodiču iz 1924. godine. Danas od nje postoje samo teško vidljivi tragovi ili ostaci.

U Pustodolu je s lijeve strane potoka neposredno nakon drugog svjetskog rata iskopan pokusni rov kojim se nastojala pronaći željezna ruda magnetit. Radove je, prema dostupnim podacima, financirala željezara Sisak. Iskopano je ukupno oko 145 m rudarskih hodnika, koji su danas djelomično zarušeni, ali bi se ipak dali urediti uz određene građevinske zahvate, kao zanimljiva atrakcija za brojne posjetioce i šetače podnožjem Medvednice. Nalazi rude bili su negativni i daljnje je kopanje prekinuto.

Selo Gornja Planina sada je zbog autobusne linije postalo pristupačnije nego prije pa se "prirodoljupci" mogu zaputiti u potragu za otvorom rudnika ugljena koji je ovdje radio još u 18. stoljeću za potrebe Zagrebačke biskupije.

Ulaz u rudnik je uz asfaltnu cestu što vodi od Vukovog dola (odvojak ceste Kašina – Laz) za planinu gornju. S desne strane ceste, ispod jedne stijene, nalazi se ulaz, sada samo niski prolaz. Vidljiva je debljina ugljenog proslojka 20–30 cm. Dvadesetak metara od ulaza je prepreka od urušenog materijala koji je tako postao branom za nakupljanje vode iz nje. Još se uvijek ne zna prava dužina, odnosno veličina ovog rudnika, pa je to i dalje tajna i zanimljivost za buduće istraživače.

Na zagorskoj strani istočnog dijela Medvednice zanimljivo je i područje Slanog potoka čije ime upućuje na eksploataciju ili sakupljanje soli na ovom mjestu. Dokazi za njezino vađenje nalaze se u dokumentima iz 1347. godine kao isključivo "pravo" građana tadašnjeg griča. Podaci postoje i za 18. stoljeće, kada je ovdje "rudario" grof Krsto Oršić kopajući rudu za dobivanje soli.

Prvi "francuski" rudnik 28. 10. 1958. S lijeva: Tomislav Jutrović, Vlado Horvat, Drago Zupan i Zdravko Bukljaš Foto: D. Lipić

Otvori rudnika danas su gotovo potpuno urušeni. Lijepa okolica i još uvijek slan izvor potoka mogu privući izletnike zasićene prizorima središnjeg ili najvišeg dijela Medvednice. Ovdje se nalazi i vrh Rudnica (535 m), gdje je također iskopan pokusni rov u potrazi za željeznom rudom. Rov novijeg datuma dug je oko 150 metara.

Iz knjige Frana Tućana "Naše rudno blago" (1919) možemo saznati, da su ovdje nađeni željezna troska i ostaci peći za taljenje željezne rude limonit (s 36–46% željeza) što upućuje na dugo razdoblje rudarenja — po nekima još iz rimskog razdoblja.

Očito je da rudno "blago" Medvednice čeka na svoje nove istraživače i zainteresirane stanovnike hrvatske metropole. Tišina i mir šume za mnoge će biti "otkriće", a ako uz to vidimo i saznamo nešto što do sada nismo znali — još smo na jednom dobitku.

Iz planinarske prošlosti Samoborskog gorja

VLADIMIR JAGARIĆ, Zagreb

2. IZLET DO "SREDINE SVIJETA"

Na gorskoj kosi koja se blago spušta od gore Plešivičke do Tepca, brda iznad Samobora, smješteno je u slikovitom krajoliku, na nadmorskoj visini 554 metra, selo Kotari. Kroz selo prolazi markirani put iz Ruda koji se povrhu sela račva: lijevo za Planinarsku kuću pod Okićem a desno za vrh Plešivice. Na ulazu u selo, nedaleko od crkve i samostana S. Leonardo, stoji u kosini brijega jedna dotrajala seoska kuća, jednokatnica (br. 3). Ispod trošnih prozora, na pročelnom krilu zgrade, izbljedjelim, ali još uvijek vidljivim slovima piše: Trgovina i krčma u sredini svijeta. Desno dolje uočljiv je natpis: HDP Runolist sklonište. (Nije greška, piše HDP, a ne HPD! Naime, službeni je naziv društva između dva svjetska rata bio: Hrvatsko društvo planinara "Runolist").

Na početku našeg stoljeća, točnije, ljeti 1909., bračni par Katica i Tomo Koščica otvorili su u svojoj tek izgrađenoj kući krčmu i trgovinu koju su zvali "U sredini svijeta". Bila je to tipična seoska trgovina mješovite robe u kojoj se moglo dobiti od petrolejske lampe (Kotari su dobili struju 1969. godine) do Bizjak keksa. U susjednoj sobi bila je mala birtija u koju su ponekad svratili na "gemištec", osim domaćih ljudi, i putnici namjernici, te planinari, vraćajući se s vrha šumovite Plešivice ili Okičke gradine.

Na prvom katu, u zasebnoj prostranoj sobi, gdje su bili na drvenom podu ležajevi od slame, moglo je po potrebi prespavati i do tridesetak spavača. U tu prostoriju ulazilo se sa stražnjeg krila zgrade, pravo iz voćnjaka. U "Hotelu slama" noćili su poneki put kramari, torbari (zvali su ih "dalmatinci"), brusači, lončari, ambrelaši i, naravno, planinari. Prespavali su tu i "sajmari". Bili su to sitni obrtnici i seljani koji su preko gore nosili svoju robu na prodaju na sajam u Samobor.

Sin Tome Koščice, osamdesetogodišnji Ladislav (Kotarani ga zovu Laci) napravio je u dvorištu stare kuće novu, veću, obiteljsku kuću. Na pitanje tko je napisao natpis "HDP Runolist sklonište" odgovorio je: "To stoji tu još prije onoga, drugog svjetskog rata, a slova su nafarbali praf planinari. U skloništu je bila i jedna knjiga u koju su planinari pisali svoja imena kad su tu spali. A kad su mojem tateka pitali jel istina da je tu sredina sveta, onda im je on odgovorio — ak ne veruju nek pak izmeriju". Upisnu knjigu, nažalost, nismo našli, iako Laci tvrdi "da ju je vidil tu negde u starom ormaru".

Planinarski natpis nije istodoban s natpisom "Trgovina i krčma u sredini svijeta", on je naknadno izveden i plod je samostalnog rada, zaključujem to po boji i načinu kako je pisanija oblikovana. Napisao ga je nepoznati planinar, runolistaš, u to ne moramo sumnjati. A povodom čega je to učinjeno ne možemo ustanoviti, jer nemamo pouzdane izvore. Predratni arhiv "Runolista" nisam mogao pregledati, jer ga nisam mogao pronaći unatoč upornom traženju. Prelistao sam jedino album slika, u kojem ima nekoliko zanimljivih predratnih fotografija, ali slike "skloništa" nema. Nema neke bilješke ni u predratnim godištim "Hrvatskog planinara", u toj riznici podataka, a nema ni usmenog iskaza planinara koji su u to vrijeme hodali ovim krajevima. Može se pretpostaviti da je tekst nastao u godini 1934. ili 1935, jer je tada planinara runolistaša bilo najviše, oko 3000 redovnih članova. U to "zlatno doba" bio je rad po sekcijama najaktivniji. I moglo se dogoditi da je netko od članova markacijske sekcije označio mjesto gdje je prenoćio. A po smeđo-crnoj nijansi boje (liči na kolomaz) možemo čak naslutiti da je to "nafarbala" neka vesela (neću reći "vinska") skupina planinara koja je nekom prilikom ovdje prespavala i

sklonište nazvala imenom svoga društva. U svakom slučaju ove nas planinarske oznake, kao pokazatelji vremena nastanka, upućuju na početno razdoblje označavanja planinarskih puteva u Samoborskom gorju.

Između dva svjetska rata bilo je takvih mjesta, odnosno privatnih birtija i birtijica po selima Samoborskog gorja, u koje su poneki planinari, onako usput, zbog "odmora", znali često navratiti. Od poznatijih i većih takvih "odmarališta" spomenimo Turka na Palačniku, Regovića u Rudama i Dumićevu "Planinarsku gostionicu" u Smerovišću. A da je Košćićina birtijica bila među poznatijim potvrđuje nam Frkovićeva, tzv. "Macanova", Planinarska karta Samoborskog gorja s okolicom (izdanje Podružnice HPD "Japetić", 1937) na kojoj je naznačena "sredina svijeta" kao sklonište.

Birtija je prestala s radom u jesen 1938., no sklonište je i dalje planinarima bilo na raspoloženju, sve do 1941.

* * *

Čitajući ove retke netko će vjerojatno pomisliti da sklonište u "sredini svijeta" nije vrijedno spomena. Odgovor je jednostavan: kontinuitet planinarske povijesti možemo

Predratni planinarski natpis "U sredini svijeta"

očuvati jedino "kamenčićima" s naših planinarskih staza!

Zahvaljujem prijateljima, zaljubljenicima u prirodu i poznatim Samoborskim planinarima Zdenku Kristijanu i Vladi Novaku što su mi preporučili izlet do "sredine svijeta".

U idućem broju: Sv. Leonard u šumi

Kosinj pod Velebitom — planinarsko izletište

MARKO VUKELIĆ, Donji Kosinj

Kosinj je jedno od najstarije naseljenih mjesta u Hrvatskoj. To dokazuju i arheološki nalazi iz rimskog doba, od kojih je danas moguće vidjeti jedino ostatke starorimskog groblja. Mjesto ima i svoju legendu o dolasku Hrvata na te prostore, a vezana je uz Hrvatovog brata Konziliusa koji se sa svojom obitelji naselio na padinama Velebita, pa otuda potječe i ime samog mjesta — Kosinj grad. Kažu da je grad bio srušen u najezdi Turaka,

pa su tako danas ostala samo dva sela: Donji Gornji Kosinj. Povezuje ih jedan od najljepših kamenih mostova ličkog predjela. Ostaci prošlosti su i dva viseća drvena mosta koja su još u uporabi. No bitna je povijesna činjenica da je u Gornjem Kosinju postojala prva hrvatska tiskara gdje su se štampali glagolski brevijari, te najstarija hrvatska tiskana knjiga — Misal iz 1483. godine. Zanimljivost kraja su i crkvice svetaca zaštitnika. Od petnaestak

Vrt planinarskog skloništa u Donjem Kosinju
Foto: Dr. S. Božičević

koliko ih je nekad bilo, osam ih je ostalo cijelih, a nedavno je u Crkvi Sv. Petra pronađen nakit u oltaru koji je po predanju kneginja Modruš grada poklonila crkvi prilikom udaje za kosinjskog kneza u 16. stoljeću.

Uz rijeku Liku nekada su bile i vodenice (mlinovi), a danas su na tim mjestima kupališta. Vijugava Lika zbog nezagađenosti pruža mogućnost plivanja i ribolova, a u blizini je jezero Kruščica koje su već odavno otkrili talijanski i francuski lovci na patke. Lokvica u Donjem Kosinju također je stanište divljih pataka. Kruščica, udaljena od Kosinja samo dva kilometra, umjetno je jezero hidrocentrale i pruža nešto vrlo rijetko. Vozeći se u čamcu možete ispod vode vidjeti kuće i crkvu cijelog potopljenog naselja. Staro lovačko društvo Kosinj pružit će svoje usluge i ljubiteljima sitnije i krupnije divljači.

Kako je Lika rijeka ponornica, podzemlje kosinjskog područja puno je rupa koje mještani nazivaju bezdankama. Najpoznatija je Nezdavka, koju je istraživalo speleološko društvo Ursus Spelaeus čak do 94 metra u dubinu. U njezinoj su vodi pronašli čovječju ribicu za koju se prije smatralo da živi samo u Postojnskoj jami. Okolina također obiluje uglavnom još neistraženim spiljama.

Do sada su namjerno bile prešućivane prednosti ovog kraja koji je od mora, to jest od mjesta Sveti Juraj, udaljen samo 35 kilometara. Nekadašnja zabrana ulaganja u ovaj kraj donijela mu je sadašnju prednost pred

drugim turistički iskorištenim mjestima: očuvanu prirodu i proizvodnju zdrave hrane, jer se tu čak ni danas ne upotrebljavaju umjetna sredstva pri uzgoju stoke i u ratarstvu. Ovaj mali nezagađeni raj na Zemlji otkrili su Austrijanci pa već sad stižu ponude za ulaganje u zdravu hranu, a hrvatsko gospodarstvo ozbiljno računa na to da će Kosinjska dolina svojim proizvodima opskrbljivati hotele na Jadranskoj obali zdravom hranom, za kojom je sve veća potražnja gostiju, ponajprije vegetarijanaca.

Nemojmo zanemariti ni prirodne ljepote — odmor za dušu — dolinu okruženu krunom brežuljaka, punu cvijeća u proljeće. Očarava mirnoća polja na kojima ljudi rade, dok djeca vode stoku na pašu na proplanke okružene šumama. Okolne šume pružaju vatromet boja u jesen, a gljivarima pune košare plodova i šumskih jagoda. Ličani vole i koriste svoje kamenice za skupljanje kišnice, a postoje i dva nepresušna izvora. U Donjem Kosinju nalazi se planinarsko svratište pod nazivom "Kuća Kosinj", na broju 49, vlasništvo obitelji Vukelić, dugogodišnjih planinara i zaljubljenika u prirodu. Kuća nudi u potkrovlju smještaj za dvadesetak ljudi, a uz posteljinu koju daje, moguće je i korištenje vlastitih vreća za spavanje. Za duži boravak nude se dvokrevetne sobe s upotrebom kuhinje i nusprostorija.

Uz domaću atmosferu, u kuhinji možete naručiti čaj, domaće mlijeko, jaja i čuveni lički sir, a po želji i ostalu domaću hranu. Neki će se vjerojatno razveseliti i janjcu na ražnju, uz ličku šljivovicu. No najvažnije što nudi "Kuća Kosinj" jest mir i tišina, što ne znači da ne može biti i zabave uz gitare i tambure, omiljene planinarske "rekvizite".

Planinarske oznake omogućit će i onima koji tu nikada nisu bili da od "Kuće Kosinj" prođu kroz mjesto Krasno, gdje se svake godine održava narodni svetak Velike Gospe. Do Zavižana i njegovog planinarskog doma je oko šest sati hoda. Tko nije za ovakve pješačke pothvate, uvijek može računati s dobrom voljom domaćina koji će goste povesti u laganu šetnju okolnim šumama i brežuljcima.

Do Kosinja se, osim osobnim vozilom, najjednostavnije stiže autobusom Zagreb-Gospić. Putnici silaze u Perušiću iz kojeg nastavljaju u Kosinj lokalnim autobusom (dva puta dnevno, u podne i u 21 sat navečer). Za sve obavijesti i dogovore možete se obratiti u Zagrebu na Marka Vukelića, Ivana Mečara 15, tel. 221-721, ili: Donji Kosinj 49, Lika, tel. iz usluge 048/78-911 Mjesni ured, gospodin Branko.

Pohod na Mont Blanc

MILJENKO HABERLE i DAMIR KUZMANIĆ, Zagreb

Četiri godine htijenja i želje pretvara se u zbilju. U tijeku su posljednje pripreme za odlazak na "krov" Europe — Mont Blanc. Zamisao se rodila 1990. godine — Miljenko i ja smo gotovo istovremeno počeli razmišljati o usponu. Svima poznati događaji i okolnosti dugo nam nisu dopuštali ostvarenje naše želje. Međutim, nada nas nije napuštala i bili smo uvjereni da ćemo kad-tad uspjeti. Trebalo je samo čekati.

Prvi dan kolovoza ove godine određen je za polazak. Već danima su u Zagrebu, a i gotovo u cijeloj Europi, velike vrućine. Neće se valjda baš sada anticiklona pretvoriti u ciklonu. Vremenske prognoze daju nam nadu da će lijepo vrijeme još potrajati.

Krećemo u kasnim poslijepodnevima. U malom "Suzukiju" ima mjesta za nas i za dvije naprtnjače, točno koliko i treba.

Putovanje se odvija bez teškoća. Sati i kilometri prolaze uz mnogo razgovora o našem cilju, o opremi, o iskustvima drugih, o aklimatizaciji i o koječemu drugome što čini vrijeme putovanja kraćim. Sjajne talijanske ceste omogućuju brzu i sigurnu vožnju tako da smo u ranim jutarnjim satima na francuskoj granici. Da nema državnih obilježja ne bismo niti znali da smo na granici jer nema niti policije, niti carinika.

Konačno, s osjetnim uzbuđenjem ulazimo u Francusku — tunel kroz Mont Blanc. Dakle, prvo treba "osvojiti" unutrašnjost planine.

Tunel koji već tridesetak godina povezuje Francusku i Italiju uistinu je remek-djelo ljudskih ruku. Dužinom od 11,6 km prolazi kroz cijeli masiv Mont Blanca i izravno povezuje dva velika i značajna turistička središta — Courmayeur u Italiji i Chamonix u Francuskoj. Mnoge rekorde nosi taj tunel: tri milijuna tona zemlje i kamenja izvađeno je iz planine (gdje li su samo odložili toliku količinu?), debljina planine iznad tunela (Aiguille

du Midi) iznosi čak 2480 m, a nažalost rekord je i u izgubljenim ljudskim životima — 23 graditelja nisu dočekala otvaranje tunela. Iza tunela spuštamo se u još usnuli Chamonix. Tek je četiri sata. Dok se ne razdani i mi ćemo malo odspavati. Oko 6 sati izvlačimo se iz auta — tražimo "kafić" za prvu kavu, što u to vrijeme baš i nije lako pronaći.

Masiv Mont Blanca i sam vrh odmah zapazimo. Sve se lijepo vidi iz Chamonixa, iako se lako zamjenjuje susjedni Dome du Gouter s Mont Blancom. Sve je pokriveno snijegom i odavle izgleda veoma blago, pa stvara dojam da uspon jednostavno ne može biti težak.

Obilazak Chamonixa završavamo odlukom da odmah krećemo prema vrhu. Lijepo je vrijeme i priliku ne treba propuštati. Krećemo uobičajenom trasom — vlakom u mjesto Les Houches (oko 1000 m). Vožnja traje petnaestak minuta, tijekom koje je pogled neprekidno prikovan za Mont Blanc i na posebno imresivan ledenjak Bossons. Inače, taj je ledenjak vrlo "živahan" i spada među najbrže ledenjake s obzirom da se kreće brzinom od čak jedan metar na dan.

Turistički gradić Les Houches je gotovo na kraju 23 km duge, tipične ledenjačke doline i ustvari je najpoznatiji po tome što najveći broj planinara upravo u njemu započinje uspon na Mont Blanc.

Iz Les Houchesa nastavljamo žičarom do 1800 m, do hotela "Bellevue" koji je zapravo važan kao stanica zupčaste željeznice što vodi iz doline. Iako je to po svim obilježjima željeznica, Francuzi je zovu tramvajem, što se nikako ne slaže s onim što mi razumijevamo kao tramvaj. "Tramway du Mont Blanc" polazi iz mjesta St. Gervais s 584 m i uz prosječnu brzinu od 15 km/h kroz sat vremena stiže do zadnje stanice Le Nid d' Aigle (2362 m). Tramvaj je prepun, baš kao i zagrebačka "jedanaestica", tako da se u njemu osjećamo

nekako po domaće. Istina, nedostaje nekih razgovora uobičajenih za naše tramvaje, ali je bliskost ipak prisutna.

Uz pogled na ledenjak Bionnasay stižemo do zadnje stanice. Le Nid d' Aigle (Orlovsko gnijezdo) posljednja je turistička točka — dalje su stijene, ledenjaci i početak uspona. Trinaest je sati i prilično je vruće. Vrlo brzo mi postaje jasno da je "trčanje oko Jaruna" bila odlična priprema — nemamo poteškoća s usponom. Put je označen crvenim točkama, iako i bez njih orijentacija nije teška. Snijega još nema. Nakon prijevoja na stazi, kod nekoga napuštenog skloništa, "otvara" se pogled na istok prema veličanstvenom paru stijena — Aiguille du Midi. Prolazimo strmu padinu i priječenjem malog ledenjaka stižemo do doma Tete Rousse (3167 m). Mali i dobro opskrbljen dom odlično je mjesto za predah i odmor prije svladavanja vrlo strme stijene na kojoj je dom Aiguille du Gouter.

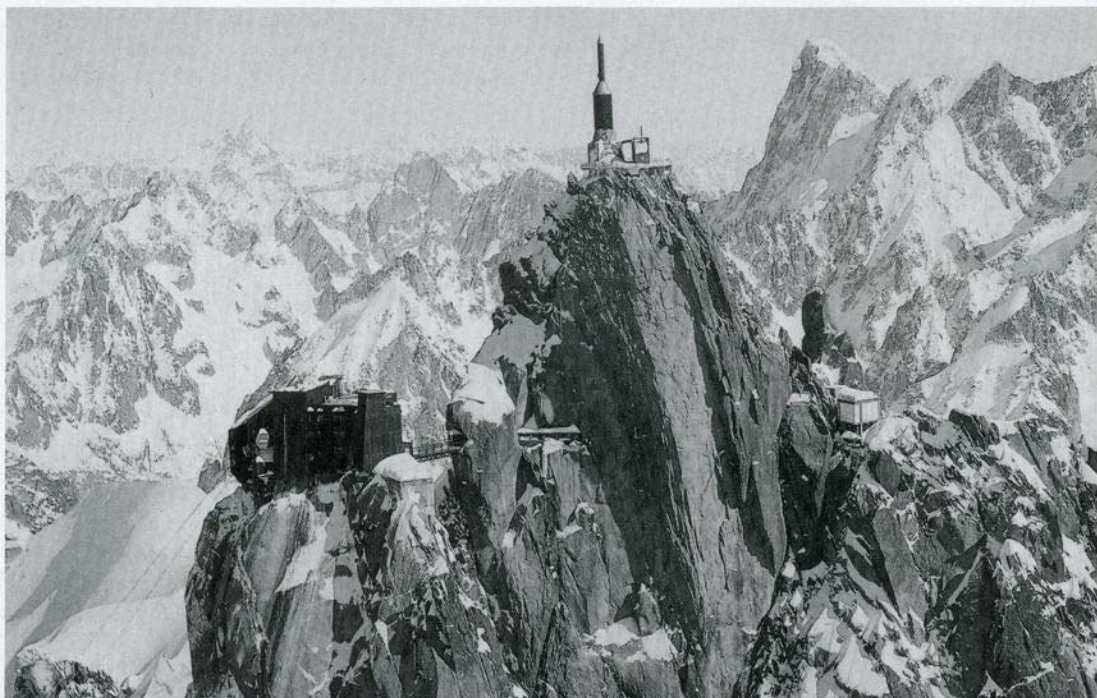
U domu je mnogo planinara — prava lavina raznih jezika. Iako su različiti, ljudi se dobro razumiju. Planina uistinu vrlo brzo i lako zbližuje ljude.

Polu sata odmora bilo je dovoljno. Krećemo na zadnju dionicu današnjega puta.

Strma, a na nekim mjestima i opasna stijena zbog kamenja što pada, jako je crpila našu snagu. Teške naprtnjače i neprospavana noć počeli su uzimati svoj danak. Ipak, češći odmori i sitna energetska pojačanja pomažu nam da uspješno završimo dan. Oko 19 sati stižemo u Aiguille du Gouter (3817 m). Jedan je zid doma na samom rubu stijene, a drugim u vječnom snijegu. Od du Goutera uspon se nastavlja isključivo po snijegu i kretanje bez odgovarajuće opreme ne bi bilo moguće.

Vrlo brzo doznajemo da ni ovu noć neće-mo previše spavati. Dom je prepun, o krevetu ne treba ni razmišljati, tako da pronalazimo kao najbolja slobodna mjesta za noćenje klupu i prostor ispod radne površine u planinarskoj kuhinji. Poželiti "laku noć" bio bi pravi cinizam.

Na Mont Blanc se kreće po noći dok je snijeg zamrznut da bi se s derezama lako moglo hodati. Službeno buđenje je u 2 sata, ali se prvi planinari bude i spremaju odmah poslije ponoći. Mi smo krenuli kasnije tako da mirno popijemo jutarnju kavu. Iz doma smo krenuli tek poslije 4 sata. Ustvari bili smo zadnji. Temperatura je ispod nule, što

Aiguille du Midi (3842 m) i Grandes Jorasses

je uobičajeno s obzirom da je prosječna godišnja temperatura na Mont Blancu čak 6,5 C ispod ništice. Hladnoću ne osjećamo, što zbog dobre opreme, što zbog toga što nema vjetra. Mirna je noć, a nebo s nevjerojatno mnogo zvijezda obećava još jedan lijep dan.

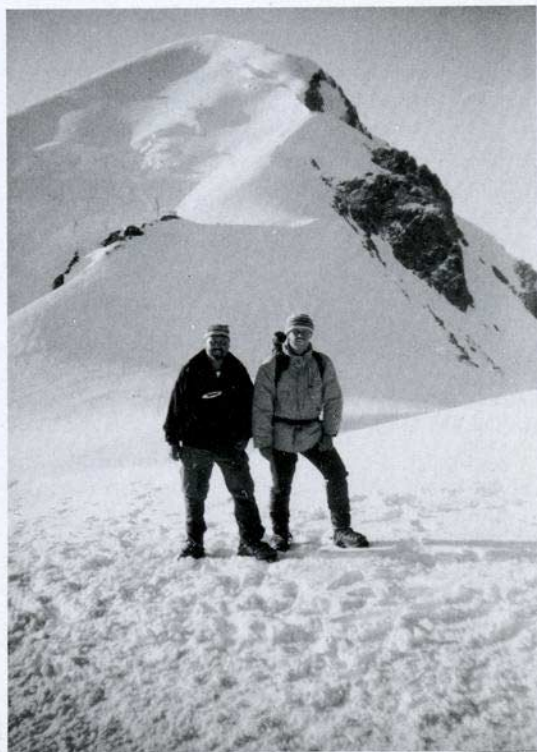
Prva je dionica uspon na relativno blizak Dome du Gouter (4304 m). Obojica prvi put prelazimo visinu od 4000 m. Iako ne znamo na kojem je to dijelu staze bilo, malo bi slavlja bilo primjereno, ali to ćemo po povratku u dolinu.

Prateći dobro uhodanu stazu po snijegu i dugu "zmiju" svjetiljki brojnih budućih osvajača Vrh, dolazimo do Mont Blancovog susjeda. Slijedi malo spuštanja. Već je svanulo, tako da uživamo u veličanstvenoj raskoši planinskog svijeta. Zar je moguće da smo toliko sretni da su upravo nama planine odlučile pokazati svu svoju ljepotu?

Ispod Dome du Gouter prostrana je visoravan koja se nastavlja kraćom strminom do skloništa Vallot (4362 m). Sklonište je prilično neuredno tako da se zapravo zaustavljamo kod njega zbog znatiželje i pripreme za završni uspon. Osim ljudskog primitivizma i nekulture, u skloništu se nema što drugo vidjeti.

Konačno počinjemo završni uspon. Pred nama je veoma oštar uspon na Les Bosses (4515 m) i zatim sam Mont Blanc. Pojedina mjesta na posljednjoj dionici toliko su strma da niti dereze ne mogu spriječiti mala klizanja, nasreću bezopasna. Inače, ima tu i nekoliko "žileta" koji traže pažnju kod prelaženja jer otklizavanje, bez obzira na koju stranu, ne daju velike nade u spas. Ustvari, cijeli put, uključujući i silazak, prepun je prikrivenih opasnosti. Mekoća snijega i idiličnost zasnježenih padina u suštini je velika opasnost te traži pažnju i sabranost pri usponu, posebno pri silasku. Mnogo je mjesta gdje bi otklizavanje po snježnoj strmini zasigurno završilo katastrofalno. Međutim, to smo shvatili tek znatno kasnije jer pri penjanju nismo o tome mogli uopće razmišljati. Sabranost i pozornost bili su sjedinjeni u želji za uspjehom.

Treći je kolovoza 1994. godine, petnaest je minuta do 12 sati — Mont Blanc je osvojen. Sreća je zatajna, nemamo riječi, šutnja, "glečerice" skrivaju stvarne osjećaje. Došli smo došli... četiri godine planiranja,

Mi pod Mont Blancom

Foto: M. Haberle

htijenja, želje, sada je tu, ostvareno. Ta tko ne bi bio sretan? Trag takve sreće bilježi se čovjeku u dušu, u "unutrašnji planinarski dnevnik", koji svaki istinski planinar nosi u sebi. Srdačan stisak ruku, osmijeh — na vrhu smo, na 4807 metara.

Dolazimo k sebi, promatramo okolinu. Nesvjesno parafriziram našega poznatog sportskog komentatora: "Ljudi, pa zar je to moguće? Miljenko, pa mi vidimo cijelu Europu!" Miljenko vadi našu zastavu i znak našeg društva, HPD "Nikola Tesla". Hrvatski planinari su na Mont Blancu i hrvatski barjak je među nama na "krovu" Europe. Sreći nema kraja. Škljoca fotoaparat, sve se ovjekovječuje uz pomoć mađarskih planinara koji su se istovremeno zatekli na vrhu. I oni su bili veseli kada su stigli — s pravom i zasluženo. Svatko se na ovom mjestu može veseliti i svatko na to ima pravo.

Euforija uspjeha pomalo se stišava. Pokušavamo prepoznati okolinu. Dobro se vide Monte Rosa, Matterhorn, Gran Paradiso...

Na vrhu smo bili duže od sata i spremamo se za povratak. Ići ćemo prema Aiguille

du Midi uz Mont Maudit i Mont Blanc du Tacul da bismo izbjegli ponavljanje puta do Vallota i puta preko ledenjaka Bossons.

Počelo je dugo i naporno spuštanje. Već su rani poslijepodnevni sati, snijeg je omekšao i lijepi se za dereze. Povremeno dereze izgledaju kao skije. Bilo je svakojakih nepravilnosti, otklizavanja pa i manjih ozljeda, ali je ipak na kraju sve dobro završilo. Nije izostala niti planinarska solidarnost dvojice mladih švedskih alpinista na jednom opasnijem mjestu.

U kasnim poslijepodnevnim satima spuštamo se na Vallee Blanche, predivnu ledenjačku dolinu i izvrsno skijalište, doduše, samo za dobre i iskusne skijaše.

Negdje na sredini Vallee Blanche je dom Cosmiques (3615 m) gdje ćemo prespavati, nadamo se u krevetu. Nažalost, krevet je ipak bio samo želja koja se mogla ostvariti tek u sitnim noćnim satima kada je počelo ustajanje i pripremanje planinara za uspon na Mont Blanc. Završava veliki dan. Umor čini svoje, nemamo volje za slavlje.

Jutro je ponovno sunčano i vedro. Osoblje doma nas budi, pitaju dokle ćemo spavati. Odlazimo na Aiguille du Midi odakle ćemo žičarom u Chamonix. Prelijepa Vallee Blanche okupana jutarnjim suncem pruža nezaboravnu sliku. Svladavši kratak, ali veoma neugodan ledenjak, dolazimo na Aiguille du Midi. To su u stvari dvije goleme stijene — Piton Nord (3802 m) i Piton Central (3842 m) — na koje je provedena žičara iz Chamonixa.

Žičara je remek-djelo talijanskog inženjera Totina, sagrađena je 1954. godine i najviša je žičara na svijetu. Čak je 2800 m razlika nadmorske visine (visina Triglava!). Gornja je stanica žičare na Piton Nord koji je s Piton Central povezan 17-metarskim mostom. U obje su stijene ukopani tuneli s brojnim turističkim sadržajima, a s vanjske strane su razgledne terase s kojih se pružaju izuzetni vidici prema planinskom svijetu i prema dolini.

Dodatna je i posebna draž mala žičara koja vodi na talijansku stranu, na Hellbronner (3322 m) jer prolazi iznad Vallee Blanche i Mer de Glace (Ledenjačko more). Pogled na Mer de Glace je poseban, izuzetan doživljaj jer je ledenjak divovskih dimenzija (površine 3037 ha, dužine 14 km). Poslije Aletsch ledenjaka u Švicarskoj to je najveći ledenjak u Europi. Posebna mu je značajka izuzetna debljina leda koja na pojedinim mjestima iznosi čak 400 metara.

Na Aiguille du Midi, gdje smo sebi konačno mogli priuštiti i malo opuštanje, praktički je završio naš pohod na Mont Blanc. Desetak minuta vožnje žičarom vratilo nas je u "civilizaciju", ponovno smo u Chamonixu, gradu koji ima sve značajke svjetskog turističkog središta, a koji je, usput rečeno, i vršnjak našeg Zagreba.

Uz malo više lutanja po Italiji vraćamo se zadovoljni kući s nadom da ćemo ponovo imati prilike i mogućnosti za nove uspone.

Evo nas na vrhu!

Foto: M. Haberle

Sam s planinom

PAVAO JURČIĆ, Calgari (Kanada)

Uspon je počeo uskom stazicom kroz zadnje dosege kržljave crnogorične šume, koja se u tankim jezicima uvukla u livadu okruženu sa tri strane strmim stijenama. Tipična poprečna ledenjačka dolina završavala je kotom i čeonom morenom sa strmim skokom, ispod kojega je izvirao potočić. Bilo je kasno ljeto, livada u punom cvatu prostrla se u svoj svojoj ljepoti poput čipkane postelje po kojoj je potočić, nestašno dijete prirode, skakutao s kamena na kamen. Na izvoru sam se posljednji put napio vode, a onda preko skoka ušao u pustoš sipara. Nagib je polako bivao sve veći. Krupno kamenje postajalo je sve sitnije, dok ispod samog sedla nije prešlo u glatku, strmo položenu ploču. Svladavši ploču, u žezi jakog poslijepodnevnog sunca, dosegao sam sedlo, gdje me dočekao svjež vjetar i pogled na sve strane svijeta.

Sjednem u zavjetrinu da se odmorim. Vjetar koji se usprkos zaklonu ipak osjeća, ublažava pripeku. Ugodno je. Znam, to je varljiv osjećaj i sigurno će me sunce opržiti, no to me sad ne brine previše. Druge su mi misli na pameti. Ipak, vadim tubicu Labiosa na i mažem usne.

Razmišljam. Zašto sam ovdje? Znam, solo usponi me privlače, postali su mi navikom, možda čak i potrebom. Ne čestom, ali nužnom. Jedanput godišnje, kao godišnja skupština, inventura ili veliko pospremanje kuće. Jedan dan u godini, ili barem jedan veći dio dana, želim biti sam s planinom. U intimi njezine prisutnosti, bez vanjskih svjedoka, želim obnoviti prijateljstvo s njom i upoznati samoga sebe. Želim saznati privlačili me ona još uvijek u svom najsurovijem obliku kao nekada. Želim znati i koliko sam se promijenio... Misli plove... Na časak nisam sam, tu su sa mnom i moji prijatelji. Tisuće kilometara daleko, na drugom kontinentu i na drugoj planini, a opet tako blizu. Po drugom poslu, važnijem od ovog mog. Eh, da mi je sada biti na južnom Velebitu.

Već gotovo pola sata sjedim i razmišljam, i tek sada primjećujem okolicu. Visoko sam iznad polazišne točke, koju jasno vidim duboko u dolini. Vidi se dio ceste i parkiralište djelomično zaklonjeno oblom šumovitom glavicom. Svud uokolo strme stijene i grebeni.

Počinjem s usponom. Preda mnom je greben koji vodi na vrh planine. U svom doljnjem dijelu razveden i položit, prema vrhu sve strmiji i užji. Penjanje je lako i ugodno. Na pola puta do vrha spazih tri točkice kako se grebenom spuštaju u mom pravcu. Nedugo zatim smo se sreli. Trojka u navezu na povratku s uspona. "Dobar dan", pozdravismo se. "A vi poranili?!" dobaci mi jedan od trojice u šali. Ja prijateljski kimnem glavom i nastavim. Drago mi ih je bilo vidjeti. Ako ništa drugo, znat će gdje sam u slučaju da zaglavim. Zadnji dio uspona bio je izloženiji i strmiji. Pomislih, ovdje treba biti pažljiv na silasku. Konačno, evo me na vrhu. Pogledam, sunce se priklonilo zapadu i neke od duboko usječenih dolina već su bile u sjeni. Vrh planine sa svojih 3300 m nadvisivao je sve u bližoj okolini. Samo u daljini, na zapadu, bijelili su se vrhovi, okovani u vječni snijeg i led.

Silaz je bio teži od uspona, što sam i očekivao. Ipak, noć me uhvatila tek kada sam bio duboko u dolini. Zadovoljan sam. Ispenjao sam tisuću metara stijene i upoznao još jednom surovo lice planine, onakvo kakvoga se dobro sjećam iz mlađih dana. Saznao sam: još uvijek smo prijatelji i zato ćemo se sigurno opet vidjeti. Dogodine.

* * *

Opis uspona na Mt. Rae u Opal Range, Kananaskis, planinski lanac u sasatavu Stjenovitih planina, istočno od kontinentalne vododjelnice u provinciji Alberta, Kanada.

I bi dan i bi noć pod Storžičem

Prof. MIRA ŠINCEK, Varaždin

SLIKE DANA

Vijugava staza obrubljena bujnom travom zelenom i sjajnom, niskim raslinjem mrkih smolastih iglica, majušnim cvjetnim grmicima prepunim mirisa i boja — tim prirodnim nakitom planine, vodi nas sve bliže podnožju stasitog Storžiča. I dok se mi, ogledavajući uokolo na ljepote razasute, snagom koraka uspinjemo Storžiču do golog tjemena, gle, nečujni izranjaju iz stijena oko nas, krošanja pod nama i susjednih brda, šareni leteći padobrani. Vrh kamenja, vrh vrhova to novi su, u boje obučeni neobični oblaci: zeleni, plavi, ružičasti, žuti, crveno-bijelo-prugasti... iz kojih glasovi ljudi nešto zbore, izmjenjuju poruke, pozdrave il dojmove. Mimoilazeći se klize u šarenoj svili svojih padobrana modrom i prostranom svilom neba. Bez buke, zagađenja, bez nasilja nad prirodom, napuniše svod živošću. Ne remeteći mir visina dijelom im postadoše. Kraj njih malobrojni oblačci dana nesmetano plutaju, ptice ih bez straha susreću u letu, a oni obojiše svod šarenilom ko za najljepši praznik planine i ... odletješe.

U rumenilu zapada, na suncu što već ne žari, odmaramo noge pustivši mislima da lelujuju slike proživljenog dana. Odjednom tu, tik do nas, zrakom prošišti šušćavi zvuk ššš... i blizu, opasno blizu ogradi balkona, kliznuše bijela krila jedrilice. U djeliću vremena kratkom ko treptaj vjeđa, u zjeni zasta slika nasmiješenoga lica u otvorenom oknu kabine i ruka podignuta na pozdrav. Razdragano odmahujem tom nepoznatom, srdačno i obrađivano ko da smo znanci stari. Na usnama još osmjech treperi a uši već uobličuju i k svijesti prizivlju tužnu priču što je odmjerenost i polako odmatu glas opskrbnice, priču o čovjeku, vrsnom pilotu, koji nedavno strada razbivši jedrilicu o stijene nedaleko od planinarske kuće. Protrnuh iznenadnom jezom neke čudne hladnoće usred toplog ozračja predvečerja i žurno se nagnuh preko ograde još jednom odmahujući neznancu u jedrilici što

iz trena u tren bivaše manjom, sitnijom, sve do dimenzija minijature igračke. I dok je nestajao u toj spravici sad tako krhkoj, lomljivoj, bespomoćnoj, dobacih pogled Nebu i molbu prošaptah — Bože, čuvaj ga!

SLIKE NOĆI

Na odmorištu ponad doma klupica. S nje otvoren razgled na dolinu i sivo-srebrnastu traku ceste, istegnutu bez početka i kraja, na kuće, vrtove, crvenkaste tenis terene, odbijesak sunca u mirnom staklu jezera. Samo mali pomak glave i slika se nastavlja slijedom drugačijim: — vrh bijelog Storžiča okrunjen mekoćom večernjih oblačaka, gordi se usamljen s jedne strane i niz zelenih, blažih, nižih vrhova — Bašeljškog, Malog Grintavca, Srednjeg — s druge. Sve uljuljano u crvenkast zagrljaj neba s kojeg posve tiho, promjenom boja tek prepoznatljivo, iskrada se dan. I mijenjaju se tonovi, nijanse odjednom gusnu u sjene prvog sumraka. Onog trenutka kad sunce zamakne za najviši vrh užarivši mu za časak kamenje vatrom, i to najednom preplavi sivilo, sivilo se u tamu izlije, a tama mrklinom stvori. Sve suspregne dah, zanimemi vjetrić, ukoči s grane list, u prostor, ko nova vladarica, zakorakne vlažna, svježja noć i odjednom sve crni se. Kamenu najobičnijem novi oblik daje, drveću izgled posve izmijenjen; sve drugačijim tvori, tajnovitim, mistike neke punim. Na tamnom zastoru neba još tamniji obrisi su vrhova — okamenjene prilike, začarani svjetovi stijena.

Oko doma krošnje crne, nalik nepokretnim nagomilanim oblacima, sad noćni vjetrić premeće i njima šušćava ko dijete nemirnog sna kad se prevrće u mekoći svoga jastuka. Tana vrhovi smreka izranjaju iz te mase mraka u svjetlo prve mjesečine srebrom izgarajući.

Na odmorištu ponad doma, u mrklini, klupica. Pod njom dolje, ko padajućih zvijezda trag svijetle automobili u mrak potonulom cestom, nestaju, izranjaju, pale se, gasu. A

ona svjetla mala, što usidrena u dolini miruju, to nečijeg su toplog doma prozori. U baršunastoj toj tišini nepreglednog svoda, noć ko zavjesa teška zastire onu veličanstvenu svjetlost s druge strane Neba od pogleda Zemlje. Ipak, kroz bezbroj sićušnih rupica, nekom darežljivom Rukom izrezuckanih u toj svili,

prosijava svjetlo još neviđeno tvoreći rojeve svekolikih zvijezda.

Na odmaralištu klupica, mi u tami, nad glavama nam nebo ponoćno, neomeđeno, veliko, sjajem zvijezda krcato. I teško da bih mogla reć što veličanstvenije bijaše, je l' dan il' noć pod Storžičem.

E-6 na naš način

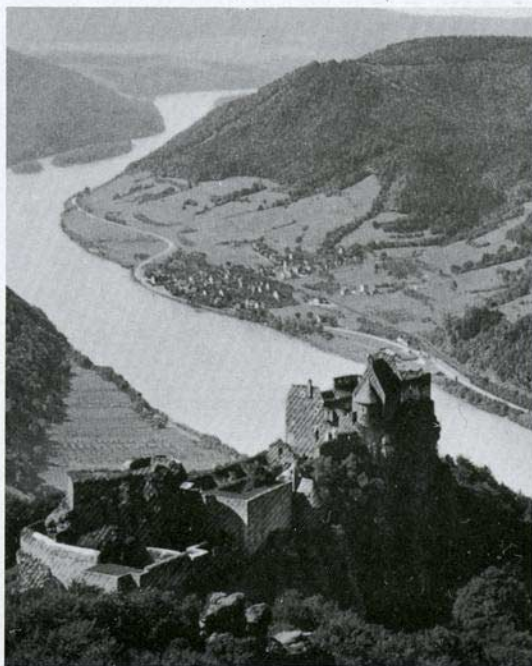
Na austrijskoj dionici Europskog pješačkog puta

ANTUN ŽELJKO MATIŠIN, Zagreb

Austrijski dio Europskog pješačkog puta Ostsee-Wachau-Jadran (E-6) sastoji se od dviju dionica različitih dužina, s ukupno 650 km. Za svaku dionicu postoji dnevnik, ujedno i vodič s pripadajućim mjestima za utiskivanje kontrolnih žigova.

Prva dionica prolazi pravcem zapad-istok sjevernim dijelom austrijskih pokrajina Gornja i Donja Austrija. Ona započinje u Njemačkoj kod Gasthaus Dreissesselberg, u sjevernobavarskoj šumi, blizu trokuta gdje se sastaju državne granice Njemačke, Austrije i Češke. Put po prijelazu u Austriju vodi uz granicu sa Češkom ili njezinom blizinom do planinarskog doma na Nebelsteinu. Njemački je naziv toga puta "Nordwaldkammweg Nr. 105". Njegova je ukupna dužina 140 km. Na Nebelsteinu započinje druga dionica austrijskog dijela E-6, pravcem sjever-jug. Njemački mu je naziv "Nord-Süd Weitwanderweg — Nr. 05" (skraćeno NSWW). Najvećim dijelom prolazi kroz austrijske pokrajine Donju Austriju i Štajersku, a tek manjim dijelom ulazi i prelazi kroz Gornju Austriju i Korušku, da bi završio u gradiću Eibiswaldu u neposrednoj blizini slovensko-austrijskog graničnog prijelaza Radelj. Ukupna je dužina puta 510 km. Cijeli je put vrlo dobro markiran i pravo je umijeće zalutati, tj. izgubiti markaciju.

Vrijeme je u alpskom dijelu puta lani u lipnju bilo izrazito loše, ali čak ni onda kada je vidljivost u Alpama iznad šumskog pojasa bila tek desetak metara, nije bilo većih nepravilnosti. Na putu se vrlo rijetko mogu naći markacije našeg tipa (crveni krug s bijelom točkom). Austrijski planinarski savez (OAV) je prilično fleksibilan i daje veliku slobodu planinarskim društvima i pokrajinskim savezima u markiranju staza. Austrijanci se većinom koriste vodoravnim markacijama u obliku austrijske nacionalne zastave, crveno-bijelo-crveno. Pri tome se nimalo ne šteti na boji. Putem se susreću i markacije veće od pola metra, makar su uobičajene od oko 20 cm. Neka planinarska društva svoj dio markiraju bijelo-crveno-bijelim redosljedom, dok put NSWW-05 presijecaju markacije svih mogućih boja. U Austriji svaka planinarska staza ili put nosi svoj broj. To su troznamenasti brojevi. Samo transaustrijski putovi nose dvoznamenasti broj, pa takav NSWW nosi broj 05. Ti su brojevi povremeno upisani na prikladnim mjestima, većinom na samoj markaciji, što daje posebnu sigurnost pohodniku. Put Nr. 05 je proveden regionalnim i pokrajinskim putovima Nr. 605, 405, 805, ponovo 605 i 505. Ona nula u sredini, bez obzira na kojem se dijelu Austrije nalazimo, znači da smo na jednom od transaustrijskih

Zamak Eggstein nad Dunavom jedna je od KT E-6 u Austriji

putova. Na križanjima su obvezno tabele-putokazi na kojima je, osim broja puta i smjera, naziv sljedećega važnijega mjesta, odnosno kontrolne točke. Vrlo je rijetko na njima označeno trajanje puta. Našu bolest, da mještani ili šumarski radnici (svejedno, namjerno ili nenamjerno) uništavaju markacije i oznake, Austrijanci ne poznaju.

S tehničke strane put bi se mogao svrstati u lake putove. Na njegovih 510 km nigdje nema opasnijeg mjesta. Samo na usponu na 2166 m visoki Reichenstein u Eisenerzer Alpen, ima u kamenom kuloaru desetak metara željeznih stepenica i nekoliko klinova. No i taj dio pohodnik može zaobići laganijom stazom.

Čak i velika dužina puta ne bi predstavljala neku teškoću, da ne postoji — naprtnjača. Kako naše financije ne dopuštaju da taj put prohodamo s rukama u džepovima i novčanikom u hlačama, naprtnjača nam je morala nadomjestiti i kuću s garderobom, i krevet sa štednjakom, i smočnicu. Kad se sve to stavi na leđa jednoga 67-godišnjaka, te 50-godišnjaka, inače pisca ovih redaka, nastaju neprilike. Pa kad konačno, nakon nekih 150-200 km naidemo na "prave" planinare, koji se po brdima šetaju u tenisicama na prije spomenut način, autor je upao u letargiju i

malodušnost te se u najljepšem dijelu puta, u alpskom masivu Hochschwaba, počeo pitati što tu uopće radi. A tada i planinarenje postaje muka, umjesto veselje. Rješenje je povratak kući, nakon prijedanih 300 kilometara. Ipak 67-godišnji Vinko ide dalje — upornost, tvrdoglavost i volja potisnule su malodušnost i nedostatak fizičke snage. "Nagrada" je slijedila 20 dana nakon početka puta u Nebelsteinu, nakon 510 km, u Gasthofu Simperl u Eibiswaldu, u obliku zlatne značke NSWW-Nr.05. Autor prošlogodišnjeg prekinutog puta nastavlja ove godine. Zajedno s prošlogodišnjih deset dana potrebno mu je još šest dana. "Nagrada" je ista, zlatna značka, ali s malo manje sjaja od Vinkove.

Za put valja nabaviti knjižicu-dnevnik "Nord-Süd Witwanderweg 05" (autori C. Herman, F. Kafer i E. Dattler, izdavač Verlag Styria). Knjižica formata 165×115 mm, 140 stranica, izvrsno je obrađena i pohodnici u njoj mogu naći sve moguće podatke. Put je razdijeljen na 19 jednodnevnih etapa, različitih dužina, težina i sati hoda. Najmanja i najkraća je 14. etapa od 11 km ili tri i po sata hoda, dok je najduža 7. etapa s 34 km ili 10 sati hoda. Razlog je tako kratke etape što idućeg dana nema objekta u kome bi pohodnik mogao noćiti, osim ako je spreman hodati oko 15 sati. Ako sa sobom nosi šator, taj problem otpada. Inače na putu postoje mnogobrojni turistički i seljački ugostiteljski objekti raznih tipova, od Gasthofa i Gasthausa do Schutzhausa, Alpenhofa i Bergebhüttea. Većina od njih ima planinarske sobe sa skupnim ležajevima. Cijena je noćenja (bez doručka) u takvim sobama 40-100 ATS (većinom 80 ATS).

Kao dokaz o prijedanom putu, pohodnik treba u za to predviđeno mjesto u knjižicu otisnuti kontrolni žig na kontrolnoj točki. Takvih kontrolnih točaka na ovom putu ima 42, a njihov je popis u knjižici. To su već spomenuti objekti u kojima se mogu dobiti kompletne ugostiteljske usluge.

Iduće godine namjeravam krenuti dalje u Europu te da putovima E-6 pješice prođem sljedeće 3-4 dionice na putu prema sjeveru. Njihova je dužina između 447 i 512 km, a to je razdaljina od Nebelsteina do Waldsassena, odnosno Münchberga. Želi li mi se tko pridružiti neka mi se javi na telefon 041/343-891.

S planinarskom školom

ALAN ČAPLAR, Zagreb

Bilo je prohladno, magličasto jutro jedne nedjelje sredinom travnja kada je u planu bio izlet preko Medvednice. Uzbudeni smo jer je ovo prvi izlet planinarske škole HPD "Zagreb - Matica". Svi smo već ponekad bili u planinama, ali nikad u ovakvom broju i ovakvom društvu.

Kad smo gledajući niz Ksaversku cestu primijetili da dolazi tramvaj, odmah poraste napetost. Među zadnjima dolazi i naš vodič Bruno. Nezaboravna je njegova zbunjena faca pri izlasku iz tramvaja: "Kaj je? Smo svi tu?" Odmah trk do petnaestice koja upravo kreće, hop, hop, već smo unutra. Ja, kao petnaestogodišnjak, nisam pri tom imao poteškoće, dok su neki malko stariji zamalo ostali vani, ali evo, već smo svi sretni u tramvaju koji nas

vozi pod Tunel.

Još je rano jutro, pa se u zraku osjeća svježina šume. Prvo idemo do obnovljene pilane Bliznec, gdje nas dočekuje ing. Karlo Posavec, jedan od najzaslužnijih za ljepotu obnovljene pilane na potoku Bliznecu. Karlo nam vrlo lijepo objašnjava i pokazuje način rada turbine, no još veću atrakciju izazivaju debele kobasice koje se suše u jednom kutu ove prohladne sobice.

Razišli su se tanki oblaci i sada je na modrom nebu opet provirivalo veliko Sunce. Divno je biti okružen svježinom tek ozelenjele šume i slušati žubor gorskoga potoka.

Krećemo gore putem koji je također uređila Šumarija i stižemo do nadstrešnice Nji-

S planinarskom školom na proslavi 120 godina hrvatskog planinarstva kod doma na Kleku

Foto: A. Čaplar

vice gdje Bruno (u svom stilu) drži prvo terensko predavanje o regulaciji tjelesne topline.

Spuštamo se na makadamsku cestu koja iz podsljemenskog sela Markuševca vodi na Hunjku i idemo po njoj do Donjeg Mrzljaka (predavanje o planinarskim dnevnicama i planinarskim vodičima). I opet gore, sve do našega matičnog doma, Doma "Ivan Pačkovski" na Puntijarki. Zanimljivo je kako su ovdje, na višim visinama, grane još neolistale. Spominjem još i da se, čim smo se više penjali, spuštala magla (ustvari, bio je to oblak koji je stajao na mjestu, a mi smo sve više ulazili u njega). Bojali smo se da ne započne kiša i omete izlet, no na svu sreću palo je tek toliko kiše da smo mogli reći da je padala kiša, a da nismo ni najmanje pokisli.

Ovdje, u domu, pravi je ugođaj jer je još rano za izletnike neupućene u planinarstvo. Uostalom, ovdje su i naši "Gorani" s Eugenom Kumičićem na čelu, jednim od predavača u našoj planinarskoj školi.

Nakon skromnog objeda idemo preko S-spusta na Hunjku. Na S-spustu još ima snijega (predavanje o hodu po snijegu). Na Hunjki se ne zadržavamo jer je počeo padati čak i snijeg, no nije dugo potrajao i nastavljamo preko strmih livada na Horvatove stube. Doista, tko bi rekao da na našoj Medvednici ima ovako lijepih livada s kojih se tako dobro vide malene kućice razbacane po zagorskim bregima.

Magla se razišla, ali kada uđemo u šumu, odmah se osjeća ona neugodno hladna svježina. Nakon spuštanja kroz ovaj prekrasni krški krajolik spuštamo se na cestu po kojoj idemo na Markov travnik i dalje na Oštricu. Ovdje se, zahvaljujući Brunu, upoznajemo s osnovama orijentacije u planini, kompasom i kartom. To je vrlo korisno znanje, ali čini mi se da predavanje o orijentaciji nije bilo predviđeno za ovaj izlet.

Silazimo u Gornju Bistru gdje u malenoj gostionici čekamo bus za Zagreb.

Tjedan dana poslije, kad smo već sredili dojmove s prvoga izleta, išli smo na Japetić i Oštrc. Cijeli dan je bilo oblačno, a kod Oštrca nas je zatekla kiša. Na Oštrc smo stigli potpuno pokisli, ali je zato ugođaj bila izvrstan.

24. travnja 1994. — Danas imamo speleološke pokazne vježbe u paleolitskoj špilji Veternici. Skupina odvažnijih krenula je malo dublje u špilju, dok se druga skupina zadovoljila prvim, turističim dijelom.

Odmah po izlasku iz špilje krećemo preko doma na Glavici, Ponikava i slapa Sopota na dom "Risnjak". Ovdje nas je kratko zatekla kišica, no ništa nije umanjila veselo planinarsko raspoloženje praćeno zvucima bajsa i gitare.

Pristižu nas i "špiljari", koji svoje dojmove s neskrivenim zadovoljstvom sažimaju u tri riječi: "Voda, blato, mrak!"

30. travnja i 1. svibnja — Gorski kotar. Prvog dana išli smo iz Potkilavca kroz Mudnu dol na Hahliće. Upravo u ovo doba godine priroda je već sva oživjela, pa je bilo prekrasno hodati po Grobničkom polju, okružen visokim primorskim planinama i žegom Grobinštine. Sve više se bližimo dubokoj usjeklini koja se nazire još odozdo. To je Mudna dol - veličanstvena jaruga koja svojom ljepotom, divljinom i snagom prirode očarava i osvaja sve koji prođu kroz nju. Put se polako, ali jasno uvlači u nju. Te visoke litice, što se na nekim mjestima sužavaju tako da može proći samo jedan čovjek, skrivaju u blagoj polutami bezbroj životnih priča, a svaka od njih je opet ista priča o neponovljivoj ljepoti prirode.

Nakon dva sata uživanja i osvježavanja duše izlazimo iz Mudne doli na travnate obronke. U Mudnoj doli, na jednom mjestu sa sajlama i klinovima, poprilično smo se razvukli, pa se pokušavamo orijentirati pomoću loše fotokopije loše karte što smo je dobili od vodiča: "Ovo brdo je Vidalj, a ono Fratar, i nema problema. Tu, odmah iza su Hahlići". Krećemo puni snage gore do grebena iza kojeg je, odmah tu, dom na Hahlićima. Doduše, ne vidimo nikakav dom, a netko primjećuje da brda što smo ih odredi kao Vidalj i Fratar nisu Vidalj i Fratar nego ona tamo dva, a odmah tamo iza su Hahlići. Opet gore kroz travnate livade i opet Vidalj i Fratar. E, sad tu, iza, mora biti. Evo, blizu smo. Gle tablu na onom drvetu! Što piše? "Hahlići 50 minuta". A, joj! Nakon što je pet brda dobilo ime Vidalj i još pet vrhova naziv Fratar, došli smo na Hahliće malo umorni, ali zato jako zadovoljni. Tu nam dobrodošlicu želi nezaobilazni domar Davor.

Nakon odmora, u odličnom raspoloženju i s pogledom na cijeli Kvarner i okolne vrhove Obruč (1376), Gornik (1318), Vidalj (1184) i Fratar (1353), polako krećemo dolje, da bismo prije mraka stigli u Potkilavac gdje nas čekaju autobusi. Markacije se slabo vide jer ima vrlo malo drveća, no upravo stoga dobro se vidi

Potkilavac, pa se ne može zalutati. Nadali smo se da ćemo putem sresti planinare koji su prije krenuli s Hahlića ili možda nisu ni došli s Hahlića, pa smo bili vrlo sretni kad smo čuli nekakve glasove. Netko reče: "To su naši!" Glasovi su bili vrlo nerazumljivi, pa smo stali da pažljivije oslušnemo. "Meee, meee", pozdravljalo nas je stado ovaca koje je mirno paslo na ovim divnim livadama.

Vratili smo se sretni i zadovoljni u Potkilavac odakle smo autobusom otišli na Platak i tamo noćili. Noći Gorskog kotara su hladne i svježije, ali zato ispunjene mirom i tišinom.

I sutradan, Snježnik! Još dok smo se penjali, očarao me pogled na njegovu kamenu kupu (1506 m), okruženu cvjetnim livadama. Moju je radost još više rasplamsao vidik sa Snježnika: na sve strane otvoreno obzorje, a iznad samo nebo, susjedni Risnjak i u daljini slovenski Snežnik. A sve ostalo je ispod...

8. svibnja — Lisca, Lovrenc, Veliko Kozje. Iz Zidanog Mosta išli smo preko Gašparjeve koče. Prvi dio je strm, ali kada se dostigne dovoljna visina, cijelo vrijeme se izmjenjuju bajkoviti vidici. Zanimljivi su ti vidici što se otvaraju na malene i slikovite brežuljke s oštrim konturama livada i tamnih šuma, a dolje, bistra tamnozeleni Sava.

15. svibnja imali smo alpinističke vježbe na Okiću (499 m) u Samoborskom gorju. Kao i u Vetrnici, sve se može sažeti u nekoliko riječi: "Stijena, gore, sajla, klin".

I, 21. svibnja 1994, Klek i proslava 120 godina hrvatskoga planinarstva. Sve počinje u šest ujutro na Glavnom kolodvoru. Dok se sunce polako počinje izdizati iznad obzora, skupljamo se pomalo. Nebo je oblačno, pa se sunce ne vidi, ali zato ocrta oštre konture tamnih oblaka. Uz takav jedan fantastičan kontrast polako ostavljamo grad koji se budi.

Blaga trešnja vlaka polako nas rasanjuje i, dok prolazimo širokim poljima, budi se novi dan. Danas svi planinari Hrvatske idu na Klek da zajedno proslave 120. obljetnicu hrvatskog planinarstva.

Već iz vlaka naziremo osebujne obrise Kleka. Što smo mu bliže, on postaje sve veći. Napokon stižemo u Ogulin. Odmah se stvara duga povorka koja u ponosnom raspoloženju prolazi Ogulinom. Na čelu su "Željezničari", a slijede "Sljeme", "Zagreb Matica", "Zanatlija" i ostali. Osjećam se vrlo zbunjeno jer znam da je ovo velik dan.

Ispred kino-dvorane, u kojoj će biti održana svečana akademija, lupamo prigodne žigove. Brzo prolazimo kroz alpinistički muzej

Lubenovačka ruja u sjevernom Velebitu
Foto: A. Čaplar

i u nepreglednoj gužvi tražimo svoje. Ukrcao se, bolje rečeno zguravamo se u jedan autobus i krećemo put Bjelskog. Iz autobusa bacamo pogled na visoku, svima na dobro poznatu gromadu Kleka, na njegove cvjetne livade i prekrasne šume. Evo i nezaobilaznih Babe i Djeda, dviju stijena usred jedne od klekovskih livada.

Iz Bjelskog uspon na Klek. Malo kroz šumu, tek toliko da se odvojimo od civilizacije, zatim cvjetnim livadama, diveći se pogledu na Klek i okolno gorje. Od livade do livade, od šume do šume stiže naša povorka na planinarski dom. Pred samim domom dobrodošlicu nam žele klečke vještice koje ovdje stalno obitavaju.

Evo nas, na Kleku smo! I ovdje je poprilično gužva, tako da se jedva može naći malo mjesta. Lijepo je vidjeti, ovdje, na ovakvoj visini i u ovakvoj planini, toliko istomišljenika. Sve njih, kao i mene, u planinu tjera neka unutarnja ljubav prema iskonskoj prirodi, domovini, ljudima. Svi se oni sada ovdje vesele zajedno. Ovo je naš dan!

Nakon uživanja u odličnom ozračju kod planinarskog doma, krećemo nazad i susrećemo one koji se tek sada penju. Danas je otvoren novi planinarski put od Ogulina na Klek. Desetak minuta ispod doma skreće se prema Ogulinu do makadamske ceste. Put je jako dobar, pogotovo u početku. Na jednom zavoju ceste Ogulin — Bjelsko, kod neke usjekline, put presijeca cestu. Ima mnogo livada s kojih se pružaju divni vidici na okolne planine, obline Kleka i njegovu stijenu. Doista, teško je opisati tu veličanstvenu igru livada, šuma i stijene.

Na željezničkoj stanici u Ogulinu dočekujemo vlak iz Rijeke. Pozdravljamo se s planinarima iz drugih krajeva Hrvatske. Nismo ih nikad prije vidjeli, a mnoge od njih više nikad ni nećemo, ali danas se pozdravljamo kao stari prijatelji, jer svi mi planinari prijatelji smo svim planinarima iz svih krajeva naše domovine, a i svijeta. Sve nas veže ljubav prema prirodi, livadama, šumama, stijenama, potocima, vrhuncima, slobodi, planinama i

planinarima. Sve nas okuplja ista misao i ona će uvijek vezati sve nas gdje god bili.

Umorni smo, toliko toga smo danas doživjeli. U kupeu sjedim s nekim starim planinarom iz HPD "Zanatlija" koji nam priča o svojim doživljajima.

Svi izleti naše planinarske škole bili su popraćeni vrlo zanimljivim predavanjima srijedom u prostorijama društva. Ako spomenem imena Željko Poljak, Branko Puzak — Campi, Marijan Wilhelm, Vlatko Gmaz, Borislav Aleraj, Juraj Posarić, o kvaliteti ne treba ni govoriti. Svakako treba pohvaliti Brunu Šibla, Marka Ebenšpangera i Ivicu Stepića koji su se pobrinuli da ova planinarska škola doista dobro uspije.

Na kraju, najljepša mi je nagrada bila što sam upoznao ljude različitih životnih dobi i različitih životnih puteva na zajedničkom putu po našim planinama.

Drago mi je što sam sada i ja dio ove velike zajednice dobrih ljudi.

Barbari i planinari

SMILJA PETRIČEVIĆ, Split

Bijaše jednom jedan bunker na jednoj planini. I ljubitelji planine osposobiše taj bunker. Napraviše od njega obitavalište. Dadoše mu dušu i toplinu i od hladnoga ratnog objekta postade topli kutak na proplanku planine.

Bijaše tu i jedan dom. Planinarski. I opet planinari, ljubitelji prirode i planine, napraviše od toga hladnog planinarskog objekta topli dom sa svim blagodatima civiliziranog obitavališta. Svaki putnik namjernik, svaki planinar, svaki ljubitelj planine bijaše dobro došao, svatko se mogao skloniti, odmoriti i uživati u toplom domu za hladnih planinskih noći.

Tada dođe rat. Dođe i naša vojska na planinu i sa srcem i dušom preda im se dom. Dođe dan da vojska ode, ali zaboravi zatvoriti vrata. U zao čas jer se s ratom bila otvorila i Pandorina kutija. Sve je zlo iskuljalo van,

razbilo se ogledalce iz Andersenove bajke, trunke ogledalca upadoše u oči i srce nekih ljudi. A mi? Mislili smo da je zlo i otimačina odlika "braće s istoka", ali vidjeli smo da je to i naša boljka, jer po odlasku vojske nahrupiše "horde domaćih", ovdašnjih, iz okolnih sela i zaselaka... Od tih prekrasnih planinarskih objekata ostadoše samo gole zidine kao nijemi svjedoci ljudske pohlepe, gramzljivosti, barbarstva i divljaštva. Ostadoše prazne sive zidine kroz koje sada vjetar očajnički zavija poput izgubljene duše u paklu.

Prozorčići bunkera postadoše tamni i mračni kao duplje na mrtvačkoj lubanji.

A bijaše to tako lijep objekt i dom na planini Kozjaku. I bijaše tako lijep i ugodan bunker, depandansa doma na planini Kozjaku.

Na Gorščicu preko Pečovja

Zaboravljena Medvednica, I. dio

ŽELIMIR KANTURA

Stjecaj okolnosti ponukao me da i Vas, štovani čitatelji, povedem ovom neoznačenom stazom na Gorščicu (Kaptolsku lugarnicu). Voljeni moj Zagreb dočekao je 900. obljetnicu prvog spomena svoga imena, a draga mi Hrvatska doživljava 120. godinu od utemeljenja planinarske organizacije. K tome valja, ne s manje zanosa, pridružiti i 70 godina otkad je, 1924. godine, akademik Branimir Gušić objavio do danas neponovljiv, planinarski vodič po Medvednici. Baš u tom vodiču, ali u niti bilo kojem drugom koji je poslije uslijedio, niti u meni dostupnim opisima ovog kraja, nisam našao ovoga puta što ga danas pred Vas iznosim.

Sve češće ostajem zatečen spoznajom kako malo znam o svojoj ljubavi — Medvednici. Već dobrih četrdesetak godina idemo ruku pod ruku pa i sada otkrivam neke njezine brižno skrivene tajne. Znam da mi nećete zamjeriti što ću pred Vas izložiti njene ljepote jednoga prekrasnog jesenskog dana, Martinja godine 1993, — dana kada je sunce pozlatilo njene padine poput kose ljepotice čiji je svaki pramen bio tanano različit jedan od drugoga.

Na posljednjoj tramvajskoj stanici u Dubravi potražili smo stajalište autobusa za Vidovec. Brzo smo projurili kroz centar Dubrave i za čas se veselimo slikovitom prizoru sela Granešine. Krajolikom gospodari vitak toranj crkve Rođenja Blažene Djevice Marije koju mještani rado zovu Majka Božja Granešinska. Podignuta je najvjerojatnije na mjestu negdašnje crkve koja se spominje već 1217. godine. Oko crkve stisnulo se malo selo Granešina. Uz cestu se smjestila pučka škola. Negdašnja stara škola spretno je uklopljena u novu dograđenu tako da čine skladnu cjelinu. Veseli, crvenom bojom oliče-

ni prozorski okviri daju školi posebnu ljepotu. Putujemo uzvodno uz potok Miroševac, danas poznatiji pod imenom Trnava. Evo nas u Markuševačkoj Trnavi na ušću potoka Trnave i Vidovca. Nastavljamo do sela Vidovca i to do ulice Površnice. Trgovinu koja je na samoj autobusnoj stanici Vidovec obilazimo s lijeve strane. Na raspuću je lijepo uređen stari poklonac. Lijevo, asfaltna cesta vodi u selo Bidrovec a mi skrećemo udesno, prošavši ispred gostionice "Lovac" domaćeg sina Ivana Papeca. Tu je okupljalište mještana a posebno lovaca, od kojih sam čuo mnogo lovačkih priča, ali i doznao o stazi kojom sam naumio ići. Iako nisam pristalica lova, a poglavito onoga u šumi parku odnosno parku prirode, ne mogu prešutjeti kako su usred zime, samo u jednom danu, iznijeli preko 150 kg soli pomiješane sa sredstvom protiv nametnika te je raznijeli po hranilištima svoga lovišta. A ono je doista strmo i gotovo visokogorsko. Svaki ponaosob to su dragi ljudi, susretljivi i gostoljubivi, s izrazitim štovanjem prema nekom tko voli i zanima se za njihov kraj.

Nastavljamo markacijom. Nakon stotinjak metara ulijevo se odvaja ulica Gorščica, u naravi cesta što vodi na Gorščicu dolinom potoka Bidrovca i Ribnjaka. Njome k istom cilju vodi i označena planinarska staza broj 24. Mi nastavljamo asfaltom dosadašnjim pravcem prateći planinarske oznake. Ispred kuće broj 332 napuštamo asfaltnu cestu i skrećemo gospodarskim putom strmo uz brijeg. Prolazimo između vinograda, vrtova i voćnjaka te izlazimo na ravan dio staze.

Predivan sunčan dan otvara nam neslućen razgled. Na zapad, odmah iznad potočne doline, uzdiže se greben Zavoj (531 m), Ravni breg (550 m) a preko njih pogled seže na

Stjenoviti greben Duge pećine

Foto: V. Gjurčević-Kantura

Sljeme. Ravno ispred nas uzdiže se trupina Pečovja s naočitom izbočinom Pećina vapnenica. Od starosjedilaca sam doznao još neke nazive iste stijene: Turkova peć, Vidovečka peć. S desna pruža se vidik na sve zaseoke sela Vidovca što su se smjestili po zapadnim obroncima Medvedskog brega (358 m), na Križnu goricu (427 m) i preko Stražnjeca (621 m) na Lipu (742 m) i Rog (709 m). Prolazio sam ovuda nebrojeno puta ali još nikad nisam doživio takav ugođaj kao danas: zlatom obojene šume pretakale su bregove u doline i uzdizale doline u bregove, dok je vjetar tanano treperio suhim lišćem tvoreći suzvučje skladbe — moja Planina.

Pratimo markaciju dok se s lijeve strane ne pojavi šumski put neposredno ispod i uz borovu šumu zvanu Sekulica. Ovdje napuštamo označeni planinarski put broj 25 za Gorščicu (1,15 h) i slijedimo put što se oštro uspinje uz borovu šumu (nema više planinarskih oznaka). Izlazimo na košenicu koja je nažalost nekošena kroz dugi niz godina. Na njenom kraju ulazimo u vlak nastalu zad-

njom sjećom te njome idemo uz brijeg do narednog raspuća. Od gostionice "Lovac" do ovog raspuća trebalo nam je oko pola sata. Ovo je ključna točka našega današnjeg izleta. Poludesno odlazi serpentina staroga gospodarskog puta prema Pećini vapnenici. Mi naprotiv skrećemo blago lijevo uskim nogostupom, uz brijeg, tako da smo se našli na samom zapadnom grebenu Pečovja. Duboko ispod nas proteže se dolina iz koje se čuje huk potoka Ribnjaka. Nastavljamo udesno lijepom šumskom stazom koja uporno prati sam greben. Tlo iznenada postaje kamenito što stvara poseban ugođaj. Slijedeći našu stazu za kratko izbijamo na maleni proplanak. Ulijevo niz brijeg odvađa se tanan nogostup koji vodi u dolinu potoka. Mi ćemo uporno uz brijeg, sada već gotovo golom kamenom liticom do samoga njena tjemenca. Ne možemo odoljeti a da ne posjednemo na kameniti stol što nam ga je planina podarila. Propad litice dobrih je dvadesetak metara ispod nas. Od njena ishodišta prostire se šumovita strmopadina što je lovci i šumari zovu Popovačko risje. Prema zapadu vide se Zagreb, Sljeme i nesuđeni turistički vidikovac na TV tornju. Slijedeći pogledom udesno vidi se blješteća kupola na vrhu Puntijarki (991 m), a nastavno šumoviti yrhovi: Stol (867 m), Velika (862 m) i Mala Črešnja (823 m). Neposredno ispred i iznad nas bijeli se stjenovit greben Duga pećina. Ovdje doista vrijedi predahnuti. Začas je Vesna prostrla kameniti stol. Mala zakuska i nazdravljamo nebu i planini što su nam podarili ovu ljepotu.

Ne mogu pojmiti da ovaj prelijepi krajoлик i taj osebujni nogostup nisu našli mjesta u planinarskim opisima, ali ni u vodičima. Pa čak ni u onom sveobuhvatnijem Gušićevom. Nitko se nije odlučio provesti ovdje planinarsku oznaku. Je li tome razlog snaga čuvstva što je i mene svladalo? Je li to ovaj mir što pritišće osjećaje ili zavjetna otajstvenost šume što čovjeka obvezuje na šutnju? No valja poći dalje.

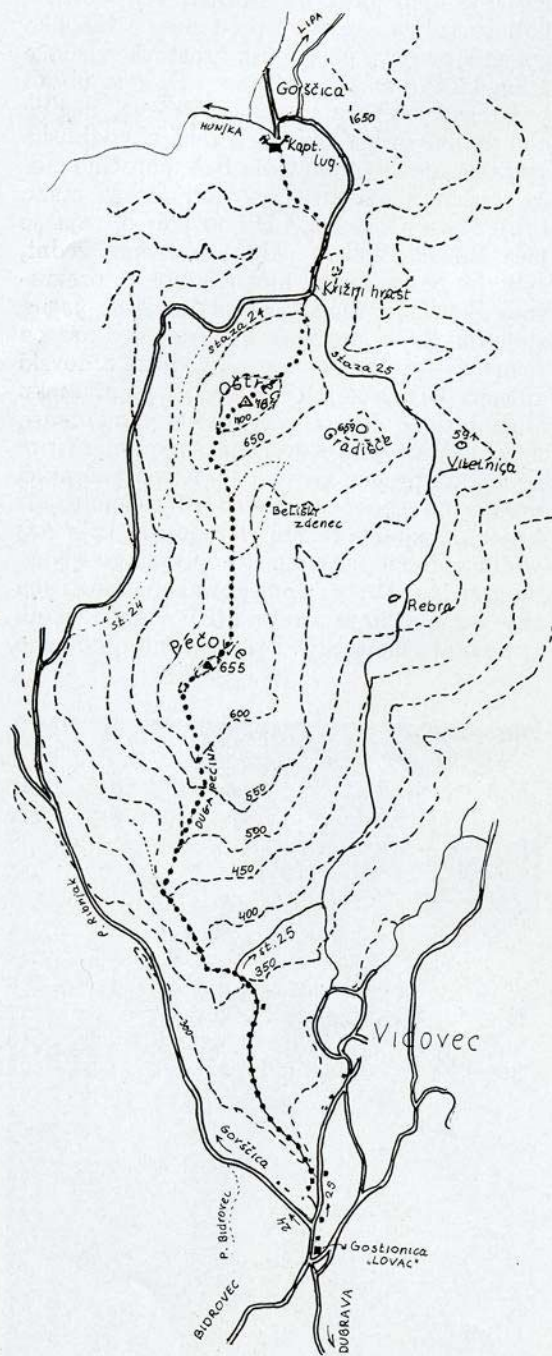
Napuštamo kameniti stol, sada već vidno uzbuđeni u očekivanju što nas dalje čeka. Slijedeći kameniti nogostup što nas vodi kroz hrastovu šumu stižemo za dvije minute na malu šumovitu zaravan. Presijecamo stazu što odlazi desno-lijevo i nastavljamo dosadašnjim smjerom uhvativ nogostup koji po sredini grebena vodi oštro uz brijeg ne napuštajući greben. Pred nas se slijeva udesno ispriječila stjenovita barijera Duge pećine. Priječimo strmopadinu ulijevo, koristeći se životinjskom

stazom, tako da izbijamo na mjesto gdje kamena polica dodiruje stijenu Duge pećine. Tu je procjep kroz koji prolazimo lijevo na samo podnožje stijene, te idući strmo uz brijeg podnožjem stijene dolazimo do manje polupećine. Za slučaj nevremena ovo može biti sigurno i suho pribježište. Ovdje smo načinili nekoliko snimaka, a zatim se istim putem vraćamo nazad. Od procjepa skrećemo blago udesno penjući se prirodnim stepenicama i držeći se za hrastove kao odlične rukohvate. Opet smo na maloj polici s koje sada idemo do samog ruba stijene. Ona je ovdje lijepo razvedena što omogućuje lak prolaz kroz stijenu. Moguć je prolaz po sredini tako da se oko dva metra stijene prepenje koristeći se prirodnim pukotinom i kao nogostupom i kao rukohvatom. Nalazimo se na samom rubu stijene. Tu je pravi visokogorski ugođaj. Ispred nas bijeli se i dvadeset do trideset metara visoka stijena što čini gornji dio Duge pećine. Valja slijediti nogostup što nas uzdiže oštro uz gol greben tako da se ide strmo grebenom držeći se njegova zapadnog ruba. Evo nas na vrhu Duge pećine! Ovdje se pružaju prekrasni vidici prema Zagrebu i ne manje lijepi na Sljeme. Samo dva koraka ispred nas stoji hrast na koji se smjestila čudna izraslina. Nazvali smo je "nasmiješena guba". Od gostionice "Lovac" do vrha Duge pećine trebalo nam je sat i pol hoda. Samo tridesetak koraka dalje od "nasmiješene gube" udesno prostire se šumovita zaravan. Mi slijedimo dosadašnji smjer tako da se kroz guštik, prateći životinjsku stazu, oštro uspinjemo ulijevo na rub grebena, a zatim njime na sjever. U nastavku pratimo greben. Guštik kojim je obrastao otežava prolaz a i nema slobodna vidika. Za kratko izlazimo na vrh Pečovja (655 m). To je šumom obrastao vrh na kome se nalazi četvrtasta kamena geodetska oznaka. Iako nema vidika, cijeli je okoliš lijep i uzbudljiv. Nogostup nas vodi blago udesno na omanju zaravan na koju zdesna pristize staza. Mi krećemo njome ulijevo a zatim blago udesno tankim nogostupom što opasuje s desna kamenu glavicu. Nogostup nas spušta niz brijeg sada već širokog tjemena da bi začas prešao u široku šumsku vlak. Prolazimo ravnim dijelom grebena kao da smo na šetalištu. Šuma je hrastova, ali gotovo i nema stabla koje nije obraslo lišajem. Poseban je ukras borovnica koja prekriva tlo poput tepiha. Mještani iz Vidovca su mi pričali da su nekad išli ovamo brati risje, kako oni zovu borovnice, pa je otuda i ostao naziv ovog predjela Risje. S

Risja je lijep vidik na stožasti vrh Oštrega koji se izdigao ravno ispred nas. Nekoliko golemih panjeva posječenih hrastova svjedoče o negdašnjoj snazi ove šume. Tu smo ubrali prekrasne jesenske vrganje. Uljevo, negdje oko sredine ovoga krasnog šetališta, vodi uska staza kojom se preko vrela Bele potočine može spustiti snažnom strmopadinom na stazu broj 24 za Goršćicu. Desno pak odvaja se jača šumska vlaka. Ako ste veoma žedni, žrtvujte pet minuta i njome sidite do prekrasnog Beliškog zdenca. Mi nastavljamo našim smjerom kojih stotinjak metara i evo nas na raspuću: šumski put udesno vodi na Židovski zdenac, Gradišće, Deklin grob i planinarsku stazu broj 25. Njime ovaj put nećemo krenuti, nego nastavljamo sjevernim smjerom ostrim usponom prema Oštrecu. Kako poštujući dosadašnji smjer ne bismo išli okomito uz brijeg, slijedimo tananu serpentinu koja nas vodi istočnom padinom sve do samoga tjemena grebena. Držeći se njegova zapadnog ruba zapažamo s lijeve strane liticu visoku svojih tridesetak metara. Evo nas na podnožju

Pokojni Želimir Kantura odmara se pod starim hrastom
Foto: V. Gjurčević-Kantura

vršne stijene Oštrec! Uzak nogostup vodi na sam njegov vrh. I opet me planina iznenadila. Kao što majka priroda dariva marljivog seljaka za sav uloženi trud plodinama, tako je i mene planina obdарила nevidenim vidici-

ma. Kose zrake jesenskog sunca pozlatile su kosu drage mi planine, a vjetar je uzburkao njene crvenkasto zlatne pramenove. Čini mi se kao da zlatni valovi jure prema meni. Vrh Oštrec (737 m) Gušić u svom Vodiču 1924. godine ovako opisuje: "Oštrec je gola litica, s koje se pruža prekrasan pogled u dolinu Ribnjaka na dugo bilo Medvednice, na Vučje jame i na Zagreb u savskoj ravnici". Danas je obrastao šumom, no ipak je lijep i uzbudljiv. On je na jugoistočnom rubu rezervata šumske vegetacije "Pušinjak — Gorščica" s osebujnom vegetacijom. Iako je jesen, još se zeleni list perunike. Još proljetos smo imali prilike vidjeti obje vrste perunike (*Iris graminea* i *germanica*). Ne manje nas je uzbudila stabljika planinskog božura (*Paeonia mascula*) na čije me cvjetanje višekratno upozoravao vrstan poznavatelj istočne Medvednice g. Vlado Bergovec. I sada je prisutna osebujna flora stijena. Oštrec je najviša točka našega današnjeg izleta. Od gostionice "Lovac" trebalo nam je dovole dva i po sata hoda.

Naš nogostup vodi do skupine prekrasne tisovine, a zatim ulijevo na malu zaravan s koje počinje neprekidno spuštanje sjeveroistočnim pravcem držeći se ruba grebena. Zavojita staza nas vodi čias lijevo čias desno, od zaravanka do zaravanka, sve do mlade šume jele i bora. Sada niz brijeg vodi vlaka kojoj su zdesna mladi borovi i jela, a slijeva prastare bukve. Za samo pet minuta izlazimo na sedlo kod Križnog hrasta, gdje se planinarska staza broj 25 spaja sa šumskom cestom i stazom broj 24. Ovdje u neku ruku prestaje začaran svijet nepoznate planine. Na sve strane veselo izviruju crvenobijele oznake koje ćemo sada slijediti cestom do manjeg proplanka. Tu napuštamo cestu i, skrenuvši ulijevo oštro uz brijeg, za pet minuta izlazimo pred lijep drveni poklonac (raspelo) što ga je svojim rukama izradio umirovljeni šumar i opskrbnik Gorščice g. Jura Čorak. Danas nova drvena kapelica.

Za malo više od tri sata prispjeli smo na današnje naše odredište Gorščicu. Ako je Vama trebalo više vremena, presretni smo jer vas je planina očito darivala svojom ljepotom a Vi ste znali u njoj uživati. Ako ste pak išli kraće vrijeme, onda niste do kraja doživjeli radost što je pruža neoznačena staza kroz manje poznate ili zaboravljene staze i predjele Medvednice. U svakom slučaju obećavamo da ćemo Vas u narednom opisu vratiti s Gorščice ne manje lijepim putom i otkriti Vam mnoge skrivene tajne voljene Planine.

Čudesan vidik sa Žbevnice

JOSIP MIHOVILOVIĆ, Umag

U organizaciji PD "Planik" iz Umaga organiziran je 12. prosinca 1993. godine planinarski izlet na istarsku planinu Žbevnicu. Iako je prethodnog dana bilo tmurno i kišovito, nedjelja je osvanula bez oblaka i bez vjetrova. Autobusom smo se dovezli do polazišta i oko 9 sati bili smo na željezničkoj stanici Buzet (selo Počekaži) spremni za pohod. Dan krasan, jedan od onih dana za koje bi se reklo da su ukradeni jeseni na prijelazu u zimu.

Što smo se više približavali vrhu vidik je postajao čudniji. Doline Mirne više kao da nema, pruža čudnovat prizor nekoga neobičnog zaljeva u kome niski slojevi magle prikazuju varljivo more. More je okruženo isto tako varljivim otocima, koji su zapravo vrhovi brežuljaka na dnu i po rubu doline. Slika kao iz bajke!

Nekoliko novosagrađenih kuća u selima Slumu i Brestu, kroz koje prolazimo, ulijevaju nam u srce iskreno zadovoljstvo što život kroz sve poteškoće ide naprijed. O nekom tegobnom životu u ovom planinskom području Istre nema ni govora, jer svako ili skoro svako kućanstvo ima traktor i potrebne priključke, a znamo da mehanizacija znači napredak i standard.

Čudesan je i izgled poznate šuplje lipe u selu Slumu, za koju stari ljudi kažu da ima nekoliko stotina godina. Ona može primiti u svojoj unutrašnjosti nekoliko ljudi odjednom. Razumljivo je stoga da je zaštićena kao spomenik prirode. Zahvalnost ljudima u selu koji je znaju čuvati!

Na putu do cilja neki se planinari i više puta odmaraju na debelom sloju suhe trave pod ugodnim zrakama sunca, u zaklonu od nejakog vjetrova. Iz sela Bresta uspinjemo se strmiom padinom do samoga vrha krasne Žbevnice, travom obrasle i godinama nepokošene. Približava se i vrijeme spuštanja niz planinu, ali prije toga kruži pogled na sve strane. Daleko na sjeveru vide se obrisi Triglava i alpski splet s bijelim pokrivačem, na istoku Snežnik

kao da je na dno ruke. Još su nam bliže planine Ćićarijskog spleta: Učka, Planik, Orljak i druge. Poluotok Istra odavde je gotovo pregledan od plominskog sve do tršćanskog zaljeva. Užitek je promatrati veličanstvene slike prirode najzapadnijeg dijela naše Domo-vine. Kada se još tome doda divan vidik na Ćićarijska sela Vodice, Dane, Trstenik, Račju Vas i ostala, tada je planinarski doživljaj stvarno potpun. U tim je selima donedavno živjelo i radilo tisuće pastira s mnogim kvarnarima (mjera za broj ovaca), stotinama grla krupne stoke, desetinama konja, baveći se uz to sječom drva u šumi, paljenjem krbunica (pravljenje drvenog uglja), vapnenica, obradom škrte zemlje u poljima i dolovima, te košnjom trave na prostranim sjenjama. Sada je ta djelatnost zamrla. Umjesto toga, u podnožju Žbevnice iznad sela Nogle, podignut je velik objekt industrijskog izgleda — Genetski centar. Kažu da bi to trebalo biti "sjeme" za povratak masovnog stočarenja na Ćićariju.

Nakon pet sati nezaboravnoga planinarskog hoda vraćamo se autobusom u pravcu Buzeta. Putem čitam na tabli kod ceste što skreće za Rakitovec, pomalo nelagodan, hladan administrativni natpis: Državna meja.

U planinu nikad bez zaštitnih očala!

Prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Oko je drogocjen osjetni organ jer čovjek tim putem dobiva 85% svih vanjskih informacija. Svake sekunde oko šalje deset milijuna informacijskih impulsa u mozak, koji ih zatim obrađuje na kompjutorski način.

U planinama postoje razne opasnosti za vid, od kojih su najopasnije ultraljubičaste ili ultraviolettne zrake (UV-zrake), a na drugom je mjestu opasnost od prevelike količine običnog svjetla. Svaki planinar prije odlaska u planinu, pogotovo zimi, ali i u vapnenačkim planinama gdje kamen blista, mora dobro znati kako će zaštititi svoj organ vida te tako izbjeći nepopravljiva oštećenja koje te zrake mogu izazvati.

Računa se da sa svakih 1000 metara visine raste količina UV-zraka za 14%. Istina je da ozonski plašt oko zemlje štiti od UV-zraka, ali je taj plašt sve slabiji, uglavnom zbog plina freona koji proizvode neke industrijske grane (npr. potisni plin u bočicama za sprej). Poznato je da gubitak od 10% ozona povećava broj bolesnika s rakom kože za 25%. Oštećenju od UV-zraka valja dodati i oštećenje od obične svjetlosti. Ljudsko je oko građeno za 10 000 luksa, a već na visini od 3000 metara penje se intenzitet svjetla na 100 000 luksa. Sve su to razlozi zbog kojih planinar mora svoje oči zaštititi umjetnim sredstvima.

Dvije su glavne opasnosti od sunčeve svjetlosti. Jedna je sunčana opekлина očnih spojnica, koja je zbog bola neugodna, ali obično prolazi bez posljedica. Druga je oštećenje osjetnih stanica u mrežnici UV-zrakama, koje nastaje neprimjetno i bez bola, ali ostavlja trajne posljedice gubitkom oštine vida. Drugim riječima, planinar koji je u početku mogao na zemljopisnoj karti čitati i najmanja slova, sada to više ne može bez lupe.

Osobita opasnost prijeti rizičnim skupinama, a to su:

1. mala djeca,
2. ljudi svijetle puti,
3. profesionalni vodiči i skijaški učitelji.

Nakon ovoga teorijskog uvoda prelazimo na pojedina praktična pitanja. Prvo, da upozorimo na neke najčešće pogreške koje čini neupućeni planinar pri kupnji očala:

— Molim Vas što tamnije očale jer idem u planinu gdje ima snijega. Vrlo opasna zablude, jer ako takve očale ne pružaju i UV-zaštitu, lišavaju planinara zaštitnog refleksa: on širi svoje zjenice i u unutrašnjost oka stiže mu još veća količina UV-zraka nego bez takvih očala. Sjetite se da je UV-filtr na fotoaparatom bezbojan!

— Molim vas jeftine zaštitne očale. Pogreška je u tome što zaštitne očale koje štite od UV-zraka, za razliku od običnih sunčanih očala, ne mogu biti jeftine. Na što, dakle, treba paziti pri nabavci zaštitnih očala?

● Zaštitne očale moraju štiti ne samo od vidljivih sunčanih zraka nego i od UV-zraka. Bolje je da je zaštitna materija umiješana u staklo jer se, ako je nanosena samo na površinu stakla, s vremenom istroši trenjem i čišćenjem. Kupujte ih samo kod pouzdanog optičara u kojeg možete imati povjerenja i koji je dobro upućen u tehniku zaštite, nipošto na nekom kiosku ili u univerzalnoj robnoj kući.

● Očale trebaju uz to biti i toliko tamne, da osim UV-zraka filtriraju i oko 75% običnog svjetla. Stakla mogu biti različitih boja i nijansa; obično se najbolje podnosi neutralno sivo staklo, jer ne mijenja odnos boja. Polarizirana stakla se ne preporučuju jer se pri gledanju sjajnih ploha gube vrijedne optičke informacije.

- Zrcalna stakla povisuju zaštitu.
- Važna je i optička kvaliteta stakla. Zamučena, hrpava ili izgrebena stakla daju lošu sliku, pa se oko mora nepotrebno naprezati i zbog toga se nepotrebno umara. Ako dobru kvalitetu zahtijevamo od leće na fotoaparatu, ona je još važnija za zdravlje našeg oka.
- Okvir očala mora biti udoban. Prednost imaju plastični okviri jer, za razliku od metalnih, izazivaju manje ozljeda pri drobljenju. Poželjno je da stakla budu što veća i prilagođena obliku ljudskog lica, a gornji rub okvira što viši, kako ne bi preko njega svjetlo s neba stizalo u oko. Najbolju zaštitu pružaju tzv. glečerske očale.
- Treba procijeniti je li dobro s očalama kombinirati i štitnik za nos protiv sunčanih opeklini ili je bolje zaštitu improvizirati po potrebi, naljepljivanjem komadića papira ili drugog materijala.
- Plastična stakla su sigurnija od lomljenja, ali je pravo staklo otpornije na ogrebotine.

- Kvaliteta stakla ne može utjecati na zamačljivanje; sredstva protiv zamačljivanja, koja se nanose na stakla, djeluju prilično kratko vrijeme.
 - Obojene kontaktne leće ne mogu nadomjestiti zaštitne očale.
 - Što je dijete mlađe, to veću brigu zahtijeva očna zaštita.
 - Čuvaj se bofl-robe na tržištu koja privlači modernim izgledom!
 - Ne zaboravite da oblaci i magla u planini propuštaju UV-zrake i ne skidajte očale u takvim prilikama, jer biste to mogli skupo platiti.
 - Izgubite li u planini očale, improvizirajte ih na eskimski način, npr. kartonom s uskim vodoravnim prorezom.
- ZAKLJUČAK:** Nikad u planinu bez dobrih zaštitnih očala!

ZAGREBAČKA TVORNIČA PAPIRA d.o.o.

Poduzeće za proizvodnju, preradu i promet papira
Zagreb, Radnička cesta 173

TELEFONI:

Centrala, Radnička c. 73 249-333
Centrala, Zavrtnica 17 613-611
Direktor 615-827

Prodaja 534-709
Uvoz-izvoz 613-368
Nabava 534-420

Zagrebačka tvornica papira rođena je 1895. godine na sadašnjoj adresi Zavrtnica 17 gdje se i danas nalaze dvije papir-mašine koje proizvode:

PS-3

— toalet papir
— klobučni papir
Godišnji kapacitet 1350 tona

— papire za vrećice
— pelir papir
— reciklirani papir

PS-4

— omotne papire

— ciklostil papir
Godišnji kapacitet 4000 tona

Na novoj lokaciji Žitnjak izgrađena je 1961. godine papir-mašina 5 koja proizvodi grafičke papire, i to:

PS-5

— ofsetne papire
— mehanografske papire
— pisaće papire
— tapetni papir

— ciklostil papir
— ofsetne u boji
— celulozni kuvertni bijeli
Godišnji kapacitet 18000 tona

Godine 1980. izrađena je na novoj lokaciji Žitnjak papir mašina 6 koja proizvodi ambalažne papire, i to:

— teslinger papir
— fluting papir
— šrenc papir
Godišnji kapacitet 55000 tona

Borba Zagreba za šumu na Medvednici

Prikaz jedne stare karte iz 16. stoljeća

ANTUN TILJAK, Zagreb

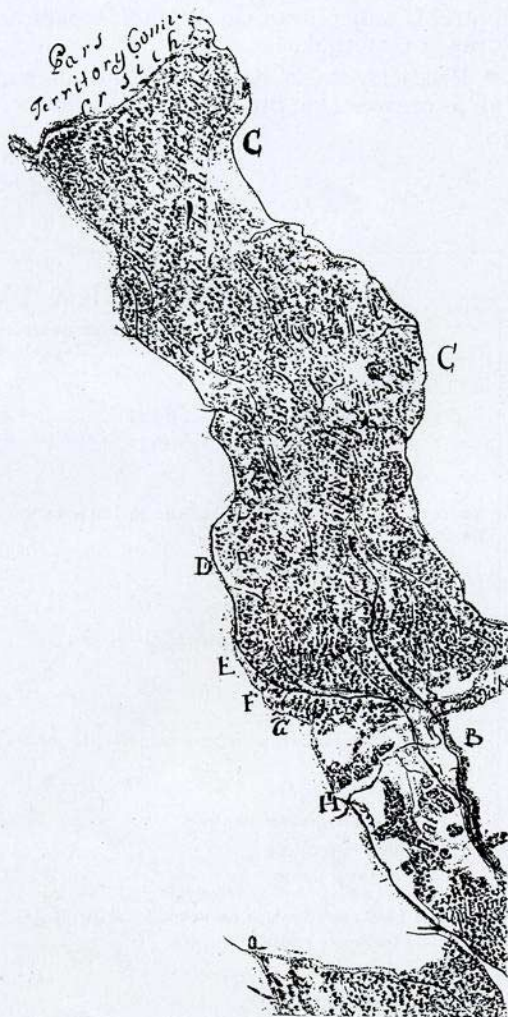
Na izložbi u Muzeju grada Zagreba prikazana je bila stara karta Gradeca. Kartu je sastavio i nacrtao mjernik A. L. Kneidinger, geometar kraljevske dvorske ugarske komore, godine 1766. u Požunu, za cijelo područje Gradeca od Save do Medvednice.

Na karti je u gornjem desnom kutu ucrtan posjed Gradeca na Medvednici. Prema tadašnjim običajima prikazivanja kultura, šuma je prikazana crno točkana tako da se na prvi pogled doimlje kao crna mrlja. Karta je crtana u starom mjerilu, približno 1:25000.

Pažljivim razgledavanjem karte vidi se da su točno ucrtane međe, potoci, stari putovi i imena šumskih predjela. Potoci Bliznec i Pustodolski potok ujedno su i glavne međe s istoka i zapada, jer su se u ono vrijeme međe postavljale najlakše prema prirodnim oblicima terena. Brojni nazivi šumskih predjela — Strmec, Veliki Tusti vrh, Kozji hrbat, Kališće, Brezovenica, Lukovica, Goli vrh, Brezji vrh, Pušinjak i Belo bukovje — sačuvali su se kroz stoljeća i još danas su u uporabi kod žitelja Gračana. Površina toga šumskog posjeda iznosila je oko 700 ha.

Karta zapravo pokazuje stanje posjeda od godine 1591. do 1871, koje je ostalo nepromijenjeno gotovo tri stoljeća.

Godine 1591. podban Stjepan Gregorijanec, gospodar Medvedgrada, u nagodbi s Gradecom priznao je gradu uživanje i korištenje šume na Medvednici, nakon mnogih sukoba, pritužbi i pravica, tj. parnica, te pozivanja građana na njihova prava iz Zlatne bule kralja Bele IV iz 1242. godine. Korištenje je priznato na terenu u ovim granicama: od izvora Topličice (današnji Ribnjak) granica ide na sjever preko brda te se spušta u dolinu Pustodolskog potoka (nedaleko od mjesta gdje

taj potok ponire); dalje ide potokom, koji se u gornjem dijelu zove Varoški potok, te njime pravac do vrha Sljeme; na istok grebenom do vrha Puntijarke, a odatle na jug potokom Bliznecom do ceste za Markuševac.

Te granice su iste kao što su prikazane na Kneidingerovoj karti. Na karti su štampanim slovima obilježena pojedina mjesta zbog utvrđenja međe, od kojih se dio može prepoznati na terenu. H: izvor Topličica, G: izvor Ormas (Šikutanec), F: izvor Popišek, E: Beli kamen, D: Želzna baba (Želzna ruda), C: Bliznec

potok, B: Stari potok (Gračanac). Godine 1871. provedena je segregacija te je od gradskog posjeda u korist sela Gračana odcijepljen dio zemljišta; gradu je tada ostalo 420 ha na Medvednici.

Povodom proslave 900. godišnjice grada Zagreba i 750. godišnjice Zlatne bule podsjetimo se na dugogodišnju borbu Gradeca za svoj teritorij i za svoju Varošku goru.

Ta borba završila je priznavanjem na dio Medvednice, kako je prikazano na priloženoj karti.

I z n a š e p r o š l o s t i

Pokušaj periodizacije povijesti hrvatskog planinarstva

Prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Organizirano hrvatsko planinarstvo traje već 120 godina, od osnutka Hrvatskog planinskog društva (HPD) 1874. godine. Do svoga nasilnog ukidanja 1945. godine ovo je društvo bilo najjače u Hrvatskoj po broju članova, aktivnosti i širokom području djelovanja. Sva druga planinarska društva imala su uglavnom lokalni karakter (tablica 1).

Funkciju HPD-a naslijedio je 1948. godine Planinarski savez Hrvatske (sada Hrvatski planinarski savez). Smjernice razvoju planinarstva i svoj osobni biljeg u tih 120 godina davali su više-manje predsjednici. Do danas ih je bilo točno 20 (tablica 2). U prvom razdoblju (1874–1891) predsjednici su bili odreda znanstveni djelatnici, većinom akademici, a jedan je od glavnih zadataka društva u to doba bio znanstveno proučavanje slabo poznatih, gorovitih dijelova Hrvatske. Stoga ovo razdoblje možemo smatrati (1) **znanstveno-istraživačkim razdobljem**.

Slijedi drugo razdoblje u kojem je na čelu HPD-a bio grof Miroslav Kulmer. Za razliku od ostalih predsjednika, čiji je mandat trajao prosječno 4,5 godine, Kulmer je bio na čelu HPD-a 29 godina (1892–1921). U njegovom su razdoblju najistaknutiji članovi i tzv. članovi utemeljitelji pripadali plemstvu i velikašima. Tako su npr. status utemeljitelja, stečen na temelju određene donacije, imali grofovi Emil Kulmer i njegova majka Aleksandrina Kulmer, barun Dragutin Vraniczany, grof Marko Bombelles i niz drugih plemića (Ljudevit Galjuf, Imbro Josipović, Božidar Kukuljević Sakcinski, Gustav Pongratz itd.), među njima i zloglasni ban grof Dragutin Khuen Hedervary. Prema tome Kulmerovo doba možemo smatrati (2) **aristokratskim razdobljem**.

Nakon njega slijedi (3) **razdoblje političara**, koje je trajalo do drugog svjetskog rata (1941). U to doba predsjednici su bili mahom istaknuti članovi Hrvatske seljačke

stranke, od kojih su Krajač i Torbar bili i ministri jugoslavenske kraljevske vlade. Razdoblje 1941–1948. nazvao bih (4) **razdobljem borbe za nezavisnost planinarske organizacije**. Za vrijeme NDH na čelu planinarske organizacije bili su najprije imenovani ustaški povjerenici. HPD se tek 1944. othrvao nametnutim povjerenicima i izabrao, po predratnom statutu, svoga predsjednika, ali je zbog rata planinarski rad uskoro posve zamro.

Godine 1945. komunistički režim ukida sva planinarska društva i planinarima nameće djelovanje u obliku planinarskih sekcija u tzv. fiskalturnim društvima. Malo tko zna da je npr. i zagrebački "Dinamo" u početku imao alpinističku sekciju. Kada je godine 1948. planinarima ponovno dopušteno samostalno organiziranje, osniva se Planinarski savez Hrvatske (PSH), koji je bio pod budnom paskom

Tablica 1. Predsjednici HPD i HPS 1875–1993

1. Dr. Josip Schlosser Klekovski (1875–6)
2. Josip Torbar (1876–78)
3. Ljudevit Vukotinović (1878–83)
Josip Torbar (po drugi put: 1883–93)
4. Miroslav grof Kulmer (1892–1921)
5. Dr. Ivan Krajač (1921–25)
6. Prof. Josip Pasarić (1925–33)
7. Dr. Ante Cividini (1933–39)
8. Dr. Josip Torbar (1939–41)
Prof. Vladimir Stahuljak
(povjerenik NDH 1941–42)
Slavko Vandekar
(povjerenik NDH 1942–43)
9. Vilim Ivaniš (1943–44)
10. Prof. dr. Branimir Gušić (1948–49)
11. Josip Mesarić (1949)
12. Boško Ivanović (1950)
13. Prof. dr. Marijan Lačan (1952)
14. Franjo Masnec (1953)
15. Većeslav Holjevac (1954–1967)
16. Božidar Škerl (1967–81)
17. Prof. dr. Željko Poljak (1981–83)
18. Mr. Željko Kašpar (1983–85)
Božidar Škerl (po drugi put: 1985–87)
19. Vlado Mihaljević (1987–91)
20. Prof. dr. Marijan Hanžeković (1991–93)

Primjedba. Za vrijeme NDH planinarima je na mjesto predsjednika bio nametnut vladin povjerenik. O tome više u mojoj knjizi "Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva", str. 149–152 (Planinarski savez Hrvatske, Zagreb 1987)

Tablica 2. Planinarska društva u Hrvatskoj od 1874. do 1918. godine po redoslijedu osnivanja

1. Hrvatsko planinsko društvo, Zagreb 15. listopada 1874
2. Società alpina dell' Istria, Pazin 25. studenoga 1876
3. Club Alpino Fiumano, Rijeka 12. siječnja 1885
4. Primorsko planinsko društvo, Sušak 1888
5. Bršljan, Osijek 4. rujna 1896
6. Liburnia, Zadar 24. rujna 1899
7. Mosor, Gornje Sitno u Poljicama, 3. rujna 1908
8. Società Escursionisti Istriani "Monte Maggiore", Pazin 17. siječnja 1909
9. Società Alpina "Carsia", Rijeka 1910

Primjedbe: 1. odlukom skupštine godine 1898. mijenja ime u Hrvatsko planinarsko društvo, 2. djelovalo je do 1885, 3. god. 1919. gubi samostalnost i postaje sekcijom Cluba Alpino Italiano, 4. god. 1903. pretvoreno u "Primorski sokol", 5. prestalo postojati oko god. 1898, 6. god. 1925. fuzioniralo se s "Mosorom" iz Gornjeg Sitnog (7) u "Dinaru", 8. djelovalo do prvog svjetskog rata, 9. djelovalo do g. 1942.

komunista, tako da razdoblje do 1991. možemo nazvati (5) **razdobljem komunističke dominacije**. Svi predsjednici u tom razdoblju (osim pod br. 17) bili su organizirani komunisti, većinom na vrlo istaknutim funkcijama. Planinarske su organizacije imale neslužbene i, u početku, tajne partijske ćelije ili aktive koji su vodili brigu da se poštuju direktive "odozgo", a poslije je javni nadzor imao Socijalistički savez radnog naroda kao "produžena ruka partije".

Novo razdoblje počinje sa skupštinom PSH 1991. godine koja je odlučila da se planinarska organizacija ima depolitizirati. Tom prilikom predsjednikom postaje ministar financija Republike Hrvatske prof. dr. Marijan Hanžeković, a PSH mijenja ime u Hrvatski planinarski savez. **Depolitizirano razdoblje** (6) tek je započelo i, nadajmo se, da će dugo potrajati jer nas u planini ne zanima politika. Planinarimo radi užitka, veselja, druženja i radi — odmora od politike.

Kulmerovo doba hrvatskog planinarstva (1892–1921)

Prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Grof Miroslav Kulmer (plaketa Rudolfa Valdecá iz 1911. godine)

Prije stotinu godina došao je na čelo Hrvatskog planinarskog društva (HPD), vodeće hrvatske planinarske organizacije, grof Miroslav Kulmer (mlađi) i ostao na tom položaju gotovo tri desetljeća. Izabran je na skupštini 10. travnja 1892. i bio predsjednik sve do 1921. kad je na njegovo mjesto izabran dr. Ivan Krajač. Iako je Kulmerova snažna ličnost obilježila veliko razdoblje u gotovo 120-godišnjoj povijesti organiziranoga hrvatskog planinarstva, ovo je razdoblje slabo proučeno i Kulmerovo planinarsko djelovanje današnjim planinarima gotovo nepoznato. Vjerojatno je glavni uzrok toj činjenici što HPD u većem dijelu toga razdoblja nije imalo svoga glasila jer je "Hrvatski planinar" (HP) počeo izlaziti tek 1898. godine i već je kon-

cem 1909. zamro (ponovno je redovno počeo izlaziti tek g. 1922). Uz to valja spomenuti da je u HP gotovo neshvatljivo malo podataka o Kulmerovu djelovanju, ne samo u godištimama što su izašla za njegova mandata, nego osobito poslije njega. Izgleda da je smjena predsjednika HPD-a, pogotovo ako se vremenski podudarala s političkom smjenom, bila kao po nekom pravilu popraćena šutnjom o predsjedniku koji odlazi. Činjenica je da su Kulmer i svi njegovi slijednici do današnjega dana (tabl. 2 na str. 226) bili istaknuti političari ili politički značajno angažirani (iznimka je jedino predsjednik pod br. 17). Vjerojatno odatle i gotovo potpuna šutnja o Kulmeru u društvenom glasilu HP od dana njegova odlaska s predsjedničkog položaja. Pogotovo je bilo nezgodno govoriti o Kulmeru za vrijeme komunističke Jugoslavije jer nije bilo poželjno pohvalno govoriti o pripadnicima hrvatskoga plemstva.

Budući da je Kulmer vrlo mnogo dao hrvatskom planinarstvu i brojnim drugim sportovima, možda čak više kao mecena i mentor nego organizator, valja jednom nadoknaditi dugu povijesnu šutnju o njegovoj ličnosti te njegov planinarski doprinos objektivno procijeniti. Time će ujedno biti bolje osvijetljeno njegovo doba hrvatskog planinarstva koje ima određenih specifičnosti. O Kulmeru valja govoriti ne samo zato što je prošla stoljetnica od njegova dolaska na čelo HPD-a nego i stoga što je on kao ugledna osoba hrvatskog javnog života djelovao i u brojnim drugim kulturnim, gospodarskim i humanitarnim organizacijama, čime je njegova planinarska djelatnost donekle bila zasjenjena.

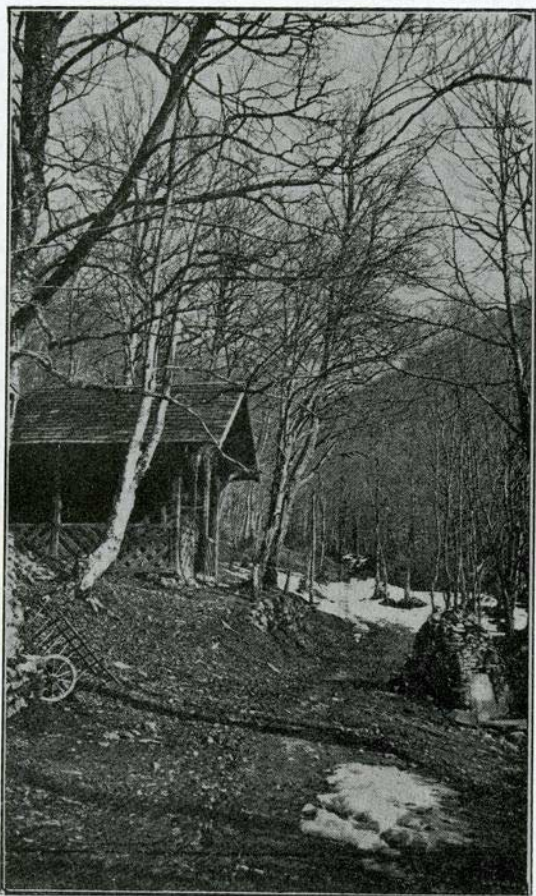
Od svoga osnutka 15.10.1874. do danas HPD i njegov nasljednik Hrvatski planinarski savez (HPS) imali su na svom čelu dvadeset predsjednika (tabl. 1 na str. 226).

Od tih dvadeset ličnosti najduže je u tijeku proteklih 118 godina časnu i odgovornu dužnost predsjednika obnašao grof Miroslav Kulmer – gotovo tri desetljeća, dok je mandat ostalih predsjednika trajao prosječno oko 4,5 godine. Kulmerovu važnost u tom razdoblju potkrijepljuje i činjenica da je on bio na čelu najstarijeg, najbrojnijeg i po aktivnosti najjačeg planinarskog društva na području današnje Države Hrvatske. Dok su ostala društva bila zapravo regionalna (tabl. 2 na str. 226), HPD je u Kulmerovo doba djelovalo širom Hrvatske, osim u Dalmaciji i Istri jer su te pokrajine bile pod izravnom upravom Beča.

Velikaška porodica Kulmer od Rosenbüchla i Hohensteina germanskog je podrijetla, a u Hrvatsku je došla stekavši Medvedgrad i veleposjed koji mu je pripadao (Šestine, velik

Miroslav grof Kulmer

"Pristanište" (danas bismo rekli nadstrešnica) kod Kraljičina zdenca. Sagradio ju je Kulmer 1882. po nacrtu M. Lenucija. Snimio D. Paulić oko 1920. godine

dio Medvednice itd.). Preci Kulmerovi bili su istaknute ličnosti u hrvatskom političkom životu zastupajući uglavnom interese vladajuće dinastije. Miroslavov otac (Zagreb 6.3.1814 – Zagreb 5.3.1877) također se zvao Miroslav (Friedrich) a bio je časnik i carski kraljevski komornik. Osnovao je, organizirao i bio prvim zapovjednikom hrvatskog domobranstva i uveo u vojsku hrvatski zapovjedni jezik. Umirovljen je 1875. kao generalmajor. Majka Aleksandrina članica je grofovske obitelji Erdödy.

Miroslav Kulmer ml. rodio se 10. rujna 1861. u nekadašnjem dvorcu u Šestinama. Šestine su bile feudalno imanje porodice Kulmer. Dvorac je podignuo pod razrušenim Medvedgradom Stjepko Gregorijanec godine 1574, a nakon Gregorijanaca vlasnici su mu bili grofovi Zrinski, zatim Čikulini, Sermaži i napokon Kulmeri. U 18. stoljeću dvorac je pregrađen i povećan, a godine 1945. izgorio je do temelja. Šestinskoj župnoj crkvi, ispred groba Ante Starčevića, prigradna je obiteljska grobnica porodice Kulmer, s nadgrobnim pločama brojnih pripadnika te velikaške porodice. U njoj je 1943. godine pokopan i planinar Miroslav Kulmer.

Kulmer je polazio srednju školu u Zagrebu, a zatim studirao pravo u Zagrebu i Beču. Po zanimanju se deklarirao kao "poljoprivrednik i kućevlasnik", ali je zapravo bio veleposjednik i uspješno se bavio ekonomskom politikom i financijama. O tome rječitije govore podaci iz njegove biografije da

je bio, među ostalim, predsjednik glasovite Gospodarske izložbe u Zagrebu 1880. god., prvi i dugogodišnji predsjednik Prve hrvatske štedionice (od 1887), predsjednik nadzornog vijeća osiguravajućeg društva "Croatia" (od 1899), Našičke tvornice tanina, tekstilne tvornice "Duga Resa", član uprave i viceguverner Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, predsjednik upravnog odbora Hrvatske gospodarske komore, a uz to je bio predsjednik Društva za unapređenje Plitvičkih jezera, prvi predsjednik Društva za spasavanje (danas Hitna pomoć) u Zagrebu, počasni predsjednik Uboškog doma, istaknuti član Jadranske straže, Hrvatskog društva za gajenje lova i ribolova, dugogodišnji mjesni sudac u Šestinama, školski nadzornik itd. Bavio se gotovo svim sportskim granama svoga doba. Bio je vrstan strijelac, lovac, skлизаč, biciklist, igrač golfa i planinar. Dugo je godina bio nadmeštar Gradske streljane, veliki meštar Zagrebačkog streljačkog društva, član Prvog hrvatskog biciklističkog društva, suosnivač i prvi predsjednik Hrvatskog automobilskeg kluba (1906) i Golf kluba "Zagreb" (1930) itd.

Od godine 1906, kada je kao član Hrvatsko-srpske koalicije izabran u Hrvatski sabor, neko je vrijeme politički vrlo aktivan. U Saboru je bio predsjednik proračunskog odbora, član i delegat regnikolarne deputacije u gornjem domu Mađarskog parlamenta, a poslije rata član Narodnog vijeća (1918) i narodnog predstavništva SHS (1919). Pisao je u novinama i časopisima članke, često i polemičke, o ekonomskoj politici, o gospodarskom položaju Hrvatske, o hrvatsko-ugarskim financijskim odnosima, ali i o lovu, ribolovu, vinogradarenju itd. Godine 1906. radio je na osnivanju Hrvatske privredne stranke, a 1911. je pozvao opoziciju na izbornu kolaboraciju protiv vlade. Uz to se uistinu bavio i poljoprivredom na svom Šestinskom imanju, koje je obuhvaćalo i velik dio šuma na Medvednici. Osobito je bila poznata njegova lugarnica kod Kraljičina zdenca s ribnjakom pored nje, lugarnica na sjevernoj padini Medvednice koja se i danas popularno naziva Kulmerica, planinarske staze što ih je dao izgraditi od Šestina do Sljemena; u vinogradarstvu stekla je priznanje "Kulmerova metoda" itd. Bio je vrlo darežljiv. Obilno je pomagao razne dobrotvorne ustanove i društva, među ostalim, poklonio je zemljište za izgradnju poznatog sanatorija za plućne bolesti Brestovac pod Sljemenom, zemljište za izgradnju škole u Lukšiću kod Šestina, a za vrijeme prvog svjetskog rata je kao predsjednik Odbora

Današnje izletište na Kraljičinu zdencu podignuto je na temelju Kulmerove lugarnice iz prošlog stoljeća koja je, uz Maksimir, bila najposjećenije izletište starih Zagrepčana

za skrb invalida snabdijevao njihova lječilišta. Stekao je ugled uzornog hrvatskog velikaša i popularni naziv "purgerski grof". Njegovu je dobrotvornu djelatnost prilikom 80-godišnjice života zagrebački "Jutarnji list" ovako ocijenio: "Kulmer je najvećom požrtvovnošću zapostavljajući svoj osobni interes, radio uvijek u interesu općenitosti i u institucijama, koje je vodio, pak je konačno žrtvovao svoj veliki imetak gotovo sav u takove svrhe" (npr. u pokretu za ustrojstvo Sveučilišta, gradnji novog kazališta, podignuću šumarske akademije, medicinskog fakulteta itd.

Kao planinar osobito je volio svoje Sljeme, ne samo kao vlasnik šuma nego i kao ljubitelj prirodnih ljepota. Njegova vizija planinarstva vidljiva je iz izvještaja o radu HPD-a u "Obzoru" br.94 g. 1892: "Primaću upravu društva u svoje ruke, naglasio je novi predsjednik grof Kulmer, da će tim radje posvetiti svoje sile za napredak i procvat ovog društva, što je istome patriotska zadaća, prirodne krasote domovine naše učiniti pristupnim širemu obćinstvu i njegovanjem istih širiti ljubav domovine..."

Pomagao je HPD-u u svakoj njegovoj akciji novčanim poklonima, građevnim materijalom, izradom terenskih radova, trasiranjem puteva i današnje sljemenske ceste. Tako je već 1892. uz pomoć gradske općine sagrađio HPD-u kod Kraljičina zdenca drveno "pristanište" (nadstrešnicu) po nacrtu člana Milana Lenucija, a u jesen iste godine dao usjeći put

od Zdenca na Sljeme. Budući da je ta staza planinarima bila prestrma, dao je 1898. na svoj trošak i na svom zemljištu prosjeći novu, zavojitu stazu koju je HPD u znak zahvalnosti nazvalo po njegovoj supruzi Elvirinom stazom: *"Odbor planinarskoga društva u svojoj sjednici obdržavanoj 18. lipnja t.g. zaključi, da se taj najljepši i najugodniji put u Zagrebačkoj gori, u znak zahvalnosti ozove na vječni spomen imenom presvjetle gospođe Elvire grofice Kulmer, Elvirinim putem"*. Spomenimo ovdje da je Elviru pl. Türk i grofa Kulmera vjenčao biskup J.J. Strossmayer.

Raspoloženje tadašnjih članova HPD-a pri svečanosti otvorenja staze 17. srpnja 1898. ovako opisuje очевидac Dragutin Hirc: *"Oko 6 sati u jutro sabrali su se odbornici kod kapelice sv. Roka, odkuda na čelu s predsjednikom i podpredsjednikom Milanom Lenucijem, krenuše do Kraljičinog zdenca. Tu nadjoše lijep broj krasotica i drugih izletnika, koji se pribraše pod vijorećim se hrvatskim trobojnicama. Čim su izletnici zagledali dobrotvora Zagrebačke gore i gorljivog zatočnika hrvatskog planinarstva, nasta radostno klicanje, a gruvajući mužari navjестиše, da svečanost počinje... a na koncu zaori sljemenskom dolinom zanosno klicanje: Živila grofica Elvira! Živio grof Kulmer!... Zabava potraja do pod večer, i kad se je spustio prvi mračak i zatitrala mila Danica zvijezda, još se je Zagrebačkom gorom od radosti orila hrvatska pjesma u duboki dol i na daleki brieg prekrasnih krajeva drage nam domovine Hrvatske."*

Hrvatski pjesnik Franjo Marković (1845–1914) za tu je priliku ispjevao i recitirao pjesmu koju je poslije objavio HP. Evo radi ilustracije nekoliko stihova iz te pjesme:

*Oj stazo divna, što divnome vrhu
I diete i starca laka uzvodiš sada,
Svak tobom šetnik haran klicati će:
Nek živi, koj plemenit darova te,
I ona, koja mu diči i krase žiće:
Grof Miroslav i grofinja Elvira,
Što blaga prista, stazo blaga, da te
Nje ime resi, zalog slave i mira!*

Godine 1911. po Kulmerovoj je zamisli uz pomoć vojske probijen put od Šestina do Kraljičina zdenca. Planinari su Kulmeru u čast put nazvali Miroslavovac. Kad je 1911. godine zagrebačka gradska skupština posve prepustila HPD-u tzv. Gradsku kuću na Sljemeni (budući "stari" Tomislavov dom), HPD

ju je 1912. proširilo ovećom prigradnjom koja bi se jedva mogla zamisliti bez Kulmerove obilne potpore. Početkom ovog stoljeća HPD je zakupilo od zagrebačke kotarske oblasti gradinu Susedgrad i brijez iznad Podsuseda na kojem ona stoji, i tu je Kulmer dao urediti pravi park: probio staze za šetače, postavio klupe za odmor, posadio ukrasno drveće i uredio gostionicu "Hrvatskom planinaru" (poslije Planinarska kuća Susedgrad).

U svim je tim djelatnostima Kulmerova desna ruka bio ing. Milan Lenuci (Karlovac 30.7.1849 – Zagreb 16.11.1924), arhitekt vrlo zaslužan za razvoj Zagreba (poznata Lenucijeva "zeleni potkova", zgrada "Kola" iza Kazališta itd.), potpredsjednik HPD-a (1893–1909), član utemeljitelj i od godine 1924. začasni član društva. Kao gradski tehnički savjetnik djelovao je u Zagrebu od 1874. godine kada je osnovano HPD. Istaknuo se prilikom osnivanja gradskog vodovoda, a vrlo je zaslužan za obnovu grada poslije velikog potresa 1880. i za razvitak novijeg Zagreba. Osobito je zapamćen po Lenucijevoj potkovi, zelenom sustavu što ga sačinjavaju trgovi Mažuranićev, Zrinjevac, Strossmayerov i Tomislavov, s bazom Botaničkog vrta.

Stara drvena piramida na Sljemeni, piramide na Plješivici i Ivanšćici, "pristanište" na Kraljičinu zdencu, uređenje vrela i dogradnja "Gradske kuće" na Sljemeni samo su neki od objekata koje je Lenuci besplatno projektirao.

Činjenica je da su sve do Kulmerova dolaska bili na čelu HPD-a isključivo učenjaci koji su HPD-u davali prirodoslovni pečat. Tek je s Kulmerom, privrednikom i političarom, prekinut taj slijed znanstvenika. Dok su do Kulmera HPD-u davali obilježje učenjaci prirodoslovci, u njegovu su razdoblju najugledniji članovi pripadali hrvatskom plemstvu. Cijela Kulmerova obitelj bila je vrlo sklona planinarima. Njegov brat Emil i majka grofica Aleksandrina imali su status člana utemeljitelja HPD-a koji se stjecao velikom društvenom donacijom, a takav je status također imao ban i grof Dragutin Khuen Hedervary, zatim barun Dragutin Vranyczany, grof Marko Bombelles i niz drugih plemića (Ljudevit Galjuf, Imbro Josipovich, Božidar Kukuljević Sakcinski, Gustav Pongratz, Emil Weiss itd.). Prema tome, ako se prvo razdoblje HPD-a (1874–1891) može nazvati razdobljem znanstvenika, Kulmerovo se može smatrati razdobljem u kojem je društvo davalo pečat plemstvo (1892–1921).

O Kulmerovim planinarskim pothvatima ne znamo mnogo. Urednik HP Dragutin Hirc g.1900.izvještava da je Kulmer 1898. bio na Kleku i Ivanščici, a 1899. na Risnjaku i dalje sve do izvora Kupe. Ipak je u njegovo doba HPD svoju glavnu pažnju usmjerilo na Kulmerovu ljubimicu Medvednicu, što je išlo na uštrb većine drugih naših planinama. Drugi je prigovor HPD-u u Kulmerova doba što nije imalo smisla za alpinizam. O tome najbolje svjedoči ovih nekoliko rečenica iz skupštinskog izvještaja za 1891. godinu: *"Mi bo ne smatramo, da je zadaća planinara tjerati turistički šport, te laznjom na strme nepristupne hridi stavljati u pogibelj čovječji život samo zato, da se ugodi osobnoj ambiciji i slavoheplju..."*

Za vrijeme dok je Kulmer bio na čelu HPD-a zbili su se neki važni događaji. Promjenom statuta HPD je preustrojeno kao centrala s podružnicama po Hrvatskoj i Slavoniji, a poslije i u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini. HPD se počelo baviti izdavačkom djelatnošću. Godine 1898. počelo je objavljivati mjesečnik "Hrvatski planinar" koji još i danas izlazi kao glasilo Hrvatskog planinarskog saveza, tiskani su prvi vodiči po hrvatskim planinama, zatim monumentalno djelo "Bosna i Hercegovina" (Zagreb 1908). Za njegova mandata HPD je prebrodilo i tešku ratnu krizu 1914–1918. Godine 1921, kada je umjesto Kulmera izabran za predsjednika dr. Ivan Krajač, Kulmer je u znak priznanja za planinarske zasluge izabran za začasnog člana HPD-a, četvrto takvo priznanje u 46 godina postojanja društva. Ipak je Kulmerovom doprinosu hrvatskom planinarstvu budući predsjednik HPD-a prof. Josip Pasarić u svom "Historijatu HPD-a" 1924. godine posvetio samo ovih nekoliko redaka: *"On je kroz sve to vrijeme bio dobar planinar, te je zborom i tvorom promicao hrvatsko planinarstvo. S njegovim imenom usko su spojene planinarske uredbe na Sljemenu. Bez njegove susretljivosti i darežljivosti ne bi bilo udobnih putova Miroslavovca, Elvirine staze, paviljona kod Kraljičina zdenca, željezne piramide, ni mnogih drvenih prilaza, po kojima danas jatomice prolaze gradski izletnici i planinari. Stoga je za svoje zasluge i usluge hrvatskom planinarstvu u skupštini g. 1921. izabran za začasnog predsjednika HPD-a."* I to je sve.

Miroslav Kulmer umro je prije pedeset godina (16. travnja 1943.) u 82. godini života i taj je gubitak tadašnja kulturna javnost zabilježila brojnim nekrolozima i osvrtima (Jutarnji list, Gospodarski list, Lovačko-ribarski

Ing. Milan Lenuci (1849–1924), potpredsjednik HPD-a, Kulmerova desna ruka i arhitekt zaslužan za razvoj Zagreba

vjesnik, Gospodarstvo, Hrvatski šport itd.) — jedino o tome nije bilo ni slova u "Hrvatskom planinaru" (!?). Neka taj propust (ili nepravdu) nakon punih pola stoljeća nadoknadi i ispravi ovaj kratki prikaz života i rada jedne od najuglednijih ličnosti u povijesti hrvatskog sporta i napose planinarstva.

LITERATURA

1. Bučar F.: Miroslav grof Kulmer. Hrv. šport 1,1944,8,3
2. Hirc. D.: Slavje u Zagrebačkoj gori. Hrv. planinar 1,1898,3,34
3. Hirc D.: Miroslav grof Kulmer. Hrv. planinar 3,1900,7–8,120
4. Marković F.: Kod otvaranja Sljemenskoga Elvirina puta. Hrv. planinar 1,1989, ,3,33
5. Miroslav grof Kulmer – 80-godišnjak. Jutarnji list 29,1940,10284,14
6. Obzor 1891,95,2; 1892,84,3 i 94; 1893,100,2; 1894,149,3; 1895,123,3; 1896,146,3; 1898,93,2
7. Pasarić J.: Historijat Hrvatskog Planinarskog društva. Hrv. planinar 20,1924,8–10,141
8. Poljak Ž., Blašković V.: Hrvatsko planinarstvo, Zagreb 1975, str.292
9. Stanojević S.: Narodna enciklopedija II, str. 568

Pretiskano iz "Povijesti športa" br. 98 od rujna 1993, str. 48–54

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

PETAR ARMANINI

POŠTOVANOM I DRAGOM PERI
SRETAN STOTI ROĐENDAN!

Uredništvu je nedavno stigao članak pod naslovom "Nekoć...", što nas je podsjetilo da je njegov autor iznimna ličnost: počeo je planinariti prije tričetvrt stoljeća! Osim toga, upravo je proslavio i svoj stoti rođendan — prilika da mu posvetimo nekoliko redaka.

Rođen je 9. rujna 1894. godine u Rogoznici kod Šibenika u čijoj je blizini njegov otac bio pomorski svjetioničar. U Karlovcu je 1914. završio kadetsku školu i odmah nakon nje poslan na bojišnicu. Ranjen je u bitci na Karpatima, liječen u Beču, opet poslan u rat na poluotok Krim i napokon se sretno vratio. U novoj je državi primljen u vojnu automobilsku školu u Beogradu i potom je bio na službi u Ljubljani i Mariboru. Dakako da se u tim mjestima učlanio u planinarska društva, obišavši sve okolne planine. U Mariboru je napustio vojsku, posvetio se financijskoj struci, oženio se hrvatskom planinarkom Slavkom i tu ostao do 1943. kad seli u Zagreb. Do umirovljenja je radio u financijskoj struci.

U Zagrebu se odmah našao u planinarskom krugu. Najprije je bio član PD Zagreb, ali je ubrzo prešao u PD Željezničar, čiji je član i danas.

Godina 1983. bila je najteža u njegovu životu: umrla mu je supruga i slomio je nogu. Bio je to kraj njegova planinarenja. Najmilija mu je uspomena na brojne izlete i pohode bila planinarska iskaznica s podacima o svim izletima, ali mu je jednom ukradena iz džepa u tramvaju. Taj je gubitak bio za nj nenadoknadiv. Planinario je po cijeloj bivšoj državi, a posebno se sjeća Mojstrovke. Citiramo iz njegovih uspomena:

"Iz Julijskih Alpa ostala mi je Mojstrovka u osobitom sjećanju jer sam tu jednoć naišao na голу kamenu ploču od oko dva metra, na njoj rupu od tridesetak centimetara s malo oskudne zemlje i u njoj mnogo najrazličitijeg planinskog cvijeća. Promatrajući ovo čudo prirode na tako pustoj ploči, nožem sam okolo nakupio malo zemlje da nahranim to bujno cvijeće."

U jednoj jedinoj rečenici sažeta prava planinarska duša! (ŽP)

NINOSLAV KUČAN (1927–1994)

Kraća vijest o pogibiji arh. Ninoslava Kučana objavljena u zagrebačkom "Večernjem listu" u petak, 26. kolovoza 1994. godine, čiji faksimil donosimo, zaprepastila je i rastužila mnoge. U prvom redu danas već malobrojne alpiniste iz razdoblja Drugoga svjetskog rata i prvih godina nakon njega, koji su s njim skijali, planinarili i penjali, a također i mnoge mlađe planinare koji su ga upoznali tijekom njegova dugog planinarskog djelovanja do kobnoga četvrtog tjedna kolovoza 1994. godine.

Arhitekt Ninoslav Kučan, svestrani planinar, vrhunski alpinist i skijaš, gorski spasavalac i jedan od najzaslužnijih osnivača Gorske službe spasavanja u Hrvatskoj, među prijateljima i kolegama znan kao Nino, bio je zaista cijelog života velik zaljubljenik u planine i pravi prijatelj i drug svojih supenjača, planinara i skijaša s kojima je zajednički izvodio nebrojene znane i danas već neznane uspone i ture. A samo znanih bilo je više nego mnogo: penjačkih ljetnih i zimskih, prvenstvenih, skijaških, a nebrojene planinarske da i ne spominjemo.

Osobno ga pamtim kao vedroga, gotovo uvijek nasmijanog i veselog, jednostavnog i pomalo umjetnički i boemski nastrojenog, široko obrazovanog čovjeka velike energije, punog humanosti i tolerancije prema okolini i čvrstih etičkih principa. Znao se također dobro uklopiti u sredinu u kojoj je trenutačno djelovao.

Prvi put sam ga susreo daleke 1948. godine pri osnivanju Alpinističke sekcije PD "Zagreb" koje sam tada bio najmlađi član. Te i kasnijih godina bio je meni i mnogima drugima odličan teoretski i praktični učitelj ljetne i zimske alpinističke tehnike penjanja, a zatim sam mu bio povremeno i supenjač, proživjevši s njim mnogo divnih, ali i teških i dramatičnih trenutaka.

Posljednji put, nepuna dva mjeseca prije kobnog tjedna u kolovozu ove godine, susreli smo se na Medvednici, kod kapele Sv. Jakoba i zatim u prostorijama PDS "Velebit" u Zagrebu, gdje se u krugu mladeži planinarske sekcije "Velebita" dogovarao o zajedničkim planinarskim pothvatima, pun neiscrpne energije, vedar i srdačan, a potom sjetan, prikrivajući tugu, kad mi je pričao o pogibiji svog sina. Tada nisam ni slutio, da je to posljednje viđenje.

Koliko je bio poštovan posebno u tom krugu mladih planinara najbolje govore riječi koje mu je jedan od njih napisao ispod izrezanih novinskih

Pronađeni Riječanin – mrtav

SPLIT – Nakon četverodnevne potrage jučer popodne nađeno je mrtvo tijelo ing. Ninoslava Kučana (66) iz Rijeke. On je prošlog ponedjeljka sa svojom obitelji išao iz Staroga Grada na otoku Hvaru na izlet u Bol na Braču kako bi razgledao Zmajevu špilju podno Vidove gore. Pri razgledavanju najvjerojatnije se okliznuo i pao sa zida visokog nekoliko metara. Nađen je mrtav nedaleko od samostana Picokara blizu mjesta Murvice. U potragu za njim bili su uključeni helikopteri, policijske patrole sa svim tražilačima i vodičima, te članovi Gorske službe spašavanja iz Splita. Ing. Ninoslav Kučan bio je velik zaljubljenik u planine, no ovaj izlet bio je za njega koban. (J. S.)

vijesti o njegovoj nesreći izvještenih na oglasnoj ploči "Velebita". Navodim ih doslovno:

Kad su nam stijene i brda ponekad kao majka i otac želju što Bog ti ispunit može da među njima svoj mir ti nađeš

Te riječi, nakon kojih ništa više ne bi bilo umjesno dodati, najsadržajniji su epitaf Ninu — planinaru, alpinistu, skijašu, gorskom spasavaocu i iznad svega čovjeku.

Dražan Zupanc

Arhitekt Ninoslav Kučan rodio se 22. svibnja 1927. g. u Brezi (BiH) gdje mu je tada radio otac Jakov, rudarski inženjer. Diplomirao je arhitekturu na Tehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Asistent je bio na fakultetu u Skopju (1951) i Zagrebu (1954–1966), samostalan je projektant i šef projektnih ureda u Zagrebu (1952–1954 i 1966), u Münchenu i Kölnu (1966 i 1967), te u Rijeci (1970–1990). Sudjelovao je na više od stotinu natječajima u zemlji i inozemstvu od kojih je na 76 nagrađen. Izlaže svoje projektne radove u Zagrebu, Rijeci i Rostocku. Između ostalog projektirao je Radničko sveučilište i Palaču pravde u Zagrebu, stambeno naselje u Münchenu, robnu kuću RI u Rijeci, obnovu HNK u Rijeci i obnovu HNK u Osijeku. Za uspješna ostvarenja u arhitekturi nagrađen je Nagradom grada Zagreba, Nagradom Zagrebačkog salona i Nagradom "Viktor Kovačić".

Planinariti je počeo vrlo rano i zna se da je bio član Omladinske sekcije i Skijaške sekcije HPD g. 1942. Omladinski je skijaški prvak Hrvatske u alpskim disciplinama (zajedno s Mirkom Zgagom) 1942–1944, član je alpinističke sekcije FD "Dinamo" u Zagrebu 1946–1947, a u PD "Zagreb" od osnutka 1948. Godine 1948. sudionik je penjačkog pohoda na Čvrstnicu (BiH) i tom je pri-

likom sudjelovao kao alpinist u prvom uspješnom poslijeratnom spašavanju unesrećenog Stjepana Brlečića iz stijene Peštibrda. Član je komisije za alpinizam PSH 1949, pročelnik Alpinističkog odsjeka PD "Zagreb" 1950. Godine 1949. i 1950. član je Inicijativne komisije za osnivanje Gorske službe spašavanja PSH (zajedno s Krešimirom Mihaljevićem i Edvinom Rakošem) te organizator i sudionik prve službene sjednice iste komisije 4. siječnja 1950, na kojoj je donesena odluka o osnivanju Gorske službe spašavanja PSH. Od 24. veljače iste godine član je prve redovne Komisije za GSS PSH (uz Edvina Rakoša, Zvoneta Blažinu i Ivu Gropuzza). Niz godina djelovao je vrlo učinkovito kao organizator i alpinistički instruktor alpinističkih ljetnih i zimskih tečajeva (Okić, Klek, Julijske Alpe, Visoke Ture) i time mnogo pridonio razvoju alpinizma u Hrvatskoj. U svojem dugom planinarskom djelovanju ispejao je niz ljetnih i zimskih kao i prvenstvenih uspona te izveo niz ljetnih, zimskih i visokogorskih skijaških tura u Hrvatskoj i inozemstvu (Klek, Gorski kotar, Čvrstnica, Prenj, Durmitor, Julijske i Kamniške Alpe, Visoke Ture, Centralne i Zapadne Alpe i mnoge druge planine Europe, SAD itd.), utirući mnoge nove putove hrvatskom planinarstvu i alpinizmu.

BORIS OLTRAN (1959–1994)

Dana 16. 6. 1994. zauvijek nas je napustio svestrani planinar i hrabri hrvatski borac Boris Oltran.

Otrgla ga je od nas neprijateljska mina postavljena u blizini njegova doma, koji je s teškim odricanjem godinama gradio za svoju obitelj i sebe.

Rodio se 6. 11. 1959. u Zadru gdje je završio osnovnu i srednju školu.

Vrlo rano se vidjelo da je priroda ono što će ga okupirati do kraja života. Organizirano se počeo baviti planinarstvom 1978. godine, a uskoro i alpinizmom i speleologijom.

Njegova upornost i spretnost nisu ostale nezapažene, pa uskoro postaje i članom Gorske službe spašavanja — stanica Zadar. Prošao je mnogo planina, ali najveća mu je ljubav bila hrvatska sveta gora — Velebit. U njegovim stijenama i jamama proveo je mnoge ugodne trenutke, ali i teške radove na izgradnji i popravku planinarskih domova i skloništa.

Uz planinarenje, Boris je od malih nogu imao i jedan neobični hobi — lov na zmije. Mnogi bi

se prijatelji i znanci koji nisu bili upoznati sa njegovim hobiem iznenadili kad bi ga posjetili, jer je u svako doba imao u kući nekoliko zmija, od bezopasnih do onih opasnijih. Godine 1982. zapošljava se u tvornici "Vlado Bagat" — Zadar. Iste godine stupa u brak s Vesnom i uskoro dolaze mali Jure i Lucija.

Velika prekretnica u njegovu životu nastaje godine 1991. s početkom srpskih napada na hrvatsko tlo, kada se Boris dragovoljno i doslovno među prvim uključuje u borbu za slobodu Hrvatske. U samom početku rata sudjeluje u borbi za Kruševo, Nadin i nebrojena sela zadarskog zaleđa gdje je postao vrlo brzo priznati borac.

Početkom studenog 1991. put ga opet vodi u njegov Velebit, ali ovaj put kao zapovjednika izviđačkog voda nastalog od članova stanice GSS — Zadar.

Po rasformiranju voda njegov vojni put ne završava. Opet brani sela zadarskog zaleđa i u predahu između borbi, nakon kiša granata i neprijateljskih zasjeda što ih je kroz rat preživio,

staje na zaostalu minu u blizini svoje vlastite kuće. Toga tužnog 16. lipnja 1994. završio je životni i planinarski put dragog prijatelja i suborca Borisa.

Zbogom stari prijatelju! Popet ćemo se uz sve smjerove i na sve vrhove o kojima smo još kao dječaci sanjali, a ako na neke i ne stignemo, valjda će se naći netko tko će ih penjati za nas.

S. Primožić

VIKTOR IVANČIĆ (1925–1944)

Nakon duge i teške bolesti preminuo je 24. lipnja u Ravnoj Gori, gdje je i rođen (25. srpnja 1925), prvi predsjednik HPD "Višnjevica". Osnovnu školu polazi u rodnom mjestu. Školovanje nastavlja u Zagrebu u Obrtnoj školi drvnog smjera. Nakon školovanja zapošljava se u drvnoj industriji u Novoj Gradiški, zatim u Zagrebu. Napokon se vraća u svoj goranski kraj, u Drvno-industrijski kombinat "Ravna Gora" kao tehnički direktor. Poslije preuzima dužnost generalnog direktora, sve do 1975. godine, kada zbog bolesti odlazi u mirovinu.

Planinarenjem se započeo baviti još u ranoj mladosti. Najviše je volio Bijele stijene, koje su

mu bile česta meta, a puno puta je obilazio sve gorskokotarske planine.

Bio je nadasve marljiv planinarski graditelj, pa je tako u rekonstrukciji planinarske kuće "Lokanda" uložio stotine radnih sati. Svojim je autoritetom znao animirati ljude na gradnji planinarskih objekata, od učenika do umirovljenika.

Pamtit ćemo ga kao izutenog organizatora, marljivog radnika i vrlo društvenog člana.

Ostat će nam u dugom sjećanju i hvala mu za velike zasluge na oživljavanju planinarstva u Ravnoj Gori.

Andelko Ivančić

MILIVOJ ĐURIĆ (1936–1993)

Prošlo je godinu dana od smrti nadaleko poznatoga splitskog planinara Milivoja Đurića. Rođen je u Travniku 27. svibnja 1936. i u tom je gradu još kao gimnazijalac bio član PD Vlačić. Godine 1962. diplomirao je na Elektrotehničkom fakultetu u Zagrebu, a stipendiju je odradio u Željezari Zenica. Godine 1970. seli u Split gdje

je radio u PTT-u do smrti. Od 1983. je član PD PTT Marjan i neko vrijeme njegov tajnik i član uprave. Planinario je po cijeloj državi, a posebno je volio transverzale — obišao ih je preko stotinu. Za sobom je ostavio suprugu i dvoje djece. Planinari se sa zahvalnošću i tugom sjećaju svoga dragog člana i kite mu grob planinskim cvijećem.

Predlažem

● Traži se najbolji dom i domar u hrvatskim planinama. Planinareći našim lijepim planinama srećemo se svakog vikenda s domovima i njihovim domarima. Ponekad smo zadovoljni, a ponekad jako razočarani onim na što nailazimo. Predlažem da se u "Hrvatskom planinaru" otvori rubrika u kojoj bi se pisalo o dobrim i lošim domovima i domarima, u kojoj bismo pohvalili, pa, ako je moguće, i nagradili najbolje, a lošima podjeliili kaktuse da se trgnu iz sna i da rade bolje. Poseban je problem mnogih naših domova nedisciplinarnost, iako postoje jasna pravila o kućnom redu i ponašanju u domu. Jesu li ta pravila vidno istaknuta i nastoji li domar da se oni koji borave u domu drže njih, na ugodan boravak svima, ili dopušta kršenje reda? Ako domar ne brine o

održanju reda, onda reda u tom domu teško može biti. Osim kad u domu borave sve sami fini i kulturni planinari, a takvi nažalost nisu svi.

Isto tako u našim domovima nema ekoloških poruka preko plakata, kao što se vidi u Sloveniji i Italiji, putem koji se planinari upozoravaju, educiraju u ekološkom razmišljanju i ponašanju u prirodi. Može li HPS i njegova ekološka komisija što skorije nešto poduzeti u tom smjeru uz pomoć planinarskih društava? Poruke o odnošenju vlastitog smeća u dolinu čine mi se posebno pohvalne. Nije dobro ni lijepo kad se oko domova stvaraju smetlišta (npr. na Bijelim stijenama). Treba samo ponavljati i ponavljati neke stvari i onda će konačno bar dijelu ljudi ući u uho, pa i u ponašanje. (Đenka Špralja)

● **Ljepote Kozjače.** U nedjelju 10. srpnja skupina karlovačkih planinara, članova HPD "Martinščak" i ljubitelja prirode, prošetala se novoo-bilježenim stazama kroz šumu Kozjaču otkrivši do sada nepoznate čari što ih pruža ovaj šumski kompleks u neposrednoj blizini Karlovca. Odmor od buke i asfalta potražili su među stoljetnim hrastovima i pitomim kestenima, svega nekoliko kilometara daleko od blagodatni civilizacije. Izletnici su u 8.30 sati besplatno prevezeni autobusom od Trga Matije Gupca do raspela na Kalvariji (Vučjak). Tu su ušli u šumu, odakle su, lagano šeući u pravcu Mokrica, pristigli do odlagališta drva i lovačkog odmorišta. U neposrednoj blizini lovačkog prihvatilišta održana je prigodna svečanost u povodu otvorenja markiranih planinarsko-rekreacijskih puteva kroz Kozjaču. Upriličen je planinarski piknik, a sudionici su imali priliku upoznati se i s jestivim vrstama gljiva koje rastu u Kozjači. Nakon odmora u carstvu tišine i zelenila, karlovački su se planinari preko Mokrica, Mrzlog Polja i Gornje Švarče vratili u Karlovac. Time je završio ovaj lijepi nedjeljni izlet u čast rođendana grada Karlovca. Vrlo uspješno su ga organizirali članovi HPD "Martinščak" iz Karlovca, Turističko društvo Karlovac i prof. Drago Nikolić. Sve putove po Kozjači označili su, uredili i obilježili članovi markacijske sekcije HPD "Martinščak" pod vodstvom prof. Josipa Vukovića. (Dr. Ante Starčević)

● **Radovi na stazi Ogulin — Klek.** Tijekom ljetnih mjeseci postavljene su tablice s nazivima i nadmorskim visinama, dopunjene markacije i okresano raslinje oko staze. Markiran je i kratak odvojak od staze do vidikovca Pećnika. Svega tri minute hoda, a vidik je vrlo lijep na dio Ogulina i jarugu Pećnik. Problem je kako obilježiti prevoj Sovenicu. Naime, na kartama piše Sovenica, no narod kaže Sovinica, Soviljica, Sovnica i Sovunjica. Zašto je topograf izmislio naziv Sovenica to samo on zna. Radove su izveli Zvonko i Damir Domitrović te pisac članka. Ista je ekipa markirala i novu stazu od skloništa na Stošcu do malog Stošca, odakle je vrlo lijep vidik na Škure Drage, Stijene ponad Draga, okolicu Josipdola i Plašćansku dolinu. (Miljenko Pavešić)

● **Straževni i Šestil na Učki.** Nedjelja je. Zimsko doba. Dan je sunčan i topao, bez trunke oblaka, za razliku od prethodnih dana koji su bili jako hladni. Odlučio sam da ovakav dan iskoristim za pohod na Straževni i Šestil. Sa mnom je i Snježana, moj vječiti suputnik na planinarskim turama. Upućujemo se autobusom (linija 32) iz Rijeke do Lovrana, a potom presjedamo u autobus (ista linija) koji vozi do Mošćenica. Silazimo u selu Kraj, odakle započinjemo uspon. Pored kuća i vrtova krećemo se prema zaseoku

Sv. Anton. Pri tome je potrebno svladati visinski razliku od 400 metara. Penjući se, šire se vidici da bi se kulminacija dosegla u malo prije spomenutom zaseoku. Naime, otuda su vidici na cijeli Kvarner, Velebit, Grobničke Alpe i Slovenski Snežnik. Iz ptičje perspektive mogu se promatrati poznata ljetovališta i kupališta Riječana Medveju i Mošćeničku Dragu. Nakon uživanja u prekrasnim vidicima napuštamo selo i ulazimo u šumu. Krećemo se stazom koja vodi u Malu Učku. Usput susrećemo tegleće konje koji se pod teretom drvenih trupaca lijeno vuku po stazi. Iz daljine dopiru glasovi čovjeka koji se vjerojatno ljuti na konja što ga upravo tovare. Promatrajući pejzaže i neobvezno čavrljajući, stigli smo pod Straževni. Dolazimo do suhozida i nastavljamo ga pratiti, kako bi Straževnom došli s boka i tako sebi olakšali uspon. Predviđanja su se ostvarila: zaokrenuvši desno, odakle se pogled otvara na Lovransku Dragu, ukazao se lakši put do vrha. Pred samim vrhom rasprostrla se crnogorična šuma. Prošavši kroz nju nalazimo se na vrhu (691 m) s kamenim stupom iz 1931. godine. S vrha se otvara horizont prema Cresu, južnim obroncima Učke — Sisolu i Šikvcu te prema Suhom vrhu i Vojaku. Slijedi odmor, okrepa i neizostavno slikanje.

Napuštamo Straževni i upućujemo se prema Šestilu. Usput nailazimo na kamene zidove koje su u ne tako davnoj prošlosti bili pastirske kuće. Pokušavamo sebi dočarati kako su ljudi ovdje živjeli tako blizu, a opet tako daleko od civilizacije, tu u carstvu tišine gdje se čuje samo cvrkut ptica i gdje vas uši zabole od nedostatka svakodnevnih buke motora. Razmišljajući tako, neprimjetno dolazimo do vrha stjenovite strane sutjeske što se smjestila iznad Mošćeničke Drage. S toga se mjesta pruža čaroban vidik na sela u klisuri i na brdo Perun (881 m). Ime Perun potječe od boga groma, munje i ratarstva u starih Slavena. Preko puta Peruna je Šestil (869 m), naš današnji drugi cilj. No, da bismo došli do njega moramo se probijati po rubu klisure. Važno je da je ovo područje bogato vodom: s visina se u sutjesku spuštaju potoci. No, oni znaju i presušiti, što se i nama dogodilo. Pri prijelazu jednog potoka, u dubljim dijelovima korita, umjesto vode nailazimo na led. Po tragovima blizu potoka zaključujemo da je i šumska divljač ovdje prisutna. Pitamo se kamo sada ide na vodu.

Nogu pred nogu i evo nas na Šestilu. Krećemo se po litici. S naše je desne strane druga klisura, u čijem podnožju također izvire jedan potok. Mi ga promatramo dalekozorom. Za danas bilo je dosta uspona. Slijedi sat vremena vrlo strmog spusta u kojem moramo savladati visinski razliku od 870 metara. Spuštajući se prolazimo kroz romantično seoce Trebišće od svega nekoliko

kućica. Potom kanjonom potoka silazimo u selo Potoke i nakon u Mošćeničku Dragu. Prije mraka imamo još vremena i za šetnju pored mora. Uživamo, jer nema ljepšeg nego očistiti pluća prvo na planinskom, a potom i na morskom zraku. Zadovoljni smo, potrošili smo višak energije i s mirom se vraćamo u Rijeku. (Darko Popović)

● **Nova planinarska staza na Čičariji.** HPD HPT "Učka" iz Rijeke markirala je novu planinarsku stazu na području Čičaroje. Staza vodi do Velog Brguda (340 m) — Buffet "Žan", preko sela Zvoneća (437 m) — vrh Lome (622 m) — vrh Jelenjak (668 m) — Veli Brgud, i to u dvije varijante, kraćoj i dužoj. Glavni je inicijator cijelog projekta predsjednik društva Boris Bogević, a trasu puta zamislio je Franjo Gregurić, žitelj V. Brguda. Stazu su markirali Franjo Sobol (pročelnik markacijske sekcije), Dušan Sarađen i Vito Burić, a veliku su pomoć pružili Alen Tadijanić i Dražen Štifter. Najveću smo potporu dobili od Gorana Stambula, vlasnika buffeta "Žan" i velikog zaljubljenika u prirodu. Ovom mu se prilikom mnogo zahvaljujemo!

Do V. Brguda možemo doći prigradskim autobusom (linija 23 Rijeka — Zvoneće — Mune). Autobus polazi radnim danom s trga Bana Jelačića radnim danom u 7,15; 8,30; 9,30; 11,30; (povratak u 13,25; 13,50; 14,00; 15,25; 16,10; 18,05; 18,35). Subotom polazi u 6,20; 7,15; 9,30; 11,30, a vraća se u 12,55; 15,15; 17,15; 18,30; 20,45. Nedjeljom i blagdanom polazi u 6,30; 9,00; 11,30; 13,10, a vraća se u 13,15; 14,30; 16,05; 18,40; 20,10.

S autobusne postaje u V. Brgudu markacija nas vodi do buffeta "Žan" u dvije varijante: varijanta 1 asfaltnom cestom u središte sela, te nadalje između kuća do buffeta "Žan" 5 min, varijanta 2 pored crkve ravno bijelom cestom do raskrižja te po putokazu do buffeta "Žan" 10 min.

Dionica V. Brgud — Zvoneća 1h (obratno 50 min). Od buffeta "Žan" staza nas vodi natrag do raskrižja varijante 2, te bijelom cestom do Zvoneća. Ovu varijantu možemo izbjeći koristeći se autobusom koji se okrene u V. Brgudu i nastavlja do Zvoneća.

Dionica Zvoneća — vrh Lome (622 m) 50 min. Od autobusne postaje Zvoneća na kolski put (l. markacija za dom na Lisini). Kroz mali šumarak nakon nekoliko min na otvoreno područje vinograda i voćnjaka. Put nas vodi ispod sela Perka (lijep vidik). Na prvom većem račvanju desno, te nakon još nekoliko min, na trostruko račvanje. Biramo odvojak koji nas grebenom vodi pred sam vrh. Na završetku kolnika uskom stazicom desno za 5 min dolazimo na vrh Lome, gdje je kutija s upisnom knjigom i markicama s otiskom pečata vrha (markica služi kao dokaz o posjeti; treba je predati u buffetu "Žan" gdje se nalazi originalni pečat vrha).

Dionica vrh Lome — vrh Jelenjak (668 m) 40 min. S vrha Lome markacijom iza ruševine

bivše vojarne preko kamenog zida na greben. Uska stazica ide malo po grebenu, te skreće zaobilazeći ponikvu, ponovo dolazi na greben, spušta se prema velikoj ponikvi, zaobilazi je te dolazi na bolji pješački put. Uz padinu grebena na čistinu do račvanja. Skrećemo spuštajući se do manje ponikve, potom njenim rubom uspon na zaravanak do račvanja i putokaza — PITKA VODA 2 min. Ovo je svojevrsan fenomen: voda se nalazi u dnu ponikve, podno goleme stijene u špiljici. Nikad ne presuši, a i za vrijeme najvećih vrućina izuzetno je hladna i čista. Mještani je nazivaju Fontana. Od vode natrag na put, te d. 15 min do račvanja. Oprez! Dobar kolnik nastavlja ravno u V. Brgud, mi ćemo oštro l. po zaraslom kolniku (visoka trava) te pored nekoliko ponikava do boljeg kolnika. Njim oštro uzbrdo do sjenokoše pod samim vrhom. Sredinom sjenokoše do njenoga gornjeg ruba, zatim u šumu i nakon 5 min uspona dolazimo na vrh Jelenjaka. Upisna kutija s markicama i upisnom knjigom nalazi se 10 m d. od staze na većem kamenu.

Dionica vrh Jelenjak — V. Brgud, kraća varijanta 1,15h (1,45h). S vrha nas markacija vodi sj. grebenom oko 5 min, potom strmo po uvali do manje ponikve. Na izlasku iz nje širom stazom d. do velikog proširenja. Ovdje skrećemo l. te po uskoj stazici prvo blago, a potom strmije do račvanja: d. kraća varijanta; l. duža do V. Brguda. Kraća varijanta ide d. gdje se u početku nekoliko min penje na greben, prelazi ga preko ponikve, zatim kroz zarasle livade dovodi do šireg kolskog puta. Ovim kolnikom silaz sve do V. Brguda, a nakon 35 min dolazimo do donjeg račvanja: d. V. Brgud, l. duža varijanta za Jelenjak. Od ovog račvanja do buffeta "Žan" dolazimo za 20 min.

Dionica vrh Jelenjak — V. Brgud, duža varijanta 2h (2,50h). S vrha kao kod kraće varijante do račvanja. Na račvanju d. u ponikvu, te grebenom do kolnika. Njime oko 5 min do račvanja. Idemo d. 15 min po zaraslom kolniku do njegova kraja. Prateći markaciju dolazimo do raskrižja, odakle srednjim puteljkom uzbrdo oko 100 m, potom l. strmo prema ponikvi. Markacija je obilazi s l. strane, te preko nekoliko travnatih zaravni (divna bukova šuma!) dolazi u područje ponikava i kamenjara. S l. strane puta na kamenu je natpis HPD HPT "Učka" 94. Nakon 5 min nailazimo na širi šumski put koji ide između dvije ponikve, te nakon 10 min izlazi na kolnik koji se potom gubi i nakon 50 m pojavljuje; strmo nizbrdo za 15 min na račvanje s kolnikom. Idemo na l. do račvanja, potom d. te opet nakon 20 m d. do uskog makadama. Nakon 15 min dolazimo do račvanja i uskom bijelom cesticom idemo sve do donjeg račvanja: d. kraća varijanta za vrh Jelenjak, ravno V. Brgud.

Od račvanja silaz ravno, na idućem račvanju l. te nakon 5 min izlazimo iz šume u područje s mnoštvom vrtova, sjenokoša i šumarak. Cestica

do sela na asfalt, po njemu 10 m do raskrižja, potom d. po kolskom putu između kuća. Nakon 50 m l. uz kameni zid, nakon 20 m naglo l. u šumarak i slabijom stazicom silaz do bočališta, te njegovom d. stranom do cilja — buffet "Žan".

Ispred buffeta "Žan" nalazi se tabla koja nam kazuje da smo za ovaj smjer puta rabili 3,45h za kraću ili 4,30h za dužu varijantu, a za obrnuti smjer, za kraću 4,15h a za dužu varijantu 5,25h; da nam je do Zvoneća potrebno 1h i do autobusa 10 min.

Na kraju, kratke informacije o objektu buffet — bočarija "Žan". Vlasnik Goran Sambul

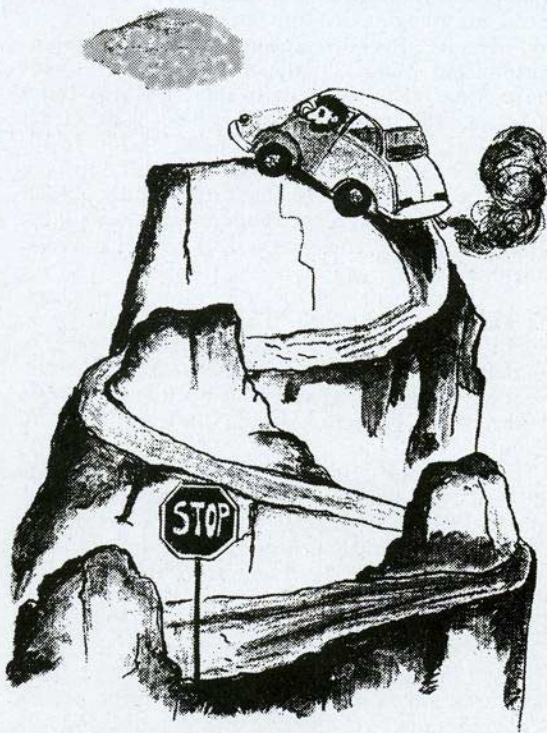
(adresa Veli Brgud 88, 51213 Jurdani), simpatičan i gostoljubiv ugostitelj, ljubitelj prirode, lovac i simpatizer našega društva. Nudi gostima planinarima pansion, polupansion i noćenje s doručkom. U objektu se može dobiti od "brgujskih" specijaliteta do kuhinje po narudžbi, domaćeg istrijanskog vina i ostalih napitaka po pristupačnim cijenama. Objekt posjeduje dva terena za boćanje, s velikom terasom. Nalazi se ispod planina Lome i Jelenjak. Ovom prilikom zahvaljujemo gospodinu Goranu na svestranoj pomoći koju nam je pružio prilikom markiranja naših planinarskih staza. (Boris Bogević)

Zaštita prirode

● **Crvena knjiga biljnih vrsta.** Izišla je "Crvena knjiga biljnih vrsta" Republike Hrvatske, u kojoj je obuhvaćeno preko 200 biljnih vrsta endemskog, zaštićenog, rijetkog bilja, pa i nestalih biljnih vrsta. Ovo vrijedno djelo izdao je Zavod za zaštitu prirode u Zagrebu i predstavlja značajan priručnik ne samo za znanstvenike već i za sve one koji se bave zaštitom prirode. To djelo je naročito značajno za našu koncepciju zaštite planinske prirode. (IS)

● **Zaštita planinske prirode na Radio Zagrebu.** Komisija za zaštitu prirode HPS i redakcija Drugog programa HRT — Hrvatski radio Zagreb, dogovorili su se o suradnji i uključivanju koncepta zaštite i afirmacije planinske prirode u veoma slušanu emisiju tog programa "Dvije minute planeta Zemlja". Emisija ide u eter svaki četvrtak u 18 sati, a počela se emitirati početkom srpnja. Rubriku o planinskoj prirodi za sada su počeli pripremati mr. Ivan Stošić i ing. Margita Brundić. Ta rubrika ponovo je obnovljena poslije rata, odnosno poslije 1991. godine kada je izlazila pod naslovom "Tri minute za čiste planete". (IS)

● **Središnjicu Eko-patrola HPS** sačinjavaju: koordinator dr. Ante Starčević iz Karlovca, Ivana Gorana Kovačića 2 (tel. 047/24-545) te članovi Vesna Matek, Zagreb, Tuškanova 28 (tel. 041/418-922), Miljenko Haberle, Zagreb, Remetinačka cesta 77 C (tel. 041/523-752) i dipl. ing. Nargita Brundić, Zagreb, Trnsko 27 (tel. 521-598).

Karikatura: Jasna Samarin

● **Planinarski list broj 1, 1994.** Nakon duge stanke PD "Kamenjak" iz Rijeke objavilo je na 20 stranica opet jedan broj svog lista koji je zbog novčanih neprilika posljednjih nekoliko godina rijetko izlazio. Sadrži članke o radu društva, o planinama riječkoga područja (Grobničke Alpe, Risnjak, Frbežari, Snježnik), o zaštiti prirode, razgovor s planinarskim seniorom Brankom Lončarom itd. (ŽP)

● **Pod Okićem.** Zavičajna knjiga župa Sv. Marije i Sv. Martina. Zagreb 1993. Broširano, 17×24 cm, korice sa slikama u boji, 566 stranica + ilustracije u boji na prilogu, uredio dr. Dragutin Pavličević. Ovaj omašni zbornik ra-

dova posvećen Okiću i njegovu podnožju sadrži 67 članaka podijeljenih u 12 poglavlja. Za planinare je posebno zanimljivo sedmo poglavlje u kojem je članak Vlade Oštrića "Okić u hrvatskom planinarstvu" (str. 411-424) i Zdenka Kristijana "Turističko-planinarski vodič na Okić-grad" (419-425). U osmom poglavlju izdvojili bismo reprodukcije putopisa na Okić Dragojle Jarnević iz 1843, Hrvatskog Sokola iz 1897. i jednoga nepoznatog autora iz 1862. godine. Planinari mogu nabaviti ovu knjigu po cijeni od 200 Kuna prilikom posjeta Okiću u župnim uredima Sv. Martin i Sv. Marija pod Okićem. (ŽP)

Vijesti

● **Planinarski savez Zagreba** ima novu adresu i telefon: 41000 Zagreb, Ribnjak 2, dvorište, tel. 429-927 i 423-956. Radno vrijeme je od 9 do 13 sati. Tajnik je, kao i prije, Željko Gobec.

● **Djelatnost komisije za orijentaciju OPS Rijeke** u prvoj polovici 1994. više je nego uspješna. U odličnoj organizaciji na Planku je održano 4. seniorsko prvenstvo Hrvatske i 8. otvoreno prvenstvo Rijeke — natjecanje za kup Hrvatske. Posebno se zahvaljujemo pokroviteljima natjecanja: Gradskom poglavarstvu Rijeke, Riječkom športskom savezu i Općinskom planinarskom savezu Rijeke na financijskoj potpori i razumijevanju. Pored toga održano je otvoreno prvenstvo "Torpeda", Juniorsko prvenstvo Rijeke i Kadetsko prvenstvo Rijeke. Održana je i škola orijentacije 94 koju je s uspjehom završilo 16 polaznika. Nastupili su na svim natjecanjima za Prvenstvo i Kup Hrvatske. Za takav izuzetan uspjeh zaslužni su: Zoran Lazić, Alen Tadijanić, Simon Radić, Dinko Fištrek, Dražen Štifter, obitelj Pepić te natjecatelji Ivan Radić, Edin Smlatić i Ivan Kovačić. (M. Pavešić)

● **Djelatnost markacista OPS Rijeke.** Tijekom prve polovice 1994. članovi PD "Torpedo" markirali su novu trasu na Učki: Prodol — preko grebena — vrh Šikovac (780 m) — Provrtanica. Na vrhu Šikovca postavljena je kutija s pečatom. Šikovac je planinarski vrlo zanimljiv kako zbog ugodnog uspona tako i zbog prekrasnog vidika na Istru, Riječki zaljev i okolicu. Obnovljena je markacija od Platka do Gornjih Medveji (1428

m) u oba smjera. U ovim radovima sudjelovali su Ivan Kovačić, Vavra i Boris Petrić te Dražen Štifter. Članovi PD "Platak" Diana i Nenad Silić obnovili su dotrajalu markaciju Risnjak — Lazac — Snježnik — Platak pa smo tako dobili odličan i dobro markiran gotovo kružni put. OPS svima čestita na uspješnom radu i želi im i dalje mnogo uspjeha u radu. (Miljenko Pavešić)

● **HPD "Martinišćak"** u Karlovcu. Osnovni podaci. Adresa: 47000 Karlovac, Vranyczanijeva ulica 2, p.p. 33; predsjednik: Josip Grdina, Karlovac Nazorova ulica 3; tajnik: Antun Petrekanić, Karlovac, Draškovićeve 14, tel. 047/25-226; domari u Zadobarju: Miroslav Vlasisavljević, Naselje Marka Marulića 6, tel. 047/32-615. Planinarski dom "Mont Zadobarje" u Zadobarju, 10 kilometara od Karlovca na rijeci Dobri, otvoren nedjeljom cijeli dan, te po potrebi i najavi. Dom raspolaže s 10 ležajeva a pruža osvježavajuća pića, čaj, kavu i kuhinju za pripremanje jela.

(Dr. Ante Starčević)

● **XIX. slet planinara Slavonije.** Jedna od najznačajnijih manifestacija što ih požeški planinari organiziraju ove godine u povodu 95. obljetnice Društva, održana je početkom lipnja u Dubokoj, u srcu Papuka. Riječ je o XIX. sletu planinara Slavonije, kojem je bilo nazočno više od 400 ljubitelja prirode. Unatoč lošem vremenu, priredba je okupila društva iz Osijeka (3), Našica, Orahovice, Feričanaca, Belišća, Đurđenovca, Lipika, Pakraca, Daruvara, Virovitice, Slavonskog

Broda, Nove Gradiške i Pleternice, te predstavnike iz Koprivnice i Samobora. Ovdje su bili i požeški radioamateri, te velički lovci. Slet je otpočeo podizanjem državne i sletske zastave, te izvođenjem himne. U kraćem glazbenom programu nastupila je gradska limena glazba, popularni "Trenkovi panduri", i vokalni sastav "Požežani". Okupljene je u ime slavljenika pozdravio Antun Lovrić, predsjednik HPD "Sokolovac", te Drago Trošelj, predsjednik Slavenskog planinarskog saveza. Pucanjem iz topa, koji je opsluživao planinar Stjepan Galić, označen je službeni početak programa. Nakon izleta do Nevoljaša, Jankovca i Trišnjice, poslije objeda okupljene je zabavljao glazbeni sastav "Velički kavaliri" i instrumentalno-vokalni planinarski duo "Braća Filić". Oni su pratili i nastup pojedinih društava u kulturno-zabavnom dijelu programa. Obilnom kišom natopljene natjecateljski tereni zapriječili su da se u cijelosti ostvari športski program. Tako se nadmetalo samo u disciplini nazvanoj "Alka Dubočanka" i u potezanju užeta. U alci je prvo mjesto zauzeo požeški par, Boris Miler i Željka Krpan, a i u potezanju užeta bili su najuspješniji domaći natjecatelji. Na sletu se moglo kupiti bedž i razglednicu na kojoj je crtež objekta Nastavno-pokusnog centra Šumarskog fakulteta iz Zagreba, rad pleterničkog planinara Dragutina Kepića. Za tu prigodu tiskan je jedan broj sletskog informatora s najbitnijim podacima o organizatoru sleta i do sada održanim sličnim priredbama na požeškom području. Dok se odvijao kulturno-zabavni dio programa, održana je skupština asocijacije 17 društava, kojoj je bio nazočan Vlado Novak, potpredsjednik IO HPS. Poslije izvještaja i rasprave usvojen je veoma ambiciozan program rada. Priznanja su dodijeljena prof. Nevenki Novotni iz Orahovice za rad s planinarskim podmlatkom i Miroslavu Đurinu iz Daruvara za životno djelo. (Ivan Jakovina)

● **Izgorjela Lugarnica na Mosoru.** Omiljeno izletišta planinara Splita "Omladinska kuća" pod Uzničkom kosom na padinama Kunjevoda na Mosoru, uništena je do temelja — javio je riječki Novi list 21. rujna. Mladi splitski planinari izgubili su svoje popularno uporište. Kuća je nosila ime po mladom planinaru "mosorašu" Ljubi Uvodiću Razinu, ali je u narodu Podmosorja bila od davnina poznata kao Lugarnica. Sagrađena krajem XIX. stoljeća bila je namijenjena mosorskim lugarima pa joj odatle i to ime. Početkom XX. stoljeća don Frane Ivanišević, župnik iz Jesenica, održao je u Lugarnici osnivačku skupštinu Turističko-planinarskog društva "Mosor", koje je od početka Prvog svjetskog rata aktivno djelovalo na području primorskog dijela Poljičke republike. Poslije osnivanja HPD "Mosor" u Splitu Lugarnica je predana mladom duštvu, i to upravo omladincima planinarima. Podmladak "Mosora" zavidnom odgovornošću brinuo je o kući pod Uzničkom kosom tako da je ona pružala utočište veselom i aktivnom planinarskom podmladku do

1941. godine. U ratu je nastradao dio krova, a poslije rata su je opljačkali i porušili neodgovorni prolaznici iz sjevernih mosorskih zaselaka. I opet je Lugarnica u rukama mladih planinara bila preuređena i obogaćena novim inventarom pa je bila ugodan objekt planinarima krstareći Mosorom, ali je od 3. na 4. rujna pogođena gromom i taj je omiljeni objekt postao žrtvom požara. Ostalo je samo žalosno zgariste. Vjerujemo da ćemo snaći i snage i sredstava kako bismo kuću obnovili i kako bismo opet mogli uživati u vidicima i svemu onom što nam Mosor pruža. (Mirko Medić)

● **HPD "Kamenar" Šibenik** održalo je svoju izbornu skupštinu 26. svibnja. Protjeklo razdoblje obilježeno je tradicionalno dobrim radom, unatoč ratu. Dio članova bio je u postrojbama Hrvatske vojske, a ostali su sudjelovali u Crvenom križu i pomagali svom razrušenom gradu u popravcima višekatnica, kulturnih spomenika i sl. oštećenih granatiranjem. Hvalevrijedan podvig šibenskih planinara zabilježen je i prilikom uspona na kupolu čuvene šibenske katedrale gdje su privremeno zatvorili rupu nastalu prilikom raketiranja grada. S normalizacijom stanja učestali su izleti na dalmatinske planine, posjeti istarskim i goranskim planinama, obilasci transverzala i sudjelovanje na zajedničkim planinarskim akcijama. Jedan je član speleološkog odsjeka bio lani s istraživačima Lukine jame. Planom obilježavanja 120. obljetnice organiziranog planinarstva predviđen je i uspon na Mont Blanc. Šestog svibnja priređen je veliki planinarski ples u popularnom šibenskom hotelu "Krka", a čitav prihod s plesa namijenjen je toj akciji. U planu je i skoro uređenje prvoga šibenskog planinarskog objekta u Zorčićima, napuštenom zaseoku u brdovitom zaleđu. Zapažena je i suradnja sa školskom mladeži, posebno sa članovima izviđačke organizacije. Oni su s planinarima odlazili na izlete, a dio ih se i učlanio u Društvo. Iduće godine Društvo će obilježiti i 10. godišnjicu obnovljenog i neprekidnog rada. Bit će, u tom smislu, sastavljen poseban i raznolik program. Kažimo na kraju da je izabran novi Upravni odbor na čelu s predsjednikom Antom Jurasom i tajnicom Ankicom Perić.

(Ante Juras)

Slika na zadnjoj stranici korica:

Plješivički vinogradi Zlatka Šulentića (ulje na platnu, 1966). Slika iz nove Poljakove knjige "Hrvatska planinarska književnost", HPS 1994. (250 stranica, 50 kuna)

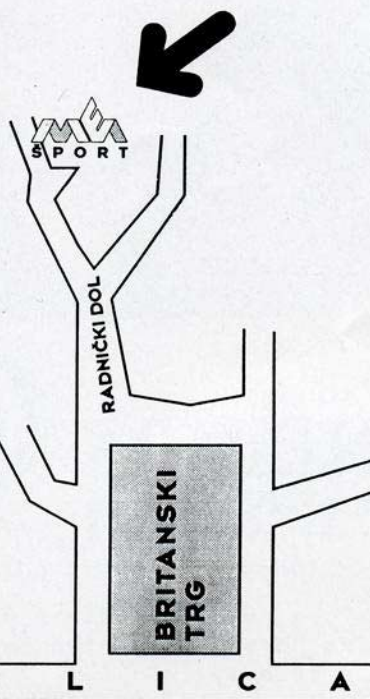
POSJETITE NAS U NAŠEM PRODAJNOM PREDSTAVNIŠTVU KOJE SE
NALAZI U UGODNOM AMBIJENTU NEKADAŠNJEG PLANINARSKOG
MUZEJA U ZGRADI HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA

Nudimo Vam izbor najkvalitetnije opreme za
planinarenje, alpinizam, speleologiju, logorovanje...

Ponudu neprestano povećavamo a zastupljeni su
najkvalitetniji domaći i strani proizvođači.

Trebate li »ruksak«, putnu torbu, šator, vreću za
spavanje ili što drugo...

DODITE, ČEKAMO VAS!

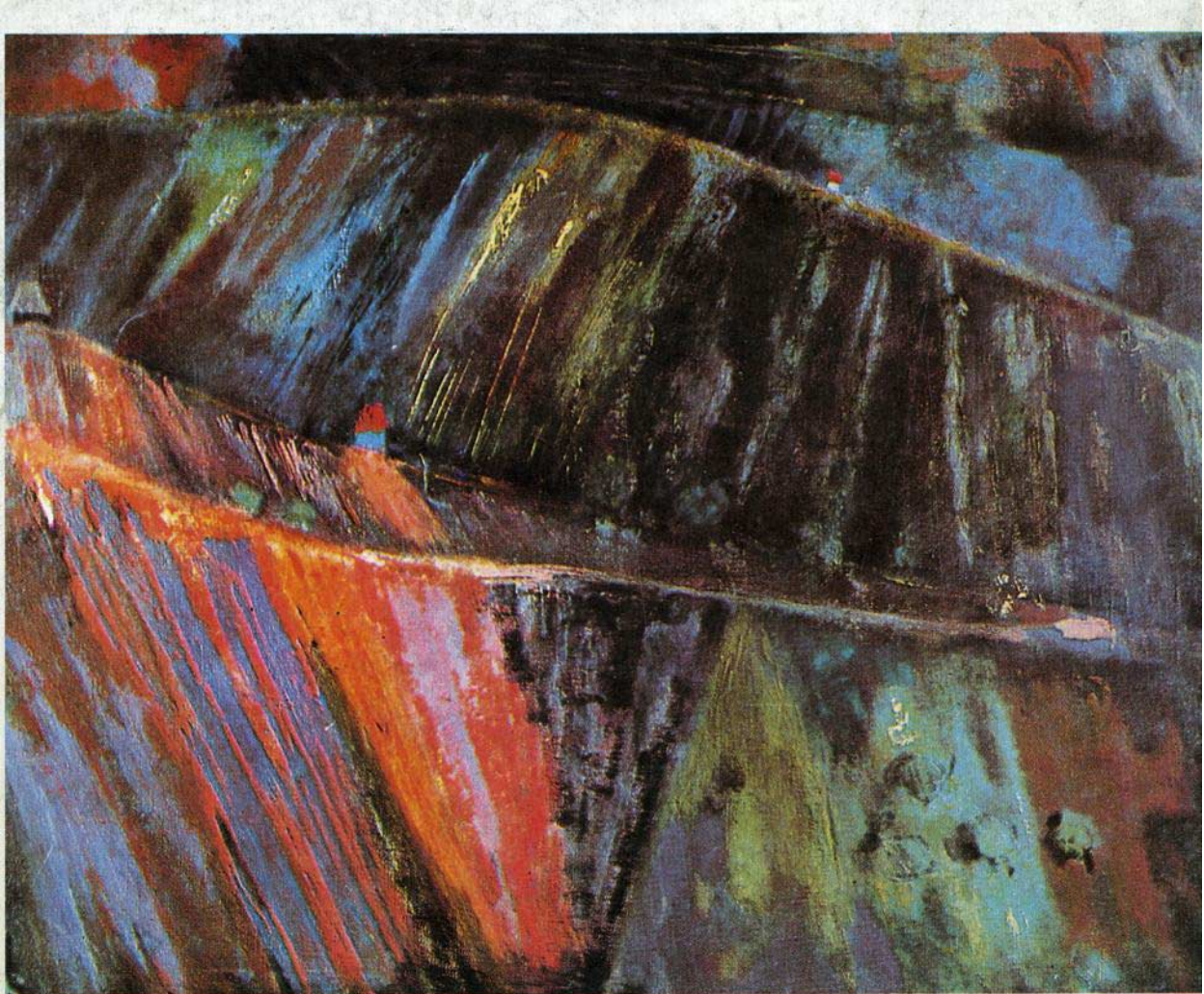

RADNO VRIJEME

- PONEDJELJAK, SRIJEDA,
PETAK OD 17 DO 19
- SUBOTA 9 DO 12

Kozarčeva 22 • tel: (041) 448-774

CHROMOS

Tvornica grafičkih boja

CHROMOS

Printing Ink factory

Za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izrađujemo boje i primjese.

Za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliestera,
- boje za bojenje gume.

Zagrebačka 30, 41430 Samobor
Telefon: 041/ 782-122

Telefax 041/ 782-430
Telex: 21717 chrom rh